מ. גראַיוועער	ד"ר א. מוקדוני	דר. א. קאַראַלניק	מ. ראַזומני	היינט אין נומער	ראובן ברייני	א. גלאַנץ	י. זלאַגער	י. אבערזשאַנעק
ארץ-ישראל — אַ זייל פון ענגלישער וועלט-פאָליטיק	בעטעל-ברויט די זאָרגלאָזיגקייט פון די רייכע	טרוימערייען — רייזע-פעליעטאָן	אין אַנ'אַמערי-קאַנער פראָווינץ שטעטעל.		אַ געשיכטע מיט אַ מערקווירדיגען יודישען באָסיאַק	מען האָט איהם פער-ברענט, ווייל ער איז געווען פרום. — —	אַרימער יוד. עמיגראַנט גרעסטער פאַרלאַמענ-טאַריער אין אַרגענטינא	גאָלדענע פייגעל'ס פענסיאָנאַט און פ"ל אַנדערע.

№ 96 — Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem — פרייז 35 גראָשען — Lodzer Tageblat

לאָדזשער טאָגעבלאַט

היינט 12 זייטען

רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: פּיעטריקאָווער 16. טעלעפאָנען פון: רעדאַקציע 10057, פון אַדמיניסטראַציע 10047.

פרייטאָג, כ"ז ניסן פ' שמיני תר"צ ‖ 25 kwietnia 1930 r. ‖ 23-טער יאַהרגאַנג

מלוכה-פרעזידענט מאָשטשיצקי קומט היינט קיין לאָדז

צום פייערליכען חנוכּת-הבית פון'ם גרויסען שפּיטאָל פון דער קראַנקען-קאַסע. — שפּיטאָל וועט טראָגען דעם נאָמען פון פרעזידענט

דער מלוכה-פרעזידענט, פּראָפ. איגנאַצי מאָשטשיצקי, קומט היינט קיין לאָדז, וואו ער וועט זיך בעטייליגען אין דעם פייערליכען חנוכּת הבית פון'ם שפּיטאָל, וואָס איז אויפגעבויט געוואָרען דורך דער קראַנקען-קאַסע א. נ. פון פּרעזידענט.

דער וויזיט פון'ם הויכגעשטעלטען גאַסט אין לאָדז טראָגט אַ האַלב-אָפיציעלען כאַראַקטער און וועט נאָר דויערען עטליכע שעה.

דער פרעזידענט קומט מיט אַנ'אויטאָ פון ספּאַלע.

אויף דער גרעניץ פון דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע וועט דער וואָיעוואָדע יאַשטשאָלט בעגריסען דעם פרעזידענט און יעדער סטאַראָסטע וועט מקבּל פּנים זיין דעם הויכגעשטעלטען גאַסט אויף דער גרעניץ פון זיין פּאָוויאַט.

די לאָדזער בעפעלקערונג האָט זיך שטאַרק געגרייט אויף אַ פייערליכען אופן מקבּל פּנים צו זיין דעם הויכגעשטעלטען גאַסט.

די מיטגלידער פון די צעכען, פעראיינען און פון פערשידענע געזעל-שאַפטליכע אָרגאַניזאַציעס וועלען זיך אויסשטעלען אין רייהען איבער די גאַסען, וואו עס וועט אַדורכפאָהרען דער פרעזידענט. די שול-יוגענד וועט בילדען אַ שפּאַלער איבער דער לענג פון דער נאַרוטאָוויטש-גאַס און פּיעטריקאָווער.

די הייזער וועלען זיין דעקאָרירט.

דער קאָמיסאַר פון דער קראַנקען-קאַסע, ד"ר לאָפּושאַנסקי, וועט אין טויער פון שפּיטאָל עמפּפאַנגען דעם פרעזידענט.

נאָך דעם פייערליכען חנוכּת הבית אין שפּיטאָל וועט פערענדיגט ווערען דער האַלב-אָפיציעלער וויזיט פון פרעזידענט אין לאָדז, און די צייט, וואָס דער פרעזידענט וועט נאָך שפּעטער ווייל בּיי אונז אין שטאָט, וועט טראָגען אַ גאַנץ פּריוואַטען כאַראַקטער און עס וועלען נישט אויפגענומען ווערען קיין שום דעלעגאַציעס און פּעטיציעס.

דער מלוכה-פרעזידענט איז שוין מיט 2 יאָהר צוריק געווען דער גאַסט פון לאָדז, און דער איצטיגער וויזיט פון'ם ראש המדינה אין אונזער שטאָט איז ענג פערבונדען מיט דעם פייערליכען חנוכּת הבית פון דעם ערשטען גרויסען שפּיטאָל פון דער קראַנקען-קאַסע אין דער גאַנצער רעפּובּליק.

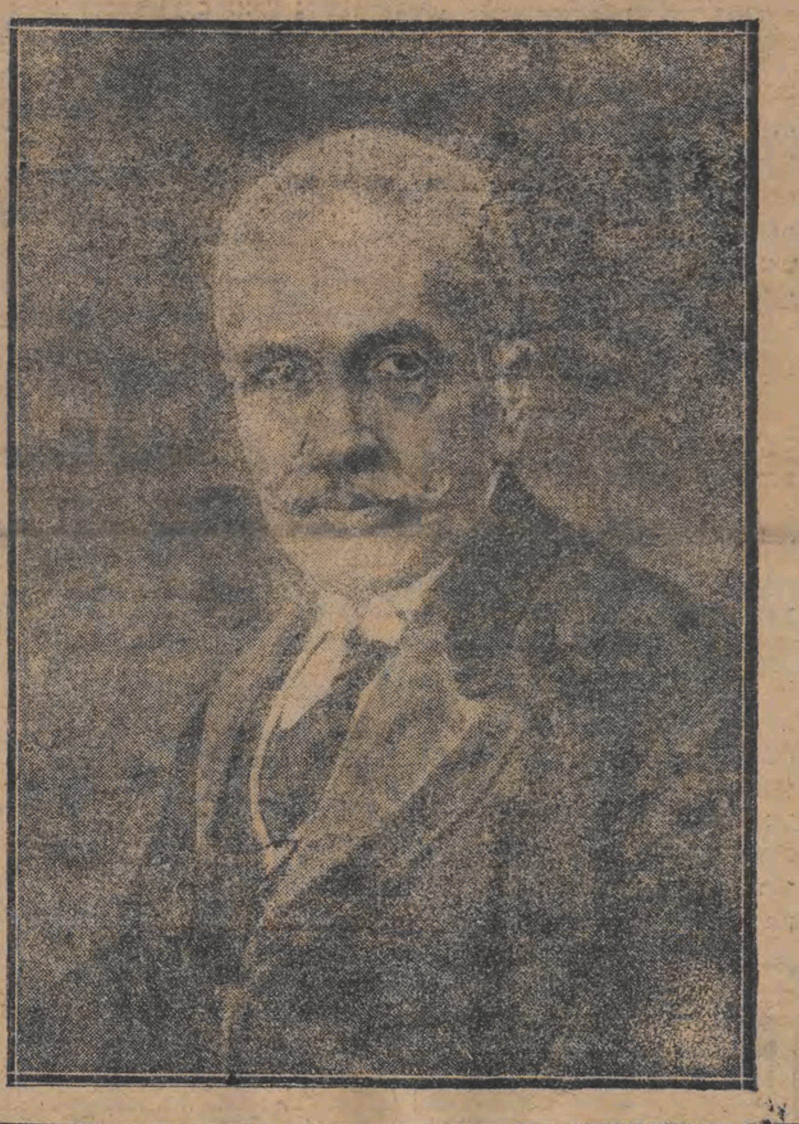

פּאָליציי אין ירושלים קאָנפיסקירט פּאָרטרעטען פון... לאָרד באַלפור

יודישער פּראָטעסט ווירקט

ירושלים, 24 (יטא) צוליב די שלושים נאָך לאָרד באַלפור'ס טויט איז היינט פאָרגעקומען אַ טרויער-פערזאַמלונג. גלייכצייטיג זענען אויף די גאַסען פון ירושלים פערקויפט געוואָרען די פּאָרטרעטען פון לאָרד באַלפור. צו דער אַלגעמיינער שטוינונג, האָט די פּאָליציי קאָנפיסקירט ביי די גאַסען-פערקויפער באַלפור'ס פּאָרטרעטען.

דער דאָזיגער פאַקט האָט אַרויסגערופען גרויסע פּראָטעסטען מצד די יודען. אין רעזולטאַט פון די פּראָטעסטען, זענען די קאָנפיסקאַטען אַנולירט געוואָרען.

לאָרד מעלטשעט'ס כעמישער קאָנצערן שליסט אַנ'אָפּמאַך מיט ראַטען-פערבאַנד

וועגען צושטעלען כעמיקאַלען פאַר 3 מיליאָן פונט

לאָנדאָן, (יטא) דער לייטער פון דער סאָוויעטישער האַנדעלס-פאָרשטעהער-שאַפט אין לאָנדאָן ה' שאול בראָן טיילט מיט, דאָס ער האָט אונטערגעשריבען אַנ'אָפּמאַך מיט דער פירמע „אימפּעריאַל כעמיקעל אינדוסטריס" (בּראש פון וועלכער עס שטעהט לאָרד מעלטשעט) אויף צושטעלען דעם ראַטען-פערבאַנד פערשידענע כעמישע פּראָדוקטען פאַר אַ סומע פון 3 מיליאָן פונט אין משך פון די נאָהנטסטע 2 יאָהר, דער אָפּמאַך זעהט אויך פאָר טעכנישע אונטערשטי-צונג פאַר דער סאָוויעטישער כעמישער אינדוסטריע מצד דעם ענגלישען קאָנצערן, אין אַ געשפּרעך מיט'ן פאָרשטעהער פון „מאָרנינג פּאָסט" האָט לאָרד מעלטשעט ערקלערט, דאָס דער אָפּמאַך איז גע-שלאָסען געוואָרען מיט'ן „אַרקאָס" און נישט דירעקט מיט דער סאָוויעטישער רעגירונג. דער אָפּמאַך איז געשלאָסען געוואָרען אין די ראַהמען פון „עקס-פּאָרט-פערלייכטערונג-געזעץ".

1 דאָלאַר פאַר יעדע לעבּעדיגע וואַנץ

וואָס וועט געפונען ווערען נאָך אַ דורכגע-פיהרטער דעזינפעקציע מיט'ן פּרעפּאַראַט

„FUMIGATORE-CIMEX"

וועלען מיר צאָהלען איז מזומן.

דער פּרעפּאַראַט „Cimex" איז דאָס ווירקזאַמסטע דיזינפעק-ציע מיטעל, וואָס טוט אויסראָטען פערשידענע מיגים ווערים בעזונדער וואַנצען ווי אויך באַקצילען פון פערשידענע געפעהרליכע קראַנקהייטען. דער דאָזיגער פּרעפּאַראַט איז דער איינציגער אָנערקענטער דורך דעם געזונדהייטס-דעפּאַרטאַמענט ביים אינערן-מיניסטעריום אַלס דע זינפעקציאָנס-מיטעל

Zakłady Chemiczno-Dezynfekcyjne

„SALVATOR", Katowice.

Zastępstwo na wojew. Łódzkie:

Inż. JULJUSZ HAMER i S-ka

6-go Sierpnia 1. Telefon 188-58.

צו בעקומען אין אַלע אַפּטייק-סקלאַדען און דראָגעריעס

יודישער אינוואַלידען-פעראיין אין לאָדז און לאָדזער וואָיעוואָדזטווא

שבת ד. 26/4 1 אַ זייגער נאָכמ. וועט אין אייגענעם לאָקאַל שענקעוויטשאַ 3/5 פאָרקומען אַנ'אַלגעמיינע

אויסערגעוועהנליכע פערזאַמלונג

אויף דער טאָג-אָרדנונג געפינען זיך זעהר וויכטיגע פראַגען, צוליב וואָס אַלע מיטגלידער ווערען געבעטען פּינקטליך צו קומען

מיט אַכטונג די פערוואַלטונג.

בעקאַנטמאַכונג

דערמיט מאַכען מיר בעקאַנט, דאָס די אַלע, וועלכע ווילען דאַווענען אין ווילקער שוהל און האָבען נישט קיין שטענדיגע אָדער יעהרליכע פּלעצער דאַרפען זיך בעזאָרגען מיט חדש-בילעטען, וועלכע ווערען פערקויפט צום פּרייז פון 3 זלאָטעס אַ חדש. אָהנע בילעטען וועט קיינער נישט אַריינגעלאָזט ווערען.

די בילעטען קען מען בעקומען אין ווילקער שוהל יעדען טאָג פון 10–8 פריה און פון 6–2 אָוועגד.

ועד בית הכנסת (ווילקי)

זאַכאָדניאַ 56.

דער פאַמיליע אַ קאָוויע

צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער יונג-פערשטאָרבענער טאָכטער

נ"ע רחל

דריקען אויס זייער טיפסטען מיטגעפיהל

פ. ראָזענשטיין און פאַמיליע.

פענסיאָנאַט „ZŁOTA KULA"

אין בעסטען ווינקעל פון **קראָשעוו.**

די שענסטע ווילע פון דער גאַנצער געגענד

צווישן סאָסנאָווע בוימער, זאַמדיגער באָדען, הערליכע איינריכטונג, זאָרגפעלטיגע בעדינונג, שמאַקהאַפטע קוך שטרענג כשר, מוזיק, זון-בעדער און פּלאַזשע

אַ שטילער קור-אָרט פאַר עלטערע	פערוויילונגס-אָרט פאַר יוגענד	אַ גן-עדן ווינקעל פאַר קינדער

קינדער ביז 6 יאָהר אונטער דער אויפזיכט פון אַ געניטע פרעבעליסטען.

קומט און איבערציינגט אייך! — קומט און איבערציינגט אייך!

Kraszew, Stacja Andrzejów Willa Magdziarza pod lasem

גענויע אינפאָרמאַציעס ווערט ערטיילט פּאָלודניאָווא 20 וו. 45 פון 3–5, 8–10 אָוו.

5 שטובען מיט אַ קוך

און אַלע בעקוועמליכקייטען פּראָנט 1-טער שטאָק ווי אויך אַ קעלער-וואוינונג פון 1 שטוב מיט אַ קוך פּרייזווערט צו פערמיטען. צו ערפאַהרען ביי האַמבורסקי, פּיעטריקאָווער 16, (אין לאָקאַל פון אַדמיניסטר. פון „לאָדזער טאָגעבלאַט")

לאָרושי בת אהותינו העלמה
צעריל שוואַרצבּאַרד
עם הב' חיים צבי פּאַשטשאַק
מזדונסקאַ-וואָלאַ
אנו מברכים שיזרח מזלם כשמש בצהרים.
משפּחת גליקסמאַן,
אַניקאָווסקי „
צודקאָוויץ „

ווילאַ „גאָטהייל" איןווישניאָווא-גורא.

צו פערמיטען ביליג און גינסטיגע בעדינגונגען אין בעסטען צענטרום אַ געוועלב מיט איינריכטונג, פּאַסענד פאַר אַ קאָלאָניאַל-געשעפט און אַ צוקערניע. די ווילע געפינט זיך ביים וואַלד. צו פערדינגען אויך ענצעלנע צימערן מיט קוכען און וועראַנדעס ביים רעגירונגס-וואַלד און אויך מיט אייגענעם וואַלד. צו ערפאַהרען אין ווישניאָוואַ-גורא „ווילאַ 72" און אין לאָדז, גאָטהייל, צעגעלניאַנאַ № 48

פערקויף

פון די נייסטע פאַסאָנען

מענער-היטען

גרויסער אויסוואַהל! — בּיליגע פּרייזען! ווי אויך נעהמען אָן צו פאַסינירען צו זעהר ביליגע פּרייזען!

H. APPEL, Łódź

ul. Piotrkowska 60. (אין הויף)

צו דער פערלאָבונג פון מיין האַרציגען פריינד

לייבעל בערגער

מיט פרל. רענא באום

גראַטולירט און ווינשט פיל גליק

ירוחם גרינבוים.

Dr. med. Adam Bender

נאַרוטאָוויטשא 30 טעל. 41-75

ספּעצ. פאַר אינערליכע און האַרץ-קראַנקהייטען

5-טער לאנד-צוזאמענפאהר פון יודישע לעהרער אין די פאוושעכנע שולען אין לאדז

230 טויזענד יודישע קינדער געהען אין דער אסימילאטארישער צוואנגס-שול. — די מלוכה האלט נישט אויס קיין אייו פאוושעכנע שול מיט דער יודישער לערן-שפראך. — יודישע לעהרער ווערען שיקאנירט פון דער מאכט און דער צוזאמענפאהר וויל זיך נוקם זיין... אין יודישען חדר.

שטורמישע זיצונג ארום דער וואהל פון פרעזידיום

דער 5-טער לאנד-צוזאמענפאהר פון די יודישע לעהרער פון די „פאוושעכנע" שולען, וואס האט זיך געעפענט ביטמיטאג געעפענט אין זאל פון לאדזער שטאט-ראט, האט אין די ברייטע קרייזען פון יודישען לאדז ארויסגערופען א געהערי-גען אינטערעס.

צום צוזאמענפאהר זיינען געקומען 70 דעלעגאטען פון קרוב 50 שטעט און פערשידענע עקען פוילען. עס זיינען אויך געקומען פארשטעהער פון לאדזער קול-טור-געזעלשאפטען, יודישע און פויליש-שע. עס האבען נאר פערפעהלט צו שי-קען זייערע פערטרעטער די מ'שטיינס-געזאגטע פויליש-יודישע ציטונגען, „רע פובליקא" און „גלאס פאראנני", וואס שטיצען זיך דער עיקר אויף יודישע לע-זער; אויך האט נישט געהאלטען פאר נייטיג צו שיקען קיין פארשטעהער דער לאדזער מאגיסטראט און דער שטאט-ראט, ווענענס מעהרהייט - פארשטע-הער האבען ביי די לעצטע בודזשעט-דעבאטען עפענטליך זיך ערקלערט און ליבע צו דער יודישער מינדערהייט... און אינצט צומאל נישט צוגעשיקט קיין בעגריסונג פאר'ן צוזאמענפאהר פון די יודישע פאלק-לעהרער, וועלכע זיינען זיך צוזאמענגעקומען, כדי ארומצורעדען זיי-ערע וועהטאגען און די מיטלען זיי צו לינדערן.

* * *

ה' לאסקא (מלאווא) א מיטגליד פון דער הויפט-פערוואלטונג פון לעהרער-פערבאנד האט געעפענט דעם צוזאמענ-פאהר ביי א פייערליכער שטימונג. ער בעגריסט די דעלעגאטען און געסט, וואס פולען אויס דעם גרויסען זאל, און דריקט אויס זיין האפנונג, אז דער 6. לאנד-צוזאמענפאהר וועט שוין פארקו-מען אין איינענעם „געזונדהייטס-הויז", צו וועלכען עס וועט איינגוכען געלעגט ווערען דער ווינקעל-שטיין.

בעגריסונגען

עס הויבען זיך אן די בעגריסונגען. עס בעגריסט דיר הוועז, אונ'ס נא-מען פון פעראיין פון די לעהרער אין די יודישע מיטעל-שולען, ה' ש. מעני-דעלסאן אין נאמען פון ציש"א. י. לעווי — אין נאמען פון „תרבות".

ה' בראנד — אין נאמען פון דער גע-זעלשאפט „אווענד קורסען", ד. ל. פאזי-נאנסקי אין נאמען פון דער לאדזער אפטיילונג פון ישא.

אינ'ם נאמען פון לאדזער „בונד" און דער בונדישער פראקציע ביים לאדזער שטאט-ראט בעגריסט א. ל. זעלמאנא-וויטש.

ראטט. מאסקעוויטשובנא בעגריסט דעם צוזאמענפאהר אין נאמען פון קרייז קאמיטעט פון די פ.פ.ס. אין נאמען פון „פועלי ציון" ש. ראזענבערג.

א רעפעראט וועגן מצב פון שול-וועזן אין פוילען

האלט דער גענעראל-סעקרעטאר פון לעהרער-פערבאנד, ה' מוטלאף.

— דער ווירטשאפטליכער קריזיס האט א גיגאנטישע ווירקונג אויף דער ענטוויקלונג פון שול-וועזען אין פוילען. מיר זעהען די יורשים פון דער טרויע-ריגער „גראבפשטשיזנע", וועלכע האט נאך זיך איבערגעלאזען אנ'עקאנאמישען חורבן, וואס מיר לעבען איצט איבער. ממילא קאנען נישט געבויט ווערען גע-נוג שול-הייזער און די שול-געזעצגעבונג איז אזא, אז זי קרעמפירט די לעהרע-שאפט.

צו דער כאראקטעריסטיק פון שול-וועזען אין פוילען, האט ה' מוטלאף גע-בראכט א פאר ציפערן. אין 1929 זיי-נען געווען 7000 7-קלאסיגע פאוושעכ-נע שולען; 12000 — פאוושעכנע שו-לען צו 1 קלאס; 8000 שולען צו 1, 2 און 3 קלאסען. סך-הכל האבען בעזוכט די דאזיגע שולען 3,500,000 קינדער. 56 פראצ. פון אלע קינדער בעזוכען די שולען ביז 3 קלאסען און קוים 30 פרא-צענט קינדער ענדיגען די פולע 7 קלא-סען „פאוושעכנע" שולען.

היינטיגס יאהר פעהלען אין פוילען שולען פאר 400,000 קינדער און שול-עלטער.

די בעציהונג צו די יודישע לעהרער פון די „פאוושעכנע" שולען איז א שטיף מוטערלישע, הגם די רעגירונג פרעדיגט ליבעראליזם צו די נאציאנאלע מינ-דערהייטען. 99 פראצענט פון די פויל-ישע קינדער בעזוכען שולען מיט דער פוילישער אונטערריכטס-שפראך; 73 פראצענט דייטשע קינדער אין פוילען האבען שולען אין זייער מוטער-שפראך; 60 פראצענט אוקראינישע קינדער אין פוילען האבען שולען אין זייער מוטער-שפראך. און די יודישע מינדערהייט?— קיין איין שול נישט! און די בלויזשט יודישע שולען („פאוושעכנע"), וואס זיינען בעשטימט פאר יודישע קינדער, זיינען דא וועניג יודישע לעהרער. די שו-לען ווערען געפיהרט אין דער פוילישער אונטערריכטס-שפראך. אין די דאזיגע יו-דישע" שולען געהען 230,000 יודישע קינדער, וועלכע האבען אויסצושטעהן צוזאמען מיט זייערע יודישע לעהרער פון כל-ערליי שיקאנעס. אויך דער מא-טעריעלער מצב פון יודישען לעהרער איז א שלעכטער. דער יודישער לעה-רער טיילט דעם גורל פון אלגעמיינעם שול-וועזען און האט נאך אויסצושטעהן פון פערשידענע מניעות און שוועריגקיי-טען ביים געניסען זיינע לעהרער-רעכט. — און דער

פארגלענטער רעוואלוציע

ווערט פעסטגעשטעלט, אז די יודישע בירגער אין לאנד האבען די פולע רעכט אויף אנ'אייגענער שול און דער מוטער-שפראך, וואס זאל ווערען אויסגעהאל-טען דורך דער רעגירונג, צוגלייך מיט די שולען פון די אנדערע מינדערהייטען אין לאנד; דער צוזאמענפאהר פאדערט צו זיכערן דעם יודישען לעהרער די רעכט אויף ארבייט און די רעגירונגס-און קאמונאלע שולען; דער צוזאמענ-פאהר האלט, אז די שווערע ארבייט פון יודישען לעהרער איז נישט געהעריג בע-צאהלט: עס ווערט געפאדערט צו העכ-בערען די לוינען פון פאלקס-שול-לעה-רער; די רעגירונג דארף אונטערנעהמען אנ'אינטענסיווע פוי-אקציע פון שול-געביידעס.

דער צוזאמענפאהר פאדערט צו פער-מלוכה'שען די פריוואטע און געזעל-שאפטליכע יודישע שולען און זיי פיה-רען אין דער מוטער-שפראך;

דער צוזאמענפאהר אנערקענט פאר אומלאיאל די פערסאנאלע שיקאנעס גע-גען די יודישע לעהרער;

דער צוזאמענפאהר פאדערט פון דער רעגירונג צו שליסען אלע חדרים

די 2-טע זיצונג

די נאכמיטאג-זיצונג האט זיך אנגע-הויבען ארום 7 אווענד. די פערשפעטי-גונג איז געקומען צוליב דעם, וואס די פערשידענע גרופען און פראקציעס (אזש 4 פראקציעס) האבען געפיהרט צווישען זיך אונטערהאנדלונגען מכח דעם צוזא-מענשטעל פון פרעזידיום

נאך די לאנגע הינטער-קוליסען-אונ-טערהאנדלונגען, ווערט ענדליך מיטגע-טיילט דער צוזאמענשטעל פון פרעזי-דיום אויף פאלגענדען אופן: ליסטע 1 (לינקע פוע"צ) 1 מאנדאט, ליסטע 2 (רעכטע פוע"צ און „התאחדות") — 2 מאנדאטען, ליסטע (עקס לינקע גרופע) — 1 מאנדאט און ליסטע 4 סאציאליס-טישער בלאק („בונד" און אונפארטיי-אישע) — 3 מאנדאטען.

לויט'ן זעלבען שליסעל זיינען אויך אויסגעקליבען געווארען אלע קאמיסיעס.

דער צוזאמענפאהר האט אויף זיין ערשטער זיצונג געהאט בעשלאסען, אז דעם פארזיצער פון צוזאמענפאהר קלייבט אויס פון זיך דאס פרעזידיום. אויפ'ן סמך פון דאזיגען בעשלוס האט דאס פרעזידיום אויסגעקליבען אלס פאר זיצענדען דעם ה' צאמבער (ווארשא), וועלכער לעגט פאר דעם צוזאמענפאהר צו בעשטעטיגען דעם סדר-היום, ווי עס האט אוהם אויסגעארבייט די צענטראלע פערוואלטונג.

דערויף טראגען אריין איינגע דעלע-גאטען פון דער עקס-לינקער פראקציע א רייה „דרינגענדע" פארשלאגען, וועל-כע פערנעהמען אומזיסט און אומנישט א היבש ביסעל צייט דעם צוזאמענ-פאהר, אזוי, למשל, לעגט איין דעלעגאט פאר, אז דער צוזאמענפאהר זאל פראָ-טעסטירען געגען... די י. ש. א.-שולען, הלמאי מ'פערפאלגט דארט קינדער מיט לינקע איבערציינונגען..

נאטירליך, האט דער צוזאמענפאהר דעם דאזיגען פארשלאג, וועלכער איז און בעסטען פאל געקומען אויף א פאל-שען אדרעס און איז אויסען ריין דעמא-גאגישע דעמאנסטראטיווע צילען, מיט א גרויסער מעהרהייט אפגעווארפען.

זעהענדיג, אז דער פארשלאג פאלט ארורך, האבען די זעלבע דעלעגאטען אריינגעטראגען א בלומרשט ריין-פאר-מעלען פארשלאג וועגן ענדערען די טאג-ארדנונג.

ארום דעם דאזיגען פארשלאג האט זיך אנגעהויבען א היזיגע און לייד נ-שאפטליכע דעבאטע, וועלכע האט גילער געמאכט דעם איינדרוק פון א וואהל-מיטינג, ווי פון א צוזאמענפאהר פון לעהרער, וועלכע דארפען זארגען וועגען קיום פון דער יודישער לעהרערשאפט און וועגען גורל פון יודישען שול-וועזען, פון יונגען יודישען דור.

ווען דער דאזיגער פארשלאג פאלט ענדליך אין דער אפשטימונג ארורך, הויבען די עקסט. לינקע אויפסניי אויף א ליארם, שרייענדיג, אז דער פארזי-צענדער איז טענדענציעז, אז ער האט נישט ריכטיג געצעהלט די שטימען. אלס רעזולטאט דערפון קומט א פאר-שלאג, אויסצודריקען אונצוטרוי דעם פארזיצענדער.

דא ענטשטעהט אנ'אליארם, וואס האלט אן איבער א שעה צייט. די לעה-רער בעווייזען, אז זיי „קענען" מאכען פאליטיק נישט ערגער, ווי די פארטיי-לייט. ענדליך בעשליסט מען אפצושטי-מען דעם פארשלאג פון אונצוטרוי צום פארזיצענדער און — דער פארשלאג פאלט דורך. מ'רייסט זיך אבער וויי-טער ארום וועגען דער טאג-ארדנונג און דאס דויערט ביז שפעט אין אווענד.

דער גרעסטער טייל דעלעגאטען, וואס זיינען געקומען צום צוזאמענפאהר מיט די בעסטע כוונות, גלויבענדיג, אז דא וועט מען רעדען וועגען פראגאנישע פראגען, וועגען שול-וועזען בכלל און יודישען בפרט, וועגען טרויעריגען מצב פון דער לעהרערשאפט א. ד. ג., זיינען בעת דער צווייטער זיצונג געזעסען עגי-מוישטע און פערבוטערטע.

עס וואלט געווען פיל צוועקמעסיגער, אז די לעהרער זאלען אויף זייער צוזא-מענפאהר אנשטאט ארומצורעדען זיך געדענקען וועגען דער געפאהר, וואס דראהט זיי פון דרויסען, און אין דער ריכטונג אנווענדען זייער ענערגיע און קאמפס-לוסטיגקייט.

ערשטער קלאנג - קינא-טעאטער אין לאדז
„SPLENDID"
אויף די אפאראטען פון „וועסטערן עלעקטריק". נארוטאוויטשא 20

היינט לאנג-ערווארטעטע פרעמיערע!
פון ערשטען אייראפעאישען 100-פראצענטיגען קלאנג-פילם

מעלאדיע פון הערצער

וואונדערשעהנער ליבעס-פילם פול מיט דראמאטישער שפאנונג. מאלע-רישער פאן פון אונגארישער וויסטע און שעהנעם בודאפעסט

אין די הויפטראלען:

ווילי פריטש, דיטא פארלא

דאס נייעסטע מייסטערווערק פון די שעפער פון דער „אונגארישער ראפסאדיע" עריק פאמער (לייטער פון דער פראדוקציע), ה. שווארץ (רעזשיסער) און ה. שעקלער ענטציקענדע ציגיינער-לידער אין דער אויספיהרונג פון דער בעריהמטער ציגיינער-קאפעלע יאנטשי באלאגהא. — — דער גרעסטער אלוועלטליכער סוקצעס פון קלאנג-פילם. יעדער מוז הערען, ווי עס קלינגט די „מעלאדיע פון הערצער", וואס ס'האט זינגען ווילי פריטש. חוץ דעם: רעקלאמאציע פון עקראן „פוילישער דיאלאג" מיט'ן אויסערגעווענליכען 20-מינוטיגען פוילישען קלאנג-פילם, א סענסאציע

אנהויב פון די סעאנסען: 4, 6, 8 און 10 אווענד.

נוצט אויס די געלעגענהייט פון מייסטערווערק פון יודישען לעבען
מארגען שבת און איבערמארגען זונטאג פון 12—2 א זייגער
א ספעציעלער „פריהמארגען" פון קלאנג-פילם
דער **דזשעז-זינגער** אל דזשאלסאן
אין דער טיטעל-ראלע
פרייזען פון די פלעצער 1, 2 און 3 זלאטעס

די היי-יאהריגע שקל-אקציע

די שקל אקציע, וואס האט זיך אנגע-הויבען חול-המועד פסח, ווערט ענגער-גיש ווייטער געפיהרט. די שקלים ווערען צוערשט פערשפרייט צווישען די מיט-גלידער פון די פערשידענע ציוניסטישע גרופירונגען, גלייכצייטיג ווערט אויך ארורכגעפיהרט אנ'אלגעמיינע אקציע, אין וועלכע עס בעטייליגען זיך די ציו-ניסטישע גרופירונגען און יוגנט ארגא-ניזאציעס. אין די אויפרופען, וואס ווע-רען פערשפרייט, ווערט אנגעוויזען אויף די בעזונדערע בעדייטונג פון שקל, וועל-כער איז א בעווייז פון דער צוגעהערי-קייט צו דער אלוועלטליכער ציוניסטי-שער ארגאניזאציע און גיט אנהר די מא-ראלישע שטיצע ביים אויפבוי פון א"י. דער פרייז פון שקל אין היי-יאהר בע-שטימט געווארען פאר פוילען אויף 1 זל. 50 גראשען.

בעפעלקערונג פון לאדז די לעצטע 50 יאהר

זיך פערגרעסערט אויף 13 מאל

(פ) לויט דער לעצטער סטאטיסטיק האט די בעפעלקערונג אין לאדז אין משך פון די לעצטע 50 יאהר, ד. ה. פון 1880 ביז 1930 זיך פערגרעסערט 13 מאל. בעת מיט 50 יאהר צוריק האט די לאדזער בעפעלקערונג געצעהלט 45000 איינוואוינער און היינט צעהלען די לאָ-דזשער איינוואוינער 580.000.

צום מינדעסטען האט זיך אין דער האלבען יאהרהונדערט זיך פערגרעסערט די בעפעלקערונגס-צאהל אין ווילנא, וואו נאך צעהלט היינט קוים 20,000 איינ-וואוינער.

סטאניעווסקי'ס **ציררק**
55 נארוטאוויטשא
היינט און טעגליך 8.30 אווענד
18 סענסאציאנעלע אטראקציעס
מענאזשעריע אפען פון 9 פריה
שבת און זונטאג 2 פארשטעלונגען 4 און 8.30 אווענד.

„העברעאישער רעפעראט אין התאחדות".

מארגען שבת 4 א זייגער נ. מ. קומט פאר אין זאל פון „התאחדות" שענקע-וויטשא 3/5 א רעפעראט א. ד. ט. דער מהות פון דער העברעאישער ערציהונג ס'וועט רעפערירען, פראפעסאר א. איינ-שטיין, אינספעקטאר פון תרבות שולען אין פוילען. שבת 8.30 אווענד א רע-פעראט פון דער יודישער פאלקס-אוני-ווערזיטעט שענקעוויטשא 3/5 א. ד. ט. וואס קומט פאר אין אינדיען? ר. פע-רענט ד"ר ז. עלענבערג. זונטאג, אוו. א רעפעראט פון סטוד. ש. קורן. די נא-ציאנאלע מינדערהייטען לויט דער פער-פליכטענדער רעכט אין פוילען רעפע-רענט סטודענט ש. קורן.

רעליגיעז ציוניסטיש סאציא-ליסטישע פארטיי „דת ועבודה"

נאוואמיעסקא 4.

זונטאג דעם 27 כ"ט ניסן פינקטליך 8 א זייגער אווענד קומט פאר א קא-לעקטיווער רעפעראט א. ד. ט:

„רעליגיעז, סאציאליזם און די רעליג-יעזע ארבייטער יוגענד" רעפערירען וועלען די ח"ח ברוך דניאל נוסבערג, שלמה פאלמאן, פישל טפלוביץ.

לאדזער קאמערל-טעאטער
„ארט"
אלעס 1-טער מאי 2
פריהער ענגלישער זאל

קינסטלערישער לייטער: משה בראדערזאן
דירעקציע: יוסף סטרוגאטש.
קאמפאזיטאר: דוד בייגעלמאן.
קאנפעראנס.: נתן רייכענבערג.

היינט פרייטאג 9.30 אווענד
שבת צוויי פארשטעלונגען
7.45 און 10 אווענד
צו ביליגע פרייזען פון 1—4 זל.
ס'ווערט געשפילט
טשאקעדיג און קנאקעדיג
אין צוויי טיילען
16 גאנץ נייע שלאגער-נומערן 16
בילעטען צו בעקומען אין דער קאסע פון טעאטער יעדען טאג פון 1—11 און פון 5 נ"מ

Dr. med. H. Gutsztadt
אקושער-גינעקאלאג
צוריקגעקעהרט
Zachodnia 62 (Cegieln. 23) telef. 29-52
נעמט אן פון 9 ביז 10 און פון 5 ביז 7 אווענד.

ווינער ארטאפעדישע פראצאווניע
— אונטער אויפזיכט פון א דאקטאר ספעציאליסט —
מאכט לויט גיפס-מאדעלען ווקלאדקעס געגען פלאט-פיס קינסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטען און אפאראטען
א. ז. וו. גדאנסקא 28. וו 1, פון 5—7 אווענד

Poszukuje się Dolarów 3000.—, na hipotekę większej nieruchomości, położonej w centrum Łodzi. Oferty składać do redakcji „Lodzer Tageblat" dla № 3734.

Dr. L. PIKIELNY
UROLOG
ספעציאל-ארצט פאר נירען, בלאז, אורין-קראנקהייטען
Nawrot 8. telefon 219-90
נעמט אן פון 4 — 7

וויען הײלט!
ארטאפעדישער שוהמאכער-מייסטער ספעציאליסט

היילט אויס אלע ארט קראנקע פיס ווי: פלאטפוס, קלומפוס, האל-פוס, זענקפוס, הינער-אויגען און אלע זעמטליכע פוס-פערהאר-טונגען —
וויכטיג פאר שטעפער און שוסטער
עס ווערט אונטעריכטעט מאס-נעהמען לייסטן-ריב-טען, מוסט ער-צייכנען און שניידען לויט מאס און פאבריקס-ארט.
וויענער דיפלאמירטער פאר-לעהרער
Maurycy Silbersztein, Łódź,
49 Wschodnia 49
נעמט אן פון 9—12 און פון 3—6 נאכמיטאג.

ענטשולדיגונג.

דערמיט בעטען מיר ענשולדיגונג ביי ח' יעקב און לאה שטיין פאר די בעליידיגענדע אויסדרוקען. מיר פערזיכערן, אז אין דער צו-קונפט וועט אזעלכעס מעהר נישט פארקומען.

מיט דרך-ארץ

ברידער משה און מרדכי ווידאווסקי.

פאלקס-אוניווערזיטעט
ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע.
מארגען שבת, 26.4, 7 אווענד אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (צעגעלניאנא 4)
פארלעזונג אין דער העברעאישער שפראך א. ד. ט.:
„די יודען אלס אביעקט פאר פאליטישע עקספערימענ-טען אין 19-טען יאהרהונדערט" („הצבור העברי בתור אוביקט של נסיונות לתקונים מדיניים במאה התשע-עשרה"). פרעלעגענט: ד"ר פ. פרידמאן.
הכניסה חנם!
זונטאג, 27.4, 8.30 אווענד פארלעזונג פון אינזש. י. זשעלינסקי אויף ד. ט.: „ראדיאפאניע".

פאקען - זעצער
פעלדשער ב. יאסקאוויטש
פולנאצנא 4
נעמט אן טעגליך פון 8—11 פריה און פון 4—6 נ"מ.

Dr. med.
Daniel Wajskopf
אינערליכע קראנקהייטען
ספעצ. פאר מאגען, קישקע, לעבער-קראנקהייטען
רענטגען
פיעטריקאווער 104B, טעל. 114-82
נעמט אן פון 4 ביז 7, זונטאג פון 10 ביז 12 מיטאג.

הלואה פון 100 מיליאן דאלאר פאר פוילען

די אונטערהאנדלונגען מיט'ן אנטייל פון פינאנץ-יועץ ה' דעוועי הויבען זיך אן די טעג אין פאריז

פוילען זאל בעקומען א אויסלענדישע הלואה

וו אַ ר ש א, (טעל.) די ביז איצטיגע הלואה-אונטערהאַנדלונגען, וואָס פוילען האָט געפיהרט, זענען פאַר דער מלוכה נישט געווען קיין בעקוועמע און דערי-בער האָבען זיי נישט דערפיהרט צו קיין רעזולטאַט.

לעצטענס האָבען זיך אַבער איינינע אויסלענדישע באַנק-קאָנסאָרציומס גע-ווענדעט מיט אָפערטעס צו דער פוילישער רעגירונג, וועגען ערטיילען איהר אַ הלואה פאַר ווירטשאַפטליכע צוועקען. דערביי שטעלען די קאָנסאָרציומס פיל מינסטיגערע בעדינגונגען ווי ביז איצט.

די פוילישע רעגירונג האַלט, אַז זי וואַלט זיך איצט גענויטיגט אין אַ הלואה פון 100 מיליאָן דאָלאַר מיט'ן צוועק צו בעקעמפען דעם ווירטשאַפטליכן קריזיס. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט פאָהרט די טעג אַרויס אַ פוילישע דעלעגאַציע קיין פאריז, וואָס וועט פיהרען די אונטערהאַנדלונגען וועגען דער הלואה.

אויסער דער דעלעגאַציע פאָהרט אויך אַרויס קיין פאַריז דער פוילישער פינאַנץ-יועץ ה' דעוועי, וואָס וועט זיך בעטייליגען אין די אונטערהאַנדלונגען. די דער פינאַנץ-מיניסטער און האַנדעלס-מיניסטער האַלטען, וועלען די אונטער-האַנדלונגען זיך גינסטיג ענדיגען.

דער ווארשאווער שטאָט-ראַט

ווערט נישט פונאנדערגעלאזט

וואַרשא (טעל.) עס האָבען זיך פערשפרייט קלאַנגען, אַז דאָס אינערן-מי-ניסטעריום האָט צוגעשיקט אַ מעלדונג דעם וואַרשאווער שטאָט-ראַט, אַז די קאַ-דענץ וועט נישט פערלענגערט ווערען און אַיהם אויפגעפאָדערט זיך פאָרצוברייטען צו די נייע וואַהלען.

ווי אייער קאָרעספאָנדענט דערוויסט זיך, זענען די דאָזיגע קלאַנגען נישט קיין ריכטיגע. דער שטאָט-אַקט וועט נישט פונאַנדערגעלאָזט ווערען. פרעמיער סלאַווועק האָט אויפגענומען דעם שטאָט-פרעזידענט און איהם ערקלערט, אַז די וואַהלען צום וואַרשאווער שטאָט-ראַט וועלען ערשט פאָרקומען גאָך די סיים-וואַהלען.

קאנפיסקירט דער „ראבאטניק"

מיניסטער צאַר אָפגענומען העם קאָנפיסקאַט

וו אַ ר ש א, (טעל.) דער היינטיגער „ראָבאָטניק" איז געהאַט קאָנפיסקירט געוואָרען, אָבער שפעטער האָט מיניסטער צאַר אַליין אַנולירט דעם קאָנפיסקאַט;

געשטארבען די מוטער פון אפרים טשיזשיק

דעם העלדישען פערטיידיגער פון הולדה.

ירושלים, (יט"א)

אין ירושלים איז היינט געשטאָרבען די מוטער פון אפרים טשיזשיק, וועלכער איז געפאַלען מיט אַ העלדישען טויט בעת די אויגוסט-אומרוהען פערטיידיגענדיג די קאָלאָניע חולדה.

אַ חוץ אפרים'ען, זענען איהרע צוויי אַנדערע קינדער אויך געפאַלען מיט אַ העלדישען טויט ביים פערטיידיגען דאָס יודישע לאַנד.

אין יאָהר 1920 איז איהר טאָכטער שרה טשיזשיק געפאַלען צוזאַמען מיט טרומפעלדאָר'ן פערטיידיגענדיג תל חי פאַר אַ טאַראַבישען איבערפאַל. איהר צווייטע טאָכטער איז געשטאָרבען פון פיבער ביי די דרענאַזש אַרבייטען פון ים כנרת.

די מוטער האָט אַ לאַנגע צייט נישט געוואוסט וועגען טויט פון איהר זוהן אפרים, און ווען זי האָט זיך דערפאַהרען ענדליך דערוויסט, האָט עס זעהר שטאַרק געווירקט אויף איהר שוואַכען געזונד-צושטאַנד, אַז דאָס האָט צוגעאײַלט איהר טויט

וויכטיגע בעשלוסען פון מיניסטארען-ראט

צו ליקווידירען גרויסע טייל מלוכה'שע אונטערנעהמונגען

די באהנען זאלען רעארגאניזירט ווערען אלס האנדעלס-געזעלשאפט

וו אַ ר ש אָ (טעל.) דער מיניסטאָרען-ראַט האָט בעשלאָסען וואָס גיכער צו ליקווידירען אַלע מלוכה-אונטערנעמונגען מיט'ן אויסנאַהם פון יענע, וואָס זענען פאַר דער פערטיידיגונג פון דער מלוכה אָדער פאַר דער עקספלואַטאַציע פון די פוילישע ים-ברעגען.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט וועלען די באַהנען רעאָרגאַניזירט ווערען אויף קאָמערציאָנעלע יסודות.

פערלענגערט אויף 17 וואכן

דעם שטיצע-טערמין פאר ארבייטסלאזע

(§) דער אַרבייטסלאָזען - פאָנד אין לאָדז האָט נעלטען דערהאַלטען אַ בריף פון הויפט - אַרבייטסלאָזען - אַמט מיט מיטטיילונג, אַז דאָס אַרבייטס-מיניס-טעריום האָט פערלענגערט דעם טערמין אויף אונטערשטיצונגען ביז 17 וואָכען פאַר די אַרבייטסלאָזע, וועלכע ווערען ביז'ן 30. מאַי דאָס יאָהר האָבען אויס גענומען די 13 וואָכען פערפליכטענדע שטיצע. די פעראָרדנונג איז חל אויף לאָדז און לאָדזער וואָיעוואָדזטווע.

הונגער אין כינע

לאָנדאָן, 24. (טו.)

פון שאַנכאַי מעלדעט מען, אַז דער אַמעריקאַנער קאָמיטעט צום קאַמף מיטן הונגער אין כינא האָט פערעפענטליכט אַ אַלאַרמירענדען ראַפּאָרט, אין וועלכען עס ווערט געזאָגט, אַז אין די צפון-מזרח'דיגע פראָווינצען פון כינא האָט מען פערצייכנט קוים 20 פראָצ. פון די פעלדער. צוליב דעם דראָהט הייאָהריגען זומער אַ הונגער טויט 3 מיליאָן כי-נעזער.

אַנהויב היינטיגען יאָהר זענען אין דער פראָווינץ שאַנסי אומגעקומען פון אַ הונגער-טויט לויט'ן ראַפּאָרט פון דער-מאָנטען קאָמיטעט 2 מיליאָן כינעזער.

דער קאָמיטעט ערקלערט, אַז עס איז נויטיג אַ ברייטע אינטערנאַציאָנאַלע הילף, כדי אָפצוראַטעווען די הונגערענדע כינעזער פון טויט. די כינעזער געגע-ראַלען ,וואָס פיהרען מלחמה, זענען מסכים דורכצולאָזען די צוגען מיט לעבענס-מיטעל דורכ'ן טעריטאָריום פון די קריגס אָפעראַציעס.

העכערע טעקסטיל-שולע אין לאדז

זאל געשאפען ווערען אינגיכען

(§) מיר דערוויסען זיך, אַז קיין וואַרשאַ וועלען אינגיכען פערבעטען ווערען די לאָדזער אינדוסטריע-פאָרשטעהער מיט'ן ציל אַרומצורעדען די פראַגע וועגען שאַפען אין לאָדז אַ הויכע טעקסטיל-שולע, לויט'ן מוסטער פון די אויסלענ-דישע טעקסטיל-שולען.

האנדעלס-קאמער וויל נישט דינען מיט אינפארמאציעס

דער שטייער-מאכט

(וו) די האַנדעלס-קאַמער האָט זיך געווענדעט צום פינאַנץ-מיניסטעריום מיט דער בעטע צו בעאויפטראַגען די פינאַנץ-אַמטען זיך נישט צו ווענדען צו דער „קאַמער" נאָך אינפאָרמאַציעס, וואָס זענען נויטיג צו שטייער-אויסמעס-טונגען.

דער סכסוך צווישען מיניסטער צאר און דעפ. ליבערמאן

דאס עהרען-געריכט האט נעכטען ארויסגעטראגען דעם אורטייל

שארפער בריף פון דעפ. ליבערמאן צו מיניסטער צאר

וו אַ ר ש א, (טעל.) היינט האָט דעפ. ליבערמאַן צונעשיקט צו מיניסטער צאַר אַ ענטפער אויף דעם בריף פון מיניסטער צאַר צו ליבערמאַנ'ען, וואָס איז היינט פערעפענטליכט געוואָרען דורכ'ן עהרען-געריכט.

דעפ. ליבערמאַנ'ס בריף איז געהאַלטען אין זעהר אַ שאַרפען טאָן.

אין זיין בריף שרייבט דעפ. ליבערמאַן צווישען אַנדערן: אַ מענש, וואָס פערדרעהט און ברעכט געזעצען דאַרף שטעהן פאַר אַ שטראָף-געריכט. דעם בריף פון מיניסטער צאַר צו איהם, האַלט דעפ. ליבערמאַן פאַר אַ פראָוואָקאַציע. די בעליידיגונגען, וואָס זענען אין בריף ענטהאַלטען, פערשעמען גיכער מיניסטער צאַר'ן גופא און זיין אַמט, איידער דעפ ליבערמאַנ'ען.

אַ קאָפּיע פון דעם בריף האָט דעפ. ליבערמאַן צוגעשיקט צו די מאַרשאַל-קעס פון סיים און סענאַט, צום פרעזעס פון פ.פ.ס.'ישען סיים-קלוב, צום פרעזעס פון דער אַדוואָקאַטען-קאַמער און צום דזשעקאַן פון אַדוואָקאַטען-ראַט.

אורטייל פון עהרען-געריכט צווישען מין. צאר און דעפ. ליבערמאן.

וו אַ ר ש א, (טעל.) דאָס עהרען-געריכט אין ענין פון מיניסטער צאַר און דעפוט. ליבערמאַן, האָט היינט אַרויסגעטראַגען דעם אורטייל, לויט וועלכען דעפוט. ליבערמאַן ווערט אַנערקענט פאַר שולדיג צו האָבען בענוצט אין זיין אַרטיקעל אין „ראָבאָטניק" פון 19. ד.ח. א. נ. „דאָס צובראָכענע האַרץ פון ה' צאַר", פערזענליכע בעליידיגענדע אויסדרוקען אויפ'ן חשבון פון ה' צאַר.

אויף די דאָזיגע בעליידיגונגען האָט מיניסטער צאַר געענטפערט דעפוט. ליבערמאַנען מיט אַ בריף, אין וועלכען עס ווערט געזאָגט, אַז פאַר אַזוינע בעליידיגענדע אויסדריקען קען מען נאָר רעאַגירען מיט פעטש, פון וועלכע עס האַלט דעם מיניסטער אָפּ זיין אַמט וועלכען ער פערנעמט.

אַ קאָפּיע פון דעם בריף האָט מיניסטער צאַר צוגעשיקט צו די מאַרשאַל-קעס פון סיים און סענאַט, צום פרעזעס פון פ.פ.ס.'ישען סיים-קלוב, צום פרעזעס פון הויפט-אַדוואָקאַטען-ראַט, צום דזשעקאַן פון אַדוואָקאַטען-ראַט און צום פאָר-זיצענדען פון אָפּיצירישען עהרען-געריכט.

דעם דאָזיגען בריף בעטראַכט דאָס עהרען-געריכט אַזוי גוט ווי אַ פיזישע בעליידיגונג און היות דעפ. ליבערמאַן האָט דערויף געענטפערט מיט אַ בריף אין וועלכען ער פערענטפערט זיך, אַז ער האָט נישט געמיינט צו בעליידיגען פערזענליך ה' צאַר'ן אנשטאַט צו פאָדערן אַ עהרען-סאַטיספאַקציע, פאַר דער בעליידיגונג פון ה' צאַר געגען איהם, האַלט דאָס געריכט, אַז דער ענין איז אַזוי אַרום פאַר ה' צאַר עהרענהאַפט ערלעדיגט געוואָרען. אויפ'ן אורטייל זענען אונ-טערגעשריבען גענעראַל קזשעמיענסקי און אַדוואָקאַט רזשעפּעצקי.

שבת-מאהלצייטען פאר יודישע זעלנער

פון הילפס-פעראיין „תומכי אורחים" ווערט מיטגעטיילט, אַז דער פעראיין נעמט אַרויס שבת-מאָהלצייטען פאַר די יודישע זעלנער.

אַלע יודישע זעלנער, וואָס נעהמען דאָ אין שוהל אַריין און אויך די יעניגע, וואָס מען האָט זיי נישט בעפרייט צום דאַווענען, דאַרפען קומען עסען פרייטאָג צו נאַכטס און שבת בייטאָג אין די קיך פון „תומכי אורחים" זאַכאָדניאַ 20, אויף דעם זעלבען אָרט, וואו ס'איז געגעבען געוואָרען צו עסען פאַר די זעלנער אין די פסח-טעג.

פון „אוזדראוויסקא"

די קאַנצעלאַריע פון „אוזדראָווינסקא" טיילט מיט, אַז איינשרייבונגען פון קראַנקע צום צווייטען סעזאָן פאַר מע-נער קען „אוזדראָווינסקא" וועלען פאָר-קומען דעם 29. ד. ח. 3 אזייגער נאָכמ. די קאַנדידאַטען מוזען מיטברענגען אין דער קאַנצעלאַריע (ציגעל-גאַס 57) זייע-רע פּעסער.

שרעקליכע אונגליקס-פאלען מיט זעלנער אויף דער באהן

איינער דער'הרג'עט און איינער שווער פער-וואונדעט געוואָרען

(§) פאַהרענדיג פון לאָדז קיין קאַליש צו זיינע עלטערן אויף אורלויב איז אין מיטען נאַנג פון צוג אַרויסגעפאַלען דער קאַפּראַל יאַן וואַלנו. ער איז שווער פאַר-וואונדעט געוואָרען.

— אויפ'ן קאַלישער וואָקזאַל איז גראַז איז פאָרגעקומען אַ אונגליקס-פאַל. וואָס האָט געקאָסט דאָס לעבען פון, אַ מענש. דער זעלנער אַלבערט אַס-מער, האָט געוואָלט אַריינשפּרינגען אין צוג, וואָס האָט אָנגעהויבען אָוועקגעהן פון פּויזען ער איז אַרונטערגעפאַלען מער די רעדער, וועלכע האָבען איהם צושניטען און צווייטען.

א פאר שעה'דיגער שטרייק אין יאהנ'ס מעטאל-פאבריק

(§) די דירעקציע פון י. יאָהנ'ס מעטאַל-פאַבריק (פּיעטריקאָווער 217) האָט מיטגעטיילט די אַקאָרד-אַרבייטער, אַז פון 5. מאַי האָט זי בדעה צו פערקלענערן זייערע לוינען. די אַרבייטער האָבען זיך נעגענגעשטעלט דעם פּרוב. נעכטען האָבען עטליכע הונדערט אַרבייטער פון שטרייקט צוליב דעם. לויט דער עצה פון אַרבייטס-אינספעקטאָר זענען זיי נעכטען באַלד צוריק צוגעטרעטען צו דער אַרבייט, ווייל דער אַרבייטס-אינ-ספּעקטאָר האָט צוגעזאָגט צו אינטער-ווענירען לטובת זיי.

דייטשע פירמעס בעגרעניצט דעם קרעדיט פאר לאדזער אינדוסטריע

אויף 2 מיליאן פונט שטערלינג

(וו) די קאָמיסיאָנס-הייזער, וועלכע ליפערן רוה-מאַטעריאַלען פאַר דער לאָדזער טעקסטיל-אינדוסטריע, האָבען בעגרענעצט דעם קרעדיט אויף 30 פּראָ-צענט די אַלגעמיינע קרעדיט-בעגרענ-צונג פאַר לאָדז בעטרעפט 2 מיליאָן פונט שטערלינג.

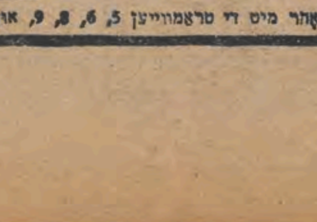

קינא - טעאַטער
Przedwiośnie
זשעראָמסקעגא 74/76

היינט און טעגליך יאַדוויגאַ סמאָסאַרסקאַ די קעניגין פון פוילישען עקראַן
אין דער מעכטיגע דראַמע די זינדיגע ליבע

איהרע פּאַרטנערס זענען: די נייעסטע פילם-רעוואָלוציע זאָפיאַ באַטיצקאַ, דער בעקאַנטער דראַמאַטישער אַרטיסט טאַדעאוש וועסאָלאָווסקי, באָגוסלאַוו סאַמבאָרסקי און דער אויסגעצייכענטער פילם-טאַלענט יעזשי קאָבוש. פרייזען פון פלעצער: 1-טע–1 זל., 2-טע–75 גר. 3–50 גראָשען. אויפ'ן ערשטען סעאַנס אַלע פלעצער צו 50 גר.
אָנהייב פון די סעאַנסען 4 אַ זייגער נאָכמ. שבת, זונטאָג און חגאות 2 אַ זייגער נאָכמ. לעצטער סעאַנס 10 אַ זייגער אָוונד.

צופאָהר מיט די טראַמווייען 5, 6, 8, 9, און 16 ביז עק קאָפּערניק און זשעראָמסקי.

בלוטיגע צוזאמענשטויסען אין אינדיען

המון אונטערגעצונדען פאנצער־אויטאמאבילען

און עטליכע זעלנער זענען פערברענט געווארן לעבעדיגערהייט

די לאגע אין אינדיען פערשארפט זיך.

לאנדאן, 24. (סב.)

דער געשטריגער טאג איז אין אינדיען פארבייגעגאנגען אונטערן צייכען פון בלוטיגע געשעהענישען, וואס נעמען אן דעם כאראקטער פון א אמת'ן אויפשטאנד קעגען דער ענגלישער מאכט.

צו די שווערסטע צוזאמענשטויסען איז געקומען אויף די מערב־גרענעץ פון אינדיען און פעשאווער.

נאך דעם ווי די פאליציי האט זיך נישט געקענט קיין עצה געבען מיט'ן המון זענען ארויסגערופען געווארען מיליטערישע פאנצער אויטאמאבילען מיט קוילען־ווארפער.

א המון פון אינדיער האט זיך געווארפען אויף איינעם פון די אויטאמאבילען און בעגאסענדיג מיט נאפט אוהם אונטערגעצונדען. צוויי זעלנער וואס זענען געזעסען אין אויטאמאביל זענען פערברענט געווארען לעבעדיגערהייט.

אין א אנדער ארט האט דער המון זיך געווארפען אויף א ענגלישען סערזשאנט, וואס איז געפאהרען אויף א מאטאציקעל און אוהם ערמארדעט מיט א האק.

בעת די קאמפען זענען געפאלען אויף די גאסען 20 אינדיער. פון לאהארע האט מען ארויסגעשיקט קיין פעשאווער שטארקע מיליטער־אפטיילונגען.

נישט קיין ווייניגער געפעהרליכען פערלויף האבען גענומען די צוזאמענשטויסען פון המון מיט'ן מיליטער אין לאהארע, וואו עס זענען אומגעקומען 27 הינדוסען.

פיל שטורמישער זענען געווען די דעמאנסטראציעס אין קאלקוטא, חנם עס זענען געווען ווייניגער קרבנות נישט קיין קעגענזייטיגע אויפ'ן בערוהיגענדען קאמוניקאט וואס די פאליציי האט ארויסגעגעבען, האט דער המון שפעט אין אווענט צום צווייטען מאל געשטורמט די תפיסה, בעמיהענדיג זיך צו בעפרייען די ארעסטירטע הינדוסען, וואס טוענען שטארק צושלאגען געווארען דורך די ענגלענדער. די פאליציי האט אונטער א האגעל שטיינער מיט די קאלבעס פון די ביקסען פונאנדערגעטריבען דעם המון. 4 הינדוסען האט זיך איינגעגעבען צו דער'הרג'ענען 4 תפיסה וועכטער און צו אנטלויפען. די פאליציי האט זיי נאכגעיאגט, אבער אהן רעזולטאט, ווייל דער המון האט די אנטלאפענע פערטיידיגט.

די גאסען פון מאדראס ווערען בסדר פאטראלירט דורך דער ענגלישער קאוואלעריע און פאנצער־אויטאמאבילען.

גהאנדי'ס סעקרעטאר מאהאדו דעסאי איז ארעסטירט געווארען צוזאמען מיט 4 פרייוויליגע, בעת זיי האבען געטראגען דעם זאק מיט זאלץ, וואס זיי האבען ארויסגענומען פון ים.

פארט־בוי פון חיפה געהט זעהר גיך פאראויס

ירושלים, 24. (י.ט.א.) ווי עס ווערט אפיציעל מיטגעטיילט איז דער פארט־בוי אין חיפה בעדייטענד פערשנעלערט געווארען און די ארבייט געהט פאראויס. די שטיין־האקעריי אין עטלית ארבייט אין פולען פערנעהם און עס ווערע אויסגעארבייט טעגליך טויזענד טאן שטיינער.

פאר 140,000 מארעק ציהרונג

א דינסט צוגע'גנב'עט ביי א בערלינער יודישען באנק־דירעקטאר

בערלין, 24. (טג.)

די דינסט פון באנק דירעקטאר פּרענקעל האט געבעטען אורלויב אויף עטליכע טעג. נאך איהר אפפאהרען איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז זי האט צוגע'גנב'עט צירונג אין ווערט פון 140,000 מארק.

פאטער זיך מודה איז ערמארדען זיין טאכטער

אין 5 יאהר נאך איהר טויט

ניו־יארק, 24. (טג.)

ווי מען מעלדעט פון שיקאגא, האט דארט א 70 יעהריגער מוט'ן נאמען קאטלער זיך מודה געווען, אז מיט 5 יאהר צוריק האט ער דער'הרג'עט זיין 29 יעהריגע טאכטער. אלס סבה פון מארד גיט ער אן, דאס וואס זי איז בסדר קראנק געווען און ער האט נישט געהאט קיין געלד זי צו היילען.

אנגעקלאגטער ווערט בעפרייט

און אנקלאגער ווערט צוגעצויגען צו פעראנטווארטליכקייט

(§) אויף דער בעשולדיגונגס־באנק אין לאדזשער קרייז־געריכט איז געזעסען געזעסען דער פארשטעהער פון דער לעמושער פאבריק און לעמבערג, הערש גוטמאן, וועלכער איז אנגעקלאגט געווארען אין צוגעמען זיך 1026 זל.. די אנקלאגע איז געמאכט געווארען דורכ'ן פאבריקאנט איגנאטאוויטש. דער אנגעקלאגטער האט זיך נישט מודה־געווען. ער האט ערקלערט, אז דאס געלד האט ער צוגענומען אלס קאנטא אויף דער פראוויזיע, וואס איז אוהם געקומען. און נעריכט האט איגנאטאוויטש ערקלערט, אז ער האט גוטמאנ'ען נאך צוגעצאהלט 200 זל. צו דער סומע, וואס ער האט פאר זיך פערהאלטען. גוטמאן איז אנגע־קענט געווארען פאר אומשולדיג און נעגען אנקלאגער איגנאטאוויטש ווערט פער פיהרט א פראצעס פאר א פאלשע אנ־קלאגע.

אינזש. אורי גליקליך ווארענט, אַז

איידער איהר מאכט דעם לעצטען דעצידירענדען טריט און בע־שליסט צו קויפען וועלכע נישט איז מאשין, וועלכען נישט איז ארטיקל פיל דער טעכנישער בראנזשע, ווענדעט זיך צוערשט צו אונז

מיר האבען די גענעראל־פערטרעטונג פון פערשידענסטע, ערשטקלאסיגע, וועלט־בערימטע אויסלענדישע פאבריקען און דאס אויסשליסליכע רעכט צו פערקויפען זייערע אויסארבייטונגען אין פויל

איידער איהר מאכט דעם לעצטען דעצידירענדען טריט און בעשליסט צו קויפען

שוין געניצטע לאקאמאבילען, מאטארן, אויטאמאבילען אדער פער שידענסטע אנדערע ארטיקלען פון דער טעכנישער בראנזשע,–

בעראט זיך צוערשט אומבעדינגט מיט אונז

אונזערע אינזשינערן, ערפארענע ספעציאליסטען אויף אלע געביטען, וועלען אייך געבען זייער פאכמענישע מיינונג, נאך גע־נויער אויספראבירונג און איבערנעמענדיג אויף זיך די פולע גאראנטיע.

מיר שטעלען גלייכצייטיג איין פערטרעטער אין אלע פונקטען פון דער פוילישער רעפובליק. מיט אפערטען קענען זיך ווענדען נור פערזאנען מיט פערווארטליכער פערגאנגענהייט, וואס בע־זיצען אנטשפרעכענדע בעסטע רעפערענצען, אויסערסט טיכטיגע, ענערגישע און רעפרעזענטאטיווע. געוויסע טעכנישע קענטענישען זענען געוואונשט.

מיר ליפערן דאס בעסטע אויף מעגליכסט גוטע בעדינגונגען.

ווענדעט זיך שוין צו אונז, דען אן ריזיקא וועט איהר האבען ביידייטענדע געלד געווינסטען:

Inż. Urij Gliklich, Warszawa,

Elektoralna 11/12

skrz. poczt. 393. — Tel. 36-76.

שענסטע 2 יודישע ביכער פון אמעריקא!

נאר וואס זענען אנגעקומען צום פערקויף פון אמעריקא די צוויי שעהנע ביכער פון בעקאנטען געלעהרטען און פארשער הרב יהודא ליב זלאטניק (יהודא עלזעט)

קהלת

דער מענש און דאס בוך.

דאס בוך בעשטעהט פון דריי טיילען: I) אנ'אריגינעלע קינסט־לעריש־פאלקסטימליכע יודישע איבערזעצונג. II) גרינדליכע אי־בערזיכט איבער דער ביבעל־קריטיק. III) אפהאנדלונג איבער אלע ודישע איבערזעצונגען פון קהלת. אונזער גרעסטער פאעט ח. נ. ביאליק שרייבט וועגען דעם בוך: די איבערזעצונג איז אמת'דיג וואונדערבאר, זי שטייגט איבער אלע פריהערדיגע יודישע איבער־זעצונגען. אויך אין פרץ'ס און יהואש'ס איבערזעצונגען איז אלץ מיד און שווער. הרב זלאטניק איז דער ערשטער, וואס האט גע־פינען דעם ריכטיגען וועג און פאסיגען סטיל „דאס בוך איז א דע־לוקס־אויסגאבע און פראכטפול געבונדען. פרייז פון בוך איז 14 גילדען (אין אמעריקא קאסט עס 3 דאלאר)

2) מיט הונדערט יאהר צוריק

א שילדערונג פון דעם אמאליגען לעבען פון יודישען פאלק, זיינע מנהגים, קליידונגען, שטרעבונגען א. ז. וו. דאס בוך איז פראכט פול געבונדען. דער פרייז 5.50 זל.

די צוויי ביכער זענען צו בעקומען דורך פאסט־פשעקאז ביי:

Rabin Sz. Złotnik, Radom.

האנדעלס־בילאנסען

פאר'ן יאהר 1929

ווערען פאכמעניש אויסגעפערטיגט

דורכ'ן ביורא „ארגוס"

36 זאכאדניא 36, טעלעפ. 10,847

בעזהש"ית

מודעה רבה לאוריתא

הנני מודיע בשער בת רבים שיצא לאור עולם הס'

„נפלאות הסבא קדישא"

מר"כק אדמו"ר הר"הק המפורסם בכל קצוי תבל רשכבה"ג מרן רו

ישכר בער זצ"ל מראדאשיץ,

בו יסופר נפלאות, ונו"ת, ושיחותיו ומדרגותיו הנוראים מופתו העצומים, אשר קדש בהם שם שמים ברבים, וכל קורות ימי חיין מטרם התגלותו, עד יום הסתלקותו, אשר נפש הקורא יתענג בה עונג רוחני, ויתלהב לבו לעבודתו ית"ש, ע"כ כל מי שלא זכהב עדין משכו וקחו לכם ברכה לתוך בתיכם, וזכות הצ"הק המובאים בתוך הספר יעמד לנו שנזכה להרמת קרן ישראל במהר הולגאולה שלמה ובנין ציון וירושלים בב"א.

הצעיר ראובן חיים אלכסנדר

בהר"הח מו"ה יוסף יהודא ז"ל מראדאשיץ

לאדז, קאמיענא 17

הערה: גם התמונה של הר"הק הנ"ל יש להשיג אצלי.

בעמערקונג: אזוי ווי ס'האט איינער ארויסגעגעבען מעשה־ביכלעך פון אדמו"ר הק' ר' אליעזר דוד זצ"ל מראדאשיץ, און פון פארענט שטעהט 8 בילדער, זאל מען וויסען, אז עס איז פאלשטענדיג ליגענער, און עס איז אהן ערלויבניש פון הרבנים הצדיקים שליט"א מראדאשיץ, מען איז אוהם מזהיר מהיום והלאה זאל אויפהערען נישט מאכען, בפקודת בני תרח"ק מראדאשיץ זי"ע הנ"ל.

R. Czarnicha, Łódź, Kamienna 17 :אדרעס שלי

קלויזולעס

— און —

זאבעזפיעטשעניעס

אויף אלע שטעט אין פוילען

ערלעדיגט אמשנעלסטען דאס רעכטס־קאנסולענטען־ביורא

„ארגוס", 36 זאכאדניא 36

טעלעפאן 10847

היינט צוגאב־פאבאר־קאמיסיע

(וו) אויף פאמארסקא 18 אמטירט היינט די צוגאב־פאבאר קאמיסיע פאר'ן יאהרגאנג 1908 און עלטערע, וועלכע זענען נאך נישט געשטאנען פאר קיין קאמיסיע און האבען דערהאלטען רוף־צעטלען. עס דארפען זיך שטעלען פון 1, 4, 6, 7, 10, 12, 13 און 14 קאמיסאר־יאט.

באנקראטניקעס

בעקומען נישט זייער קארעס־פאנדענץ.

(וו) בריף און פעקלעך פאר רסותרים, וואס געפינען זיך אונטער אופארלאשטשען, דארפען, לויט די פארשריפ־טען, אפגעגעבען ווערען די געריכטס־אויפזעהער.

פון ספארט־צירק

געכטען איז 5 טאג פון רינג קאמפען טורניר און צירק זענען פארגעקומען ווייטערע קאמפען. עס האבען געקעמפט:

1) גרעגנאוויטש — פישער, געווינט האט פישער שוין אין דער 2 מינוט, דורך א ארויבערוואורף איבערן אקסעל.

2) דעם קאמף מאטויסא — לע פאוור, האט געוואונען מאטויסא, נאך דער ריכ־טער האט דעם נצחון ניט אנערקענט, מחמת מאטויסא האט לע פאווערן געלעגט שוין נאכ'ן אפפייפען דעם קאמף.

3) דער קאמף מירנא — פעהרינגער, האט במשך פון די 20 מינוט קיין רע־זולטאט נישט געגעבען.

4) דעם קאמף שמעקער — שניידער, האט געוואונען שמעקער לעגערונג שניי־דערן אין דער 14 מינוט אויף בעדע לא־פאטקעס.

פון „ארט".

היינט, פרייטאג 9.30 אווענד און מארגען שבת 7.45 און 10 אווענד ווערט געשפילט: „משאקערינג און קנאקערינג" צו בולינע פרייזען.

האט איהר שוין בעזוכט „רויטמאנאווקע"?

יעדער לאדזער דארף בעזוכען און בעוואונדערן די פרעכטיגע ניי־אויסגעבויטע זומער־וואוינונג פון ה' רויטמאן

אין ווישניאווא־גורא

נישט ווייט פון לאדז איננאנצען א האלבע שעה רייזע פון אונזער פערוי־כערטען און פערפעסטעטען לאדז. אין ווישניאווא־גורא, איז אויסגעבויט גע־ווארען א ווינקעלע, וואס האט מיט איהר שעהנקייט און איירעפעאישקייט נישט צו שעמען מיט אלע איירעפעאישע זו־מער־וואוינונגען.

די טעג איז דעם שרייבער פון די שורות אויסגעקומען צו בעזוכען די נישט־לאנג אויסגעפערטיגטע זומער־וואוינונג „רויטמאנאווקע". די ווילעס וואס זענען אויסגעבויט געווארען פון דעם היגען איינוואוינער ה' רויטמאן שטייגען איבער מיט זייערע פראכט און עלעגאנץ די אלע ביז איצט געבויטע זומער־וואוינונגען ארום לאדז. די ווילעס וואס ענטשפרעכען אלע כללים פון דער מאדערנער בוי־טעכניק, געפונען זיך אין זאמע הארץ פון דעם געזונטען, טרוי־קענעם ווישניאווע־גורער וואלד און באַ־דען זיך אין אים ליכט.

די וואוינונגען זענען הויך און לופטיג יעדע וואוינונג האט א פערגלאזטע ווא. רענדע, און אנדערע בעקוועמליכקייטען ווי אין די נייע שטעטישע הייזער. דער איגהאבער ה' רויטמאן האט נישט גע־שאלעוועט קיין מיה און געלד, אזוי, אז מיט רעכט קען מען זאגען, אז רויט־מאנ'ס ווילעס און ווישניאווא גורא זע־נען די „בשמים־ביקסלעך", וואס פער־כאפען דאס אויג מיט זייער שעהנקייט פערברענגען א זומער אין „רויטמאנאוו־קע" איז א קור. וואס מוז האבען א גו־טע ווירקונג אויף דעם אויסגעמאטער־טען שטאט־מענש און פערמאטערטע שול־קינד.

ס'וואלט געווען ראטזאם, אז די וואס האלטען ביי פאהרען קיין אויסלאנ" זאלען פריהער בעזוכען „רויטמאנאווקע", אין ווישניאווא־גורא.

מ. ק־ל.

אפגעלעגט דאס שליסען די פליישער־געוועלבער ביז'ן 28. ד. ח.

פוילישער פליישער־צעך בעשלאסען צו קינדיגען די פליישער־ארבייטער

(וו) נעכטען 8 אווענד איז אין איי־גענעם לאקאל אויף קאפערניק גאס 46 פארגעקומען אנ'אויסערגעוועהנליכע פער־זאמלונג פון פוילישען פליישער־צעך, אויף וועלכען דער עלטסטער פון צעך ושעניאקאווסקי האט אפגעגעבען א בע־ריכט וועגען דער קאנפערענץ אין דער שטאט־סטאראסטווא.

צו דער פערזאמלונג זענען געקומען ביז 500 פערזאן.

אויף דער קאנפערענץ אין דער שטאט־סטאראסטווא האט די דעלעגאציע פון פליישער־צעך געפאדערט, אז דער צעננייק זאל ענטשפרעכען דער פרייזען־קאלקולאציע, וואס עס האט פעסטגע־שטעלט די קאלקולאציע־קאמיסיע ביים מאגיסטראט דעם 30 מערץ ד. י. מיט א צוגאבע פון 4 פראצ. וואס עס מאכט אויס דער געשטיגענער פרייז אויפ'ן מארק היינט צו טאג.

דער נאטשעלניק פון דער שטראף־אפטיילונג פון דער שטאט־סטאראסטווא האט דער דעלעגאציע ערקלערט, אז ער קען לעת עתה נישט געבען קיין קאנ־קרעטע תשובה, ווייל דער וואיעוואדא איז איצט פערנומען מיט די הכנות צום קבלת פנים פאר'ן מלוכה־פרעזידענט.

צוליב דעם האט דער עלטסטער פון צעך פארגעשלאגען אפצולעגען דאס שליסען די פליישער־געוועלבער אלס פראטעסט נעגען דער פרייזען־פאליטיק פון מאגיסטראט אויפ'ן 28 ד. ח.

דער פארשלאג איז איינשטימיג אנ־גענומען געווארען דורך די פערזאמעל־טע. גלייכצייטיג איז בעשלאסען גע־ווארען צו קינדיגען די פליישער־אר־בייטער און אפצוהאלטען די פלייש־עקספעדיציע ביז דער צענניק וועט נישט נעענדערט ווערען.

לאדזשער טאגעבלאט

דער רעדאקטאר יעמט־אן פון 6 ביז 7 אין אוונד.
נישט בעשטעלטע מאנוסקריפטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.

אדרעס: „Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16 Skrz. poczt. 16
טעלעפאנען: רעדאקציע 10057. אדמיניסטראציע 100.47

די פאליטיק פון דער וואך

דריי וויכטיגע פאליטישע געשעהענישען. — דער פייערליכער שלום־אקט פון דער לאנדאנער ים־קאנפערענץ. — די פייערליכע ערעפנונג פון דער אינטערנאציאנאלער רעפעראציע־באנק. — בריאנ'ס פראיעקט וועגען די פעראייניגטע שטאטען פון איירארפע.

די הײנטיגע וואך זענען פארגעקומען 3 וויכטיגע געשעהענישען, וואס וועלען האבען א זעהר שטארקע ווירקונג אויף דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דער אינטערנאציאנאלער פאליטיק אין דער גאנצער וועלט.

דינסטאג איז אין לאנדאן ענדליך פארגעקומען דער פייערליכער שלום־אקט פון דער ים־קאנפערענץ. מאקדאנאלד האט געהאלטען א פייערליכע דרשה וועגען די געוואלדיגע שטערונגען און מניעות וואס די דאזיגע קאנפערענץ האט געהאט בײצוקומען. ער האט מודה געווען, אז די פראבלעמען פון דער קאנפערענץ זענען נישט אזעלכע גלענצענדע, ווי מען האט זיך אין אנהויב געשטעלט. ער האט זיך אבער צופרידענגעשטעלט מיט דעם, וואס איז דערגרייכט געווארען. און דערגרייכט איז געווארען זעהר פיל. ענגלאנד, אמעריקא און יאפאן האבען געשלאסען א דריי־פערשטענדיגונג אויפ'ן ים. ענגלאנד האט פאר דער דאזיגער פערשטענדיגונג געצאהלט א זעהר טייערן פרייז. ביז איצט איז ענגלאנד געווען די שטארקסטע מלוכה אויפ'ן ים, איהר פלאט איז געווען דער גרעסטער, און איהרע שיפען זענען געווען די שטארקסטע. בריטאניען איז געווען די אלנהערשערין איבער די ימים לויט דער „לאנדאנער פערשטענדיגונג" האט ענגלאנד מותר געווען אויף דער דאזיגער בכורה. און פון הײנט אן וועט זי האבען א גלייכען מיט־שותף. אמעריקא וועט האבען פונקט אזא שטארקען פלאט, ווי ענגלאנד. ביידע מלוכות וועלען זיין גלייך שטארק אויף די ימים, און זיך טיילען מיט דער ממשלה אויף די וואסערן. די צוויי אנגלא־זאקסישע מלוכות האבען זיך צוגענומען א דריטען שותף, — יאפאן. דער יאפאנישער פלאט וועט זיין פיל קלענער ווי די פלאטען פון ענגלאנד און אמעריקא, דערפאר וועט זיך אבער יאפאן געפינען אין דער גלענצענדער לאגע פון'ם „צינגעל" צווישען די גלייכע ים־כחות. ביי א געלעגענהייט וועט זיך יאפאן קאנען שטעלען אויף דער זייט פון די אדער יענער ים־מלוכה און אזוי ארום זי פערשטארקען געגען דעם צווייטען צד. זעלבסטפערשטענדליך, וועט יאפאן פון אזא לאגע זעהר פיל געניסען און זעהר שטארק אויסנוצען די קאניונקטור מיט דער פעראייניגונג פון די דאזיגע גרויסע ים־מלוכות טרעטען מיר אריין אין א נייער פאזע פון דער אינטערנאציאנאלער פאליטיק, וועלכע וועט זעהר שטארק בעאיינפלוסט ווערען פון דעם דאזיגען פאקט.

אין דער זעלבער צייט וואס אין לאנדאן איז פארגעקומען דער פייערליכער שלום פון דער גרויסער פלאט־קאנפערענץ, איז אין רוהיגען שווייצארישען באזעל פארגעקומען די פייערליכע עפענונג פון דער אינטערנאציאנאלער רעפאראציע־באנק. עס איז נעמליך פארגעקומען די ערשטע זיצונג פון'ם ראט פון דער באנק. דער ראט בעשטעהט פון 7 מיטגלידער פון די מלוכה'שע בענק פון די מלוכות, וואס האבען אונטערגעשריבען דעם יאנג־פלאן און א גאנצע רייה פערשטעהער פון די פינאנציעלע אינדוסטריע און האנדעלס־קרייזען פון א גאנצער רייה מלוכות. די דאזיגע באנק, וואס ווערט מיט רעכט אנגערופען די „באנק איבער אלע בענק", שטעלט מיט זיך פאר א מעכטיגען פאקטאר פון אינטערנאציאנאלען קאפיטאל. די רעפאראציע־באנק וועט זיכער קאנען אויסאיבען א דרוק, דורך אפשטעלען די קרעדיטען, פאר די מלוכות, וואס וועלען שטעהן אין סתירה צו איהרע ווירטשאפטליכע אינטערעסען

די דאזיגע באנק וועט זיין אזא מין אינטערנאציאנאלער קאפיטאליסטישער זשאנדארם, וואס וועט האבען זיין אויג אויף אלע מלוכות אין דער וועלט. און דאס געוועהר פון דעם דאזיגען „זשאנדארם" וועט אין א געוויסער מאס זיין פיל שטארקער און ווירקזאמער, ווי די געוועהנליכע שטאלענע שווערד. זיין כלי זיין וועט זיין געלד. די עמיסיע־בענק פון די פערשידענע מלוכות וועלען זיין אינגאנצען אפהענגיג פון דער דאזיגער באנק. אויפ'ן וואונק פון דער דאזיגער באנק וועלען קראכען און שטייגען די וואלוטעס פון פערשידענע לענדער. מיט איין שטריך פון דער פעדער, וועט קאנען אפגעשטעלט ווערען דער קרעדיט פאר דער מלוכה, וואס האט פערלוירען דעם חן אין די אויגען פון'ם אינטערנאציאנאלען קאפיטאל. די רעפעראציע־באנק וועט קאנען אבסערווירען און קאנטראלירען אלץ, וואס עס טוט זיך אפ אין די פערשידענסטע לענדער אויף דער וועלט. און מהאי־טעמא שטעלט זי מיט זיך פאר א מעכטיגען אינטערנאציאנאלען פאקטאר, וואס וועט האבען א שטארקען און אפשר דעם שטארקסטען איינפלוס אויף די בעציהונגען, פערהעלטנישען און געשטאלטונגען אויף דער אינטערנאציאנאלער פאליטישער ארענע. דאס דריטע געשעהעניש, וואס איז די וואך פארגעקומען איז דער אנזאג פון דער פראנצויזישער פרעסע, אז בריאן האלט די טעג ביים פובליקירען צו 26 מלוכות זיין פראיעקט וועגען א ווירטשאפטליכער פעראייניגונג פון איירארפא. דער חלום וועגען „פאנאייראפע", וועגען שאפען די פעראייניגטע שטאטען פון איירארפע לויט'ן מוסטער פון צפון־אמעריקא, הויבט מיט דעם דאזיגען שריט אן אנצונעמען א רעאלען לבוש. געוויס זענען הײנט צו טאג, ביי די איצטיגע נאציאנאליסטישע שטימונגען אין פיל לענדער פון איירארפע, פאראן נאך זעהר פיל געגנער פון אזא פעראייניגונג. ערשט מיט א פאר וואכען צוריק זענען מיר געווען עדות, ווי דער שעפער פון „פאנאייראפע", גראף קודענהאווע קאלערגי איז דורך די ווארשאווער ענדעקישע אקאדעמיקער פערשריגען געווארען אלס „יודישער פאלאַק". די געשיכטע פון איירארפע געהט אבער צו דער דאזיגער פעראייניגונג, און דער נאציאנאליסטישער טשאד, וואס עס האט זיך אויפגעהויבען ארום דעם דאזיגען פראבלעם, וועט פריהער צו שפעטער מוזען פערשוואונדען ווארום אין דער דאזיגער פעראייניגונג ליגט די צוקונפט פון איירארפא. אהן איהר מוז איירארפא אונטערגעהן צוליב די אינערליכע מחלוקות און ארומרייסענישען, און צוליב דעם אויסערליכען ווירטשאפטליכען פאקטאר, אמעריקא, וואס פערוואנדעלט גאנץ איירארפא אלץ ווייטער און ווייטער אין א גרויסען הינטער־לאנד פון אמעריקאנער קאפיטאל און אינדוסטריע. די איירארפעאישע מלוכות וועלען סוף כל סוף מוזען אפשאפען זייערע פאליטישע און ווירטשאפטליכע גרענעצען און בילדען איין גרויסע מלוכה, וואס זאל זיך אקעגענשטעלען דעם שטארקען איינהייטליכען מלוכה־ארגאניזם פון צפון־אמעריקא. בריאנ'ס פראיעקט וועגען דער ווירטשאפטליכער פעראייניגונג און וועגן דער אינטערנאציאנאלער בונדעספאליציי אין איירארפא, איז דער ערשטער שריט צו דער דאזיגער פערווירקליכונג. און וואס פריהער די מלוכות וועלען איינזעהן די ברענענדע נויטווענדיגקייט פון דעם דאזיגען פראיעקט, אלס בעסער וועט עס זיין פאר די איירארפעאישע פעלקער.

ב. ז—ן.

ארץ־ישראל איז א ציל אין דער ענגלישער וועלט־פאליטיק

פון מיכאל גראַיווער

אין דרום פון איירארפא, ביים איבערגאנג קיין אזיען און אפריקא, געפינען זיך דריי לענדער, וועלכע זענען דריי גרויסע אאזען צווישען געוואלדיגע מדבריות. דאס זענען מעסאפאטאמיען ביי די טייכען טיגרים און עפראט (פרת), ארץ־ישראל ביים ירדן און מצרים ביים נילוס. די שכנה'שע לענדער פון אט די דריי האבען נישט קיין טייכען און צוליב דעם דוחק אין וואסער זענען זיי אמת'ע מדבריות. ארץ־ישראל איז דאס קלענסטע צווישען די דריי אאזען און דערפאר איז עס געווען אייביג אן פאליטיש אונטערגעווארפען אונטער איינע פון די שטארקע מלוכות אין מעסאפאטאמיען, אדער מצרים, אדער האט געדינט פאר א קאמף־פלאץ צווישען די צוויי מעכטיגע שכנים. די גאנצע יודישע געשיכטע בעשטעטיגט דאס. וועגען דעם בעריכטען די טאוולען פון תל־אמרנא, די פאליטישע חתונה פון שלמה המלך מיט פרעה'ס טאכטער, די אונטעריאכונג פון רחבעם אונטער מצרים, די צושטערונג פון דער מלוכה פון די עשרת השבטים דורך אשור, דער ערשטער חורבן דורך בבל און די פראפאגאנדע פון ירמיהו הנביא פאר בבל און געגען א בונד מיט מצרים. אזעלכע פאקטען וואלט מען געקאנט ברענגען אהן א שיעור. די אונאפהענגיגע רעגירונגס־צייט פון שאול און דוד איז אויסגעפאלען אין א צייט, ווען די שכנים פון פאלק ישראל זענען געווען שוואך.

אויך ווען די רוימער האבען אנגעהויבען זייער עקספאנסיע־פאליטיק אין אזיען האט ארץ־ישראל געבילדעט פאר זיי דעם אויסגאנגס־פונקט. טויזענד יאהר שפעטער האבען די קרייץ־ציגלער ערא־בערט ארץ־ישראל און האבען עס נישט געקאנט איינהאלטען, ווייל פאליטיש איז דאס לאנד געווען בלויז א בריק. אנ'איבערגאנג צווישען מעסאפאטאמיען און מצרים. און דערפאר האט איינער פון זייערע פיהרער אין צוועלפטען יאהרהונדערט פארגעלעגט צו ערטאבערן בבל, כדי צו קאנען איינהאלטען ארץ־ישראל.

דאס זעלבע בילד זעהען מיר אויך ביי דעם מארש פון די אראבער און טערקען. אין דער נייעסטער צייט הז'מ זיך דאס איבער א סך מאל, דאס האט אויך געבראכט ארץ ישראל אין דעם קרייז פון די ענגלישע פאליטישע אינטערעסען.

ענגלאנד האט זיך פעראינטערעסירט מיט ארץ ישראל אין יענעם מאמענט, ווען נאפאלעאן דער ערשטער האט איינגענומען מצרים און ארץ ישראל און האט געפלאנט פון דארט אויס, דורך דער יבשה, אריינצודרינגען קיין אינדיען, אינ'ם הארץ פון ענגלישען אימפעריאליזם. ענגלאנד האט דערזעהן, אז דער שטארקסטער פלאט וועט אויך נישט בכוח זיין איינער אליין צו זיכערן דעם שוץ פון אינדיען און זי האט דאן אנגעהויבען צו היטען דעם יבשה־וועג אהין.

פון דעמאלט אן איז ענגלאנד געווארען דער בעשיצער פון דעם „קראנקען מאן", טערקיי, וועלכע איז פאר איהר נישט געווען געפעהרליך, אבער פאר א שומר פון דעם יבשה־וועג זעהר צוגעפאסט. ענגלאנד האט געשיצט די טערקען געגען פראנקרייך און דעם עגיפטישען כעדיוו מחמד־עלי און מיט פראנקרייכ'ס הילף האט זי זיי שטענדיג געשיצט געגען רוסלאנד. אין יאהר 1877, ווען די רוסישע ארמעע איז געשטאנען פאר דער טשאטאלדזשא־פעסטונג ביי קאנסטאנטינאפאל, איז ענגלאנד גרייט געווען אפילו אויף א מלחמה, די צו ראטעווען דעם טערק זיין הויפטשטאט מיט די דארדאנעלען פון רוסלאנד'ס הענט.

דעמאלט שוין האט קיטשענער, נאך אלס יונגער אפיציר, צוגעשטעלט אין דער ענגלישער רעגירונג א בעריכט איבער דער מעגליכקייט איינצונעמען ארץ ישראל דורך די ענגלענדער און ער האט גענוי בעצייכענט אלע סטראטעגישע ערטער.

דערווייל האבען די פראנצויזען געבויט דעם סועץ־קאנאל און דערמיט פאר שאפט די ענגלענדער נארנישט וועניג עגמת־נפש. ד'איזראעלי האט דאן צוגענומען ביי די טערקען די אינזעל ציפערן און שפעטער, מיט ראטשילד'ס הילף, אפגעקויפט דעם גרעסטען טייל אקציען פון דער געזעלשאפט, וואס האט געבויט דעם סועץ־קאנאל.

פאלגלינג האט אבער אנגעהויבען דראהען א נייע סכנה: די טערקען זענען געווארען צו שטארקע מחותנים מיט דעם דייטש און איהם געגעבען די קאנצעסיע אויף דער באגדאד־באהן, דורך וועלכע מען קען ווירקליך בעת א מלחמה שנעל אריבערפיהרען טערקישע און אפילו דייטשע סאלדאטען קיין אזיען און דורכפיהרען נאפאלעאן דעם ערשטענ'ס פלאן. ענגלאנד האט דערום בעשלאסען פאר יעדען פרייז פטור צו ווערען פון דעם דייטש און צוטיילען טערקייט, בעת דער וועלט־מלחמה האט זיך ענגלאנד בעמיהט, לויט קיטשענער'ס פאדערונג, האלטען די טערקען אזוי לאנג נייטראל, ביז מען וועט איבערפיהרען גענוג מיליטער צו בעשיצען דעם סועץ־קאנאל. די טערקען, מיט דער דייטשער הילף, זענען דאך געקומען ביז צום סועץ, דאן האבען די ענגלענדער אנגעהויבען דעם אנגריף אויף „דער ברוק" פון צוויי זייטען, לויט דעם אלטען געשיכטליכען פלאן, פון מעסאפאטאמיען און פון מצרים, און איינגענומען ארץ ישראל.

כדי נישט צו האבען פראנקרייך פאר א שכן, האט ענגלאנד געוואלט קריגען אמעריקא אלס א מאנדאטאר איבער סיריען, די פעראייניגטע שטאטען האבען אבער פערשטאנען, אז זיי קענען דארט גאר נישט בעקומען פאר זיך, האבען זיי מוחל געווען די טובה פון א מאנדאט־לאנד, כדי נישט צו זיין ענגלאנד'ס אומזיסטער משרת.

דעם מאנדאט איבער סיריען האט בעקומען פראנקרייך.

צווישען פראנקרייך און ענגלאנד וואלט זיך ענטוויקעלט א שטארקער געגענזאץ מחמת פראנקרייכ'ס שטארקע שטעלונג אין מיטעלענדישען ים, צוליב איהרע גרויסע קאלאניעס אין אפריקא, און אויך צוליב דעם, וואס זי האט איינגעפיהרט די אלגעמיינע מיליטער־פליכט אין סיריען, פונקט אזוי ווי אין אפריקא. אבער פראנקרייך האט געוואלט האבען פרייע הענד אין רהיינלאנד געגען דייטשלאנד, און דערפאר האט זי געמוזט זיין נאכגיביגער לגבי ענגלאנד און אזיען.

הײנט צו טאג שטעלט זיך די לאגע פון ארץ ישראל פאר אזוי: ענגלאנד קען נישט און וועט בשום אופן נישט אוועקגעהן פון ארץ ישראל, אויך נאך דעם ווי עס וועלען זיך ענדיגען די פינף און צוואנציג יאהר פון מאנדאט אין יאהר 1947. די קלאנגען, וואס בעווייזען זיך אמאל אין די צייטונגען, אז איטאליען, אדער אמעריקא זאל כלומרשט איבערנעמען דעם מאנדאט איבער ארץ ישראל, זענען פשוט „צייטונגס־קאטשקעס". ענגלאנד האנדעלט איצט אינאיינעם מיט ענגיפטען מכח פולשטענדיגער אונאפהענגיגקייט, ווען ענגלאנד פערלאזט, אלזא, דעם איין זייט פון סועץ־קאנאל, מוז זי דעם צווייטען זייט די ארץ ישראל'דיגע איינהאלטען פאר יעדען פרייז. דערפאר שטיצט זי אונטער די בעוועגונג פאר דער זיבעטער דאמיניע.

דאס איז איינס. צווייטענס, איז ארץ ישראל, ווי געזאגט, דער אנהויב פון'ם יבשה־וועג קיין אינדיען. די ענגלישע באהן קאפשטאט—קאאירא האט כמעט נארנישט קיין ווירטשאפטליכע בעדייטונג. דערפאר אבער האט זי זעהר א גרויסען סטראטעגישען ווערט, ווייל די דאזיגע באהן געהט דורך ארץ ישראל קיין באגדאד, און פון דארט וועט זי אין דער נאהענטסטער צוקונפט אנשפארען ביז צום פערסישען ים־אויסגוס, דאס הייסט — ביז צו די גרענעצען פון אינדיען.

ארץ ישראל בילדעט אויך דעם מיטעלפונקט און די סטאציע פאר דער געפלאנטער לופט־ליניע קאפשטאט, קאאירא, ארץ ישראל, באגדאד, קאלקוטא, אויסטראליען. ארץ ישראל דארף דערפאר אינ'ם אינטערעס פון דער ענגלישער פאליטיק, בילדען א יודישען שטאט אונטער דער ענגלישער אפוטרופסות, א מין דאמיניע, ווי א קליין צווישען די מאכמעהרעגער און מצרים, קליין־אזיען און אראביען, פונקט ווי בעלגיען איז ענטשטאנען דורך ענגלישער פאליטיק, צום שוץ פון לאמאנש־קאנאל, צווישען דייטשלאנד, ענגלאנד און פראנקרייך.

די ענגלישע פאליטיקער ווילען אבער נישט די יודען זאלען צו שנעל אויפבויען ארץ ישראל, כדי עס זאל נישט קומען אזוי גיך צו א פערשטענדיגונג צווישען די יודען און די אראבער. און די ענגלישע פאליטיק שטיצט זיך דאך שטענדיג, ווי בעקאנט, אויף דעם פרינציפ.

divide et impera

צעטייל און רעגיר — דער געגענזאץ צווישען פערשידענע ראסען און פעלקער אין א לאנד אונטער דער ענגלישער מאכט בילדעט אלזא, דעם באזיס פון איהר מאכט. אזוי איז אויך אין אינדיען דער געגענזאץ צווישען די הינדוסען און די מאהמעדאנער, כדי צו אילוסטרירען ווי אט דער געגענזאץ וועט זיך אין דער נאהענטער צוקונפט ענטוויקלען, אדער פערגרינגערן אין ארץ ישראל, האט די אויספארשונגס־מאכט בייגעלעגט דיאגראמען איבער דער צאהל־פערהעלטניש צווישען יודען און אראבער אין דער צוקונפט, ביי אנ'אימיגראציע פון צוואנציג טויזענד יודען יעהרליך, פינף און צוואנציג טויזענד א. א. וו.

די יודישע פאליטיק אין ארץ ישראל מוז געבויט ווערען אויף דער דאזיגער לאגע, וואס ארץ ישראל איז אין קרייז פון די ענגלישע פאליטישע אינטערעסען. ענגלאנד'ס הילף פאר אונז אין ארץ ישראל איז נישט קיין חסד און נישט קיין מתנה. זי איז באזירט אויף דעם פרינציפ Do ut des (איך גיב דיר, כדי דו זאלסט מיר געבען).

א גרויסע פאליטישע אפענסיווע אין ענגלאנד איז דאס בעארבייטען די ענגלישע עפענטליכע מיינונג און זיין פון אונזערע אינטערעסען, וועט אונז ברענגען פיל נוצען.

א געוויסע ווירקונג קען אויך האבען דער פרוב צו גרינדען א פאר יודישע קאלאניעס ביים ברעג־ים אויף דעם פראנצויזישען מאנדאט־געביט אין סוריען. ענגלאנד קען נישט לײדען קיין קאנקורענטען, די דעמאנסטראטיווע קאלאניזירונג אונטער דער פראנצויזישער פאהן, וואלט נישט פערפעהלט צו האבען א געהעריגע ווירקונג

—:0:—

ארימער יודישער אימיגראנט ווערט דער גרעסטער סאציאַ־ליסטישער פארלאמענטאַריער אין אַרגענטינע

הויבט אן זיין שטודיום אויף די גאַסען־בענק, אויסנוצענדיג די אומזיסטע בעלויכטונג און דערגרייכט די קאַריערע פון איינעם פון די גרעסטע פאַרטיי־פיהרער, אַראַטארען, פאליטיקער, געזעצנעבער, שריפטשטעלער, מעדיקער און ווערט דער ליבלינג פון די ברייטע פאלקס־מאַסען. — בלייבט אַ וואַרימער יוד און קעמפער פאר ארץ־ישראל

(אַ בריף פון בוענאָס־איירעס, ספעציעל פאר'ן „לאדזשער טאגעבלאט")

פון י. זלאַגער

ד"ר ענריקא דיקמאן איז איינער פון די פיהרענדע גייסטער פון דער סאציאליסטישער פארטיי אין ארגענטינא. זיין גאוינישער קאפ און זיין חריפות האבען איהם ארויסגערוקט צווישען זיינע פארטיי־חברים און איהם געמאכט פאר'ן פיהרער פון גרויסע מאסען. זיין אראטארישער טאלאנט און טיפע ערודיציע צינדט בעגייסטערונג ביי זיינע צוהערער, מעגען זיי זיין מאסען־מענשען, אדער מענשען פון בילדונג. וואס טיפער ד"ר דיקמאן דרינגט אריין אין דער טעמע, וועגען וועלכער ער רעדט, אלץ שטארקער קומט צום אויסדרוק זיין חריפישער מח; דער גייסט זיינער שפרודעלט, ווי א מעכטיגער קוואל, און פונקען שפריצען און בליצען, אמת'ע געדאנקען־פערל ווערען מיט פערשווענדערישקייט געשליידערט אויף דער צענטראלער טעמע, וועלכע פערכאפט זיין גאנצען וועזען.

זייענדיג א גרויסער פשטן, איז ער צוגענגליך פאר אלעמען. אלס פאליטישער טריבון איז טיפאנירט זיין הומאריסטישער און אויסערגעוועהנליכער שארפזין; און ווען ער בעהאנדעלט הויסאַרישע, ווי בכלל ווירטשאפטליכע טעמעס האט מען פאר זיך, אזוי צו זאגען, דעם פעדאגאגישען ארט רעדען; ער צוגלידערט די פערוואנטערטע פראבלעמען מיט דער קלארקייט פון א פעדאגאג, און לעגט זי ממש אריין אין מויל פונם צוהערער.

די דאזיגע איינענשאפטען זיינע האבען דעם פאליטיקער בעליבט און פאפולער געמאכט צווישען די ארגענטינישער ברייטע פאלקס־שיכטען, וועלכע זעהען עס נאך עפעס א גערעדעניש, אנ'איינפאל, א גלייכווערטעל, א ביסעל איראנישע בעמערקונג, א גלענצענדען פערגלייך, וואס ד"ר דיקמאן האט ביי דער, אדער אנדער געלעגענהייט ארויסגעזאגט? זיין שפילעוודיגער וויץ, וועלכער איז אבער אין דער זעלבער צייט זעהר סארקאסטיש, טרעפט, ווי א שפיז דעם געגנער.

פון צייט צו צייט האלט ד"ר דיקמאן אויך קאנפערענצען פאר יודישע אודיטאריעס, וועלכע איבערפילען די סאלאנען, וואו ער ווערט אנאנסירט אלס אנטיילנעמער.

ד"ר דיקמאן איז געבוירן אין דווינסק (וויטעבסקער גובערניע) אין יאהר 1874. זיין אפשטאמונג צוהט ער פון גרויסען יודישען יחוס. זיין זיידע, ווי זיין עלטער־זיידע און אור־עלטער־זיידע, ביז אין די ווייטע דורות, זענען געווען רבנים אין דעם זעלבען גייסט איז אויך אין דער פריהער יוגענד אנגעהויבען דערצויגען צו ווערען דאס אייניקעל, כדי שפעטער צו קענען פערנעמען א כסא־הרבנות, ער לערנט תנ"ך און תלמוד.

אבער שוין צו 12 יאהר עמאנציפירט זיך ד"ר דיקמאן פון יעדער רעליגיעזער דאגמע; דער שטויס צו דער דאזיגער עמאנסיפאציע בעקומט ער א דאנק איינעגע ווירטשאפטליכע ווערק, וועלכע ער האט צו יענער צייט שטודירט. דאס דאזיגע האט פערורזאכט א שטארקען קאנפליקט צווישען איהם און זיינע פרומע עלטערן.

האבענדיג שטארקע סימפאטיעס פאר'ן ציוניזם, פאהרט ער צו פערצעהן יאהר קיין פאלעסטינא. ער שטעלט זיך ארויף אויף א שיף און אדעם און קומט קיין חיפה. דארטען קאן ער נאר אראפ, מחמת די טערקישע רעגירונג האט צו יענער צייט פערבאטען דעם אריינפאהר קיין פאלעסטינא. די שיף פיהרט איהם אוועק קיין ענגיפטען, וואו ער שטייגט אפ אין אלעקסאנדריע. דארטען ארבייט ער 6 חדשים צייט, פערשווארצט ווערענדיג אלס טרעגער אינאיינעם מיט אראבישע ארבייטער אויפ'ן ברעג פון נילוס. די שווערע פיזישע ארבייט ווארפט איהם פון די פיס און ער ווערט פערשלאפט. נאכדעם ווי ער קומט צו זיך, פאהרט ער אוועק קיין קאנסטאנטינאפאל, וואו ער ארבייט אין משך פון 4 חדשים. דארטען פערשרייבט ער זיך אין ביורא פון באראן הירש, און די „יקא" שיקט איהם אוועק קיין ארגענטינא זיך צו קאלאניזירען.

ער קומט קיין ארגענטינא אינ'ם יאהר 1892.

אין אנפאנג ארבייט ער אויף די קאמפען (פעלדער פון פראווינץ בוענאס־איירעס); שפעטער איז ער בעשעפטיגט אלס שווארצארבייטער ביים מויערן פון געביידעס, ביי דער צענטראלער ענטריאסער אייזענבאהן און ביי אנדערע ארבייטען, ביי וועלכע ער פערדינט א פעזא מיט צוואנציג סענט א טאג, ארבייטענדיג פון גאנץ פריה ביז שפעט אין דער נאכט.

אין יאהר 1894 ווערט ער א פעלד־ארבייטער. ער בעגעגענט זיך פנים אל פנים מיט דעם הארטען לעבען פון א פעלד־מענש, לײדענדיג פון ארעמקייט, הונגער, היץ און קעלט. אין זיין שפייז מארבעלער פעהלט גאנץ אפט ברויט, אבער קיינמאל פעהלט דארטען נישט קיין בוך, ביכער בעגלייטען איהם אויף אלע זיינע וועגען און שטעגען.

האבענדיג שטארקע תאוה צו וויסען, קאן ער נישט איינשטילען אין זיך דעם דאזיגען דורשט און אין יאהר 1895 פערלאזט ד"ר דיקמאן דאס פעלד, און פערמאגענדיג 25 פעזאס קומט ער קיין בוענאס־איירעס שטודירען.

די דאזיגע צייט שילדערט ד"ר דיקמאן אין זיין זעהר אינטערעסאנטען ארטיקעל „ווי אזוי בין איך געווארען א סאציאליסט".

צווישען אנדערען דערצעהלט ער דארטען, אז צוליב עקאנאמיע איז ער געווארען א וועגעטאריאנער. יעדען מאנטאג פלעגט ער אין מארק איינהאנדלען פראוויאנט אויף דער גאנצער וואך. הונדערט מאראנצען און א גרויס ברויט פון שווארץ מעהל איז געווען זיין וועכענטליכע שפייז. זיין גייסטיגע שפייז אבער, איז בעשטאנען פון אכצעהן שעה טאג־טעגליכען לערנען. כדי איינצושפארען בעלייכטונג, פלעגט ער אלע נאכט אוועקגעהן אויף די עפענטליכע פלעצער, אויסנוצענדיג די געזעלשאפטליכע בעלויכטונג.

זיין קליידונג פלעגט ער איינהאנדלען אין אלט־ווארג־געשעפט. זי פלעגט בעשטעהן פון א צורעכט געמאכטען זאק, א שטרויענעם הוט אין ווינטער, „הויזן" מיט לעפס, און צוויי שיך נוט פון איין פאר.

אויף דעם דאזיגען „לעבען" פלעגט ד"ר דיקמאן פערדינען פון די צוויי לעקציעס, וואס ער האט צו יענער צייט געהאט.

צום יאהר (אין 1896) גיט ער אפ א גלענצענדיגען עקזאמען און טרעט אריין אין מעדיצינישען פאקולטעט

ער ענדיגט דעם פאקולטעט אין יאהר 1904 אלס דאקטאר און בעקומט נאך א גאלדענעם מעדאל אלס אנערקענונג.

אין יאהר 1895 טרעט ער אריין אין דער סאציאליסטישער פארטיי, ווערט ארעסטירט און פינף פאליציי־לייט מיט בלאנקע שווערדען פיהרען איהם און

(ענדע־זייט 11)

וועגן פוילישער קאלאניזאציע אין אנגאלא

ליסאבאן, (יט"א)

אין צוזאמענהאנג מיט די ידיעות, וואס האבען זיך לעצטענס בעוויזען אין דער פרעסע וועגען כלומרשטע פערהאנדלונגען צווישען דער פוילישער און פארטוגעזישער רעגירונגען מכח אנ'אימיגראציע־אפמאך קיין אנגלא, ווערט דער ט"א קארעספאנדענט געוואהר פון פארטוגעזישען אויסערן מיניסטעריום, דאס די דאזיגע ידיעות ענטשפרעכען נישט דער ווירקליכקייט.

אין די מאסגעבענדע קרייזען דריקט מען אויס די איבערצייגונג, דאס אלע ידיעות וועגען א פוילישער קאלאניזאציע אין אנגאלא זענען פריהצייטיג און אפילו שעדליך. עס קען בכלל קיין רייד נישט זיין וועגען פערהאנדלונגען בנוגע דעם ענין ביז דער פויליש־פארטוגעזישער האנדעלס־טראקטאט, וואס איז אונטערגעשריבען געווארען מיט איניגע חדשים צוריק, וועט נישט ראטיפיצירט ווערען

בעטעל ברויט

די זאָרגלאָזיגקייט פֿון די רײַכע

פֿון
ד"ר א. מוקדוני (ניו יאָרק)

אין דעם לאַנד פֿון דער גרעסטער שפֿע, אין דער מזל-ברכה'דיגער אַמעריקאַ, זענען מיליאָנען שטאַרקע, געזונטע און אַרבעטסזאַמע הענד געבליבען הענגען ווי איבעריגע, מיליאָנען אַרבעטער-הענד זענען מיט אַמאָל אָפּגעריסען געוואָרען פֿון אַרבעט.

אין דער רײַכסטער שטאָט אויף דער וועלט, אין ניו-יאָרק, וואו רײַכטום איז שוין משוגע און ווילד פֿון פֿעטקייט, וואו מיליאָנען ווערען טאָג טעגליך אויסגעגעבען אויף נישטיגע פֿערגניגענס, אויף אומזיניגע הוליאַנקעס, אויף פּוסטען גלאַנץ, אויף טומעלדיגען פּראַכט, אין דער שטאָט ניו-יאָרק, וואו עס ווערען פֿאַר אַ טאָג אויפֿגעגעסען מיליאָנען, אין דער דאָזיגער גליקליכער שטאָט שטעהען טויזענדער מענשען אין לאַנגע רייהען און וואַרטען שעה'ן לאַנג אויף אַ שטיקעל אומזיסטען ברויט, אויף אַ פּיסעל וואַרים נעקעלע.

משוגע'נע רײַכקייט און פֿינסטערער דלות אין דער זעלבער שטאָט און אין דער זעלבער גאַס, שפֿע און מגושם'דיגע זאַטקייט פֿאַר איין טייל און שווידערליכער הונגער פֿאַר אַן אַנדער טייל.

איבער גאַנצע גאַסען זענען אויסגעשטעלט געוואָרען די וואַרטענדיגע אויף אַן אומזיסטען שטיקעל ברויט.

אַ מאָדנע אומהיימליכע מחנה איז עס. שטיל שטעהט די מחנה, שטיל אויסגעצויגען איבער די גאַסען און שטיל רוקט זי זיך צו דער טיר, וואו מען גיט דאָס שטיקעל ברויט...

אַן אומהיימליכע שטילקייט. פֿון די דאָזיגע שטילקייטען פּלאַצט אַרויס דער גרויסער שטורם..

שטעהען מענשען אין גאַס מיט זייער נויט, שטעהען מענשען אָפֿען מיט זייער הונגער, שטעהען מענשען נאַקעט מיט דער שרײַענדיגער אונגערעכטיגקייט, וואָס מען טוט זיי...

אַזאַ ברענענדיגע שאַנד אויפֿ'ן פּנים פֿון אַ רײַכער און גרויסער שטאָט און די שאַנד ווערט גאָרנישט באַהאַלטען, דאָס זינדיגע פּנים ווערט גאָרנישט פֿערדעקט.

קומט עסען-צײַט, קלאַפּען לעפֿעל און טעלער איבער דער גרויסער שטאָט ניו-יאָרק, ניו-יאָרק עסט די שענסטע און דאָס בעסטע, מען רײַצט די אַפּעטיטען, מען שלינגט זיי אויף, ווײַל בערג מיט עסענוואַרג האָט ניו-יאָרק, בערג מיט אַלדאָס-גוטס. די מיליאָנען מײַלער קאָנען עס נישט אויפֿעסען, און באַהנען פֿיהרען בסדר פֿרישע בערג פֿון עסען-וואַרג, שפּײַכלערס זענען איבערפֿולט און ברעכען זיך אונטער דער שווערער שפֿע.

מען זוכט. מען וואַרט אויף מײַלער מיט אַפּעטיטען.

און דאָ שטעהען עטליכע טויזענד מענשען מיט אויסגעשטרעקטע הענד און בעטלען אַ שטיקעל ברויט. שעה'ן לאַנג זענען די הענד אויסגעשטרעקט ביז די גוטע מענשען וואַרפֿען אַרײַן אין זיי דאָס שטיקעל אומגליקליך ברויט.

און פֿון די ברעקלעך, וואָס פֿאַלען אַרונטער פֿון ניו-יאָרק'ס רײַכען טיש, האָט מען געקאָנט שפּײַזען מיט אַ ברייטער האַנט די טויזענדער הונגעריגע.

דאָס, וואָס די רײַכע און איבערגעפֿרעסענע שטאָט ניו-יאָרק וואַרפֿט אַרויס רעשטלעך פֿון עסענוואַרג, האָט געקאָנט אָנזעטיגען טויזענדער און טויזענדער נויטבעדערפֿטיגע.

עס איז דער גרעסטער אומזין, אַז אין ניו-יאָרק און אין אַמעריקאַ זאָלען מענשען דאַרפֿען הונגערען, עס איז די גרעסטע און סאַמע ווילדסטע צביעות צו אויסשטעלען אַזאַ עקעלדיג שטיקעל בע-טעל-ברויט מיט אַזאַ פֿרומען פּנים'ל.

ניו-יאָרק און אַמעריקאַ קאָנען אָהן אָנשטרענגונג אויסהאַלטען אין כבוד זייערע אַרבעטסלאָזע, זייערע אָרימע און עלענדע.

אָבער אַזוי פֿערשאָלטען איז די רײַכקייט; בײַ איהר זײַט מוז נאָכגעהען, ווי אַ שאָטען, די אָרימקייט און טײַטלען אויף איהר מיט די פֿינגער, אַזוי צוניש איז די רײַכקייט; זי געהט פּליצען און פֿינקלען מיט איהרע דיאַמאַנטען דוקא אין די פֿינסטערע קעלערס, וואו די אָרימקייט באַהאַלט זיך.

די קאַפּיטאַליסטישע וועלט האָט ליב די משוגע'נע קאָנטראַסטען פֿון משוגע'נער זאַטקייט און קרעכצענדיגען הונגער.

די רײַכקייט פֿיהלט דעם זינדיגען טעם פֿון רײַכקייט, ווען די אָרימקייט שטעהט בײַ איהר זײַט און קריצט מיט די צײן.

נאַריש זאָרגלאָז און אונזיניג לײַכטזיניג איז די קאַפּיטאַליסטישע וועלט אונזערע, די ביטערסטע שטראָף, וואָס זי האָט אַקאָרשט בעקומען אין אַ טייל פֿון דער וועלט, וואָס הייסט רוסלאַנד, האָט זי נישט בעסער, נישט קלוגער און נישט ווײַזער געמאַכט.

זי האָט גאָרנישט געלערנט פֿון דער זעהר טיכטיגער לעקציע, וואָס זי האָט בעקומען, נישט אין קאָפּ און נישט אין האַרצען איז קיין איין אײַנציג וואָרט פֿון דער לעקציע נישט אַרײַנגעדרונגען.

זי איז געבליבען אַזוי נאַריש זאָרגלאָז און אַזוי אומזיניג-לײַכטזיניג, ווי זי איז געווען, און אַמאָל דוכט זיך מיר, אַז אַזוי זאָרגלאָז און לײַכטזיניג קאָן מען זײַן, ווען מען ווייס, און ווען מען פֿיהלט, אַז מען לעבט די לעצטע געצעהלטע טעג.

סײַ ווי סײַ איז דער סוף פֿאַר דער נאָז טאָ לאָמיר אַ חוליע טון.

וואָרום אַ קלוגע, בעדאַכטע און זיכערע קאַפּיטאַליסטישע וועלט האָט בעדאַרפֿט נאָכדענקען, וואָס עס איז פֿאָרגעקומען פֿאַר איהרע אויגען נאָך לאַנג, זיך טײַלען מיט איהר לעצטען ביסען מיט אַלע אָרימע, הונגעריגע, מיט אַלע אַרבעטסלאָזע און מיט אַלע היימלאָזע.

אַ פּנים, אַז מען קאָן נישט אויסלערנען אַ הינקענדיגען צו געהען גלײַך, אַ בלינדען צו זעהען און אַ טויבען צו הערען.

מען קאָן די בורזשואַזיע נישט קלוג מאַכען און אויסלערנען זי צו זײַן נאָכ-געבעט צו די אַרבעטענדיגע, ווײַל דאָס איז אײַגענטליך איהר חולאת, איהר מום מיט וועלכען זי איז געקומען אויף דער וועלט און מיט דעם מום וועט זי מסתמא אַוועקגעהן פֿון דער וועלט.

אונזיניגקייטען זענען דאָ פֿיל אין אונזער וועלט און אין אונזער לעבען, די מעהרסטע זענען אײַביגע, זיי זענען אײַנגעוועבט אין לעבען פֿון ששת ימי בראשית, און אין יעדען דור קומען יונגע חוצפּה'דיגע און אויפֿריכטיגע מענשען און ווילען מאַכען אַ סוף צו אונזערע אומזיניגקייטען, צו אויסרייניגען דאָס לעבען פֿון זיי און צו מאַכען די וועלט קלוג, קלוג און ריין.

און די וועלט איז אַלט, זעהר אַלט און די מענשליכע אונזיניגקייטען זענען ריכטיג אַזוי אַלט, ווי די וועלט.

שטיקלעך חכמה און ברעקלעך יושר זענען יאָ אַרײַנגעדרונגען אין דער וועלט, אָבער אַלמעכטיגער גאָט, וויפֿיל האָט אָפּגעקאָסט איטליכעס שטיקעל חכמה און איטליכעס ברעקעל יושר!

איך ווייס נישט, צי איז דאָס ביסעלע חכמה און דאָס ברעקעל יושר עס ווערט.

על כל פּנים האָט די מענשהייט שטאַרק איבערגעצאָהלט פֿאַר זיי!

רעוואָלוציעס בלוטיגע זענען געמאַכט געוואָרען פֿאַר אַ ביסעלע יושר און נאָך די גרויסע און בלוטיגע רעוואָלוציעס איז געבליבען לעבען אַזאַ פּיצעלע יושר, אַז נאָר מיט אַ מיקראָסקאָפּ קאָן מען איהם זעהען, און דאָס אויך מענשען מיט אַ בעזונדער געלערנטע ראיה.

איז דוכט זיך, אַז דאָס דאָזיגע פּיצעלע יושר האָבען די מאַכט-האָבענדיגע געקאָנט געבען מיט'ן גוטען ווילען, עס איז דאָך נישט מעהר, ווי אַ רמז אויף יושר, איז אָבער דער מענש קאַרג, אײַנגעשפּאַרט, מורא'דיג קורצזיכטיג און גראָב עגאָאיסטיש.

אַ קללה'דיגע האַנד איז דעם מענשענ'ס האַנד: כאַפּט זי אַרײַן עפּיס, מעג עס זײַן אַ שערבעל, אַ זאַך, וואָס גאָרנישט ווערט, וועט איהר עס פֿון איהר נישט אַרויסרײַסען.

און וואָס מעהר איהר וועט זיך אָנשטרענגען אַרויסצורײַסען עס, אַלץ עקשנ'טער וועט די האַנד פֿערקוועטשט ווערען.

די גרעסטע קײַלערײַען אין דער וועלט-געשיכטע זענען דאָך פֿאָרגעקומען לכתחילה צוליב די סאַמע נישט-וויכטיגע סבּות.

הונגער, אַרבעטסלאָזיגקייט און עלענד זענען אַלע מאָל געווען די סבּות, די סאַמע ווינציגסטע סבּות פֿון גרויסע רעוואָלוציעס; עס האָט זיך געהאַנדעלט לכתחילה וועגען אַ שטיקעל ברויט צו שטילען דעם הונגער, וועגען אַ ביסעל האָלץ וואַרים צו מאַכען דעם אויווען, זעהר בעשיידענע און זעהר קליינע פֿאָדערונגען זענען געווען די אורזאַכען פֿון די גרעסטע וועלט-שׂרפֿות.

און וואָס בעשיידענער, שטילער און קלענער די פֿאָדערונגען זענען געווען, אַלץ מעהר האָט מען זיי נישט געוואָלט נאָכגעבען.

שפּעטער האָט מען שוין אַלץ נאָכגעגעבען.

אַזוי זענען מענשען — אָדער גאָרנישט בײַ זיי צו אַלץ, אָדער גאָרנישט.

זיצט די רײַכע, שפֿע'דיגע אַמעריקאַ און ברעכט דעם קאָפּ און קאָן זיך קיין עצה נישט געבען מיט דעם איין מיליאָן, אָדער צוויי מיליאָן אַרבעטסלאָזע.

שטעהען מענשען אין לאַנגע רייהען, איבער גאַסען ציהען זיך די לאַנגע רייהען, און וואַרטען אויף אַ שטיקעל בעטעל-ברויט.

שעה'ן לאַנג וואַרט מען, ביז דאָס עלענד שטיקעל ברויט פֿאַלט אַרײַן אין דער אויסגעשטרעקטער האַנד.

שטיל שטעהען די רייהען, אונהיימליך שטיל..

און די רײַכע, זאַטע און שפֿע'דיגע אַמעריקאַ קאָן זיך קיין עצה נישט געבען — אַט אַזוי דערנידערענדיג, אַט אַזוי בעליידיגענד און אַט אַזוי מיאוס דאַרף אַן אַרבעטסלאָזער בעקומען דאָס עלענדע שטיקעל ברויט.

ווי נאַריש און ווי טעמפּ איז די קאַפּיטאַליסטישע וועלט אונזערע.

די קאָמוניסטען האָבען די ערשטע אויפֿגעהויבען אַ טומעל וועגען די אַרבעטסלאָזע.

איז אָבער דאָס אומגליק מיט די קאָמוניסטען, וואָס זיי קאָנען נישט זײַן גערעכט, ווען זיי זענען אַפֿילו טויזענד מאָל גערעכט.

זיי מאָהנען אַרבעט, אָדער שׂכירות פֿאַר די אַרבעטסלאָזע, דאָס איז די גערעכטסטע פֿאָדערונג, אָבער נישט דאָס זענען זיי דאָך אויסען, פֿערקעהרט — זיי וואָלטען געוואָלט בעסער ענטוישט, ווען די אַמעריקאַנער בורזשואַזיע ווערט מיט אַמאָל קלוג, אַ ביסעל ווײַטזיכטיג און נעהמט און מאַכט אַ סוף פֿון דעם שטיקעל עלענד, וואָס איז צײַטווײַליג געקומען אויף די אַרבעטער אין אַמעריקאַ. און זי קאָן דאָס זעהר לײַכט טון, די קאָמוניסטען וואָלטען געווען מורא'דיג ענטוישט און וואָלטען געטענה'ט, אַז די טרײַפֿע בורזשואַזיע האָט זיי איבערגעשעלמעוועט.

די קאָמוניסטען וואַרטען דאָך אויף דעם גרויסען מאָמענט, ווען זיי וועלען קאָנען בעהאַנדלען די בורזשואַזיע ד'ל-טוג, ווי זי האָט בעהאַנדעלט די אַרבעטער.

און דער אמת'ן זענען די קאָמוניסטען די געטרײַעסטע תלמידים פֿון דער בורזשואַזיע, אַלץ, וואָס די בורזשואַזיע טוט, טוען זיי נאָך מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט.

זי וואַרט אויף דעם גרויסען מאָמענט, ווען זי וועט די בורזשואַזיע לאָזען שטעהען אין לאַנגע רייהען, און רייהען אויסגעצויגען איבער גאַנצע גאַסען, און וואַרטען אויפֿ'ן שטיקעל עלענד ברויט, ריכטיג ווי די אַרבעטער אונטער דער הערשאַפֿט פֿון דער בורזשואַזיע.

און קיינער האַלט נישט אַזוי פֿון דער קלוגשאַפֿט, פֿון דער דורכגעטריבענקייט פֿון דער בורזשואַזיע, ווי די קאָמוניסטען.

בסדר האַלטען זיי און אײַן אויפֿדעקען די טיפֿע, בעהאַלטענע כּוונות פֿון דער בורזשואַזער פּאָליטיק און פֿיהרונג.

און אין דער אמת'ן איז די בורזשואַזיע די סאַמע קורצזיכטיגע בעשעפֿעניש אויף דער וועלט ווי אַ קינד האָט זי זיך ליב צו שפּילען מיט פֿײַער און דערווייסט זיך, אַז פֿײַער איז הייס און ברענט נאָר, ווען דאָס פֿײַער האָט שוין איהר גוט אַ ברען געטאָן.

די קאָמוניסטען מיינען, אַז די בורזשואַזיע טוט נאָר און בעפֿעסטיגט זיך געגען די אַרבעטער, אַז זי שלאָפֿט קיין נאַכט נישט פֿון פּחד פֿאַר דער סכּנה, וואָס רוקט זיך אויף איהר.

און דער אמת'ען איז זי די סאַמע זאָרגלאָזע און סאַמע לײַכטזיניגע בעשעפֿעניש אויף דער וועלט.

אַט האָט ניו-יאָרק מיט איהר פּאָליציי און מיט איהר בורזשואַזיע זיך עפּיס פֿערפּלאָנטערט מיט דער אַרבעטסלאָזיגקייט, מיט אַ קאָמוניסטישער דעמאָנסטראַציע און מיט טענות פֿון די סאָציאַליסטען און קאָן זיך עפּיס נישט אַרויספּלאָנטערן.

די בריה'שסטע שטאָט אויף דער וועלט שטעהט אונבעהאָלפֿען און ווייסט טאַקע נישט, ווי צו שטעלען אַ פֿוס.

דאָס איז פֿון דער זאָרגלאָזיגקייט, מיט וועלכער מען האָט געלעבט.

האָט ניו-יאָרק דעם זאָרגלאָזסטען בירגערמײַסטער, דעם זאָרגלאָזסטען פּאָליציי-מײַסטער און די סאַמע זאָרגלאָזע פּאָליטיקער.

בײַ אַ בורזשואַזיע, וואָס שטעהט גרייט צו אַנ'ערנסטען קאַמף, וואָלטען די פּאָליטיקער געווען גאָר אַנדערע.

אַ בורזשואַזיע, וואָס זעהט קלאָר, וואָס עס קומט פֿאַר אויף דער וועלט, אַ בורזשואַזיע, וואָס פֿערשטעהט דעם בייזען וואונק פֿון דער געשיכטע, וואָלט נישט געלאָזט, אַז טויזענדער אַרבעטסלאָזע זאָלען זיך אויסשטעלען אויף די גאַסען אין דער רייהע און אָפֿען אַלעמען אַרויסשטעלען זייער הונגער, זייער פּײַן און די הימעל-שרײַענדיגע אונגערעכטיגקייט, וואָס ווערט זיי געטאָן.

בעהאַלטען וואָלט זי די דאָזיגע שאַנד איהרע...

די „ברעד-לײַן" (ברויט-„ליניע") אין ניו-יאָרק איז די שווידערליכסטע ערשײַנונג אין דער קאַפּיטאַליסטישער וועלט.

אין סאַמע מיטען פֿון דער צופּוקעוועטער רײַכקייט, אין דער צולאָזענער מיליאָנערישער וועלט, שטעהען מענשען מיט אויסגעשטרעקטע הענד און בעטלען אַ שטיקעל ברויט.

דאָס איז די שרעקליכסטע קללה, וואָס אַ האַרצלאָזע אָרדנונג קאָן אַרויסברענגען פֿון איהר מויל אויף זיך אַליין!

און דאָס שרעקליכסטע איז, וואָס קיינעם בעאונרוהיגט עס נישט, וואָס קיינעם גיט עס נישט אַ ציט בײַם האַרצען, וואָס קיינעם רודערט עס נישט.

די קאָמוניסטען, וואָס שרײַען, זענען לכתחילה נישט צופֿרידען, פֿערקעהרט — עפּיס זענען זיי צופֿרידען מיט דעם, וואָס זיי האָבען אַזאַ שלאָגענדיגען בעווייז, אַז די בורזשואַזע אָרדנונג טויג נישט.

און דער אויספֿיהר בעט זיך דאָך, אַז — מען דאַרף איבערבײַטען די אָרדנונג, די אַרבעטער זאָלען בעקומען די מאַכט און די בורזשואַזיע וועט שטעהען אין לאַנגער רייהע און וואַרטען אויף אַ שטיקעל ברויט.

אייביג וועלען בעליידיגטע פֿון יעדער אָרדנונג שטעהען און בעטלען אַ שטיקעל ברויט, אין ניו-יאָרק שטעהען אַרבעטסלאָזע אַרבעטער, און מאָסקווא, אין אָדעס און אין אַנדערע רוסישע שטעט שטעהען, מסתמא, און בעטלען אַ שטיקעל ברויט די געוועזענע בורזשויען.

צו עפּיס קלוגערעם קאָנען מענשען זיך נישט דערטראַכטען.

און עס איז אַפֿשר אין רוסלאַנד, וואו די שפֿע איז בכלל נישט קיין גרויסע, נישט אַזוי שווידערליך. אין ניו-יאָרק אָבער, וואו די שפֿע רינט אַריבער, וואו דער זאַטקייט איז די הויט צו ענג און וואו אויף צופּוקעניש די הונגעריגע זענען אָנגעהויפֿט בערג פֿון עסענוואַרג, איז די „ברעד-לײַן" די גרעסטע שווידערליכקייט.

און זאָרגלאָז זענען די רײַכע, אָבער דער טײַוול וועט מקנא זײַן זייער זאָרגלאָזיגקייט...

אין אַן אַמעריקאַנער פּראָווינץ-שטעטעל

(רייזע-נאָטיץ)

פֿון
מאַרק ראַזומני

ווען אין ניו-יאָרק האָט דער פֿריהלינג אָנגעהויבען פֿאַרוועהען אויף אַלע פּלים, און דער גאַס פֿון די סאָבווייס און פֿון די וואָלקענקראַצערס האָט גענומען שפּייען מיט פֿײַער אויף די פֿון שטיקעניש אויסגעמוטשעטע לעגיאָנען מיליאָנערען, אַלרײַטניקעס, טרעמפּס, (פּראָדיגעס), שעהנע פֿרויען מיט לאַנגע, זיך נאָכשלעפּענדיגע קליידער, צײַטונגס-פֿערקויפֿער און הויכבאַהן-קאָנדוקטאָרען — האָב איך זיך דערמאָנט, אַז נישט ווײַט פֿון קאַנאַדער גרענעץ, אין דעם סטייט מיין, האָב איך אַ פֿעטער, און אַז איך קאָן זיך אַהין אַראָפּכאַפּען אַ ביסעל אָפּקיהלען די צוגליהטע ביינער.

אום 10 אַ זייגער אינדערפֿריה האָב איך זיך אַרײַנגעזעצט אין דעם באָסטאָנער צוג, וואָס געהט אָפּ, צוגלײַך מיט אַנדערע 40 פֿערשידענע צוגען פֿון אַן אונטערערדישען רעפּאַראַקאַדער, מיט אונטער דעם גראַנדיעזען מירמעלשטיינערנעם „גרענד-סענטראַל"-וואָקזאַל.

אין ניו-יאָרק איז נישטאָ קיין אָרט פֿאַר די צוגען אויף צו געהן אויפֿ'ן אייבערפֿלאַך, און דעריבער האָט מען אונטער'ן וואָקזאַל „גרענד-סענטראַל", אין אַ עטאַזש פֿון שטאָט אויסגעגראָבען קאָלאָסאַלע טערראַסען, און פֿון דאָרטען לויפֿען זיך פֿונאַנדער די צוגען אין אַלע ריכטונגען פֿון דער מדינה.

שעה'נלאַנג פֿליהט אונזער צוג, ווי געטריבען פֿון רוחות, איבער אונטערערדישע קאַטאַקאָמבען. איבער אונזערע קעפּ האָט זיך פֿונאַנדערגעלייגט די נודניגע, ברומענדיגע חיה ניו-יאָרק, מענשען ראַווענען, שטורעמען, געמען אין אַ וועלט און בײַ אונז איז צוג אין שטיל, עס דערטראָגט זיך נאָר אַ דרך-ארץ'דיגער גרילצען פֿון די רעדער אונטער'ן וואַגאָנען און די פֿינסטערניש אין די וואַגאָנען ווערט צעטריבען דורך פֿינטעלדיגען עלעקטרישען שײַן.

אין אַ ווײַטען פֿאָרשטאָט פֿון ניו-יאָרק, אין ברידזשפּאָרט, פֿליהט דער צוג אַרויס פֿון דער פֿינסטערער גרוב און טונקט זיך אָפּ אין גאַנצען אין יום-טוב'דיגער זון, אין רוישיגען, דרויסענדיגען לעבען פֿון פֿריהלינגדיגען פֿרימאָרגען.

דאָ בעקומט אונזער צוג אַ נײַעם דאַמף-לאָקאָמאָטיוו, אַנשטאָט דעם פֿריהערדיגען עלעקטרישען לאָקאָמאָטיוו, וואָס האָט אונז געפֿיהרט איבער די אונטערערדישע הייל[ען] פֿון דער שטאָט, און מיר הויבען זיך אָן טראָגען מיט גרויסען אומפּעט איבער פֿעלדער, אויף וועלכע עס ליגען נאָך און שמעלצען די לעצטע קופּקעס שניי און פֿאַרבײַ טײַכען, וואָס האָבען זיך אַקאָרשט בעפֿרײַט פֿונ'ם אײַז, און וואָס כוואַליען זיך און קוליען זיך און שעמערירען אין זייער גרויסער שמחה.

אין וואַגאָן זענען מיר אינגאַנצען זאַלי בעפֿערט — אַ נעגערקע, וואָס האַלט די גאַנצע צײַט פֿון דער נסיעה אין איין עסען פּוטער-ברויטען, און דוקא מיט חלה, און די שניי-ווײַסע חלה טוילט זיך אויס אַזוי משוגע'דיג אין איהרע שוואַרצע הענד; אַ מיטעל-יאָהריגער יענקי, וואָס האַלט, ווי עס שײַנט, זעהר שטאַרק פֿון דעם טרוקענעם געזעץ, ווײַל ער נעמט יעדע פֿינף מינוט אַרויס פֿון קעשענע אַ פֿלאַטשיג פֿלעשעל וויסקי, קוקט זיך אַרום, ווײַל לויט'ן געזעץ, קאָן מען איהם אַרעסטירען און משפּט'ען פֿאַר עובר זײַן דעם געבאָט פֿון פּראָהיביציאָן (ערשטענס), פֿאַר'ן טרינקען אין אַן עפֿענטליכען אָרט (צווייטענס), פֿאַר'ן אַריבערטראָגען אַלקאָהאָל פֿון איין אָרט אויפֿ'ן צווייטען (דריטענס), און פֿאַר נאָך אַ סך אַנדערע פּונקטען; אַן אַמעריקאַניש-יודישער באָי, וואָס האָט מיר געוואָלט אײַנרעדען, אַז איך קום פֿון פּאַלעסטינא, ווײַל, זאָגט ער, מײַן נאָז איז אַ פּאַלעסטינער, און מײַן אויסשפּראַך אין ענגליש איז פּאַלעסטיניש, און וויפֿיל איך האָב איהם נישט אײַנגערעדט, אַז איך קום נישט פֿון דאָרטען, האָט ער מיר נישט אויפֿגעהערט צו שטעלען קשיות וועגען די פּומבאַל-קאָמאַנדעס אין פּאַלעסטינא און וועגען דעם, אויב די אַראַבער טראָגען אונטער-וועש. פֿון מײַן לייקענען האָט ער שוין אינגאַנצען בעשײַמפּערליך אַרויסגעזעהן, אַז איך פֿאָהר אינקאָגניטאָ, ווײַל איך בין דאָרטען עפּיס אַ „מאַכער". אַ „פּערסאָנאַליטי", און ער האָט מיך נאָך מעהר פֿערגרעסערט מיט זײַנע פֿראַגען. דער פֿערטער בין איך געווען.

אום דרײַ איז דער צוג אָנגעקומען אין באָסטאָן. דאָ האָב איך זיך איבערגעזעצט אין אַ צוג, וואָס האָט מיך אָפּגעפֿיהרט קיין פּאָרטלאַנד, און דאָרט, אין פּאָרטלאַנד, איז מיר ווײַטער אויסגעקומען צו בײַטען צוגען און צו פֿאָהרען ביז דעם שטעטעלע אָבאָרן, וואו כ'בין אָנגעקומען אום אַכט אינאָוונט.

די ערשטע זאַך, וואָס עס וואַרפֿט זיך אין די אויגען אַ מענשען, וואָס קומט אָן אין אָבאָרן אום אַכט אַ זייגער — איז, וואָס דאָס שטעטעל איז שוין טויט. אַלע זענען פֿערזונקען אין אַ טיפֿען שלאָף, ווײַל מען דאַרף נישט פֿערגעסען, אַז אָבאָרן געפֿינט זיך אין איינעם פֿון די אַזוי-גערופֿענע „ניו-ענגלאַנד סטייטען", און די סטייטען זענען די פֿרומסטע, כשר'סטע און צבוע'קישסטע אין אַמעריקאַ. דאָ געהט מען שלאָפֿען אום 7 אַ זייגער אינאָוונט, און אין דער צײַט זענען די גאַסען טויט און פֿינסטער. און ווען נישט די לבנה, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּיגעלט אין די בלעכטס פֿון שטעטעל און געוואָרפֿען אַ פֿאַנטאַסטישען שײַן וואָלט איך מײַן וועג נישט געפֿינען.

אָבאָרן איז אַ שטעטעלע פֿון אַ צעהן טויזענד אײַנוואוינער, און יודען זענען צווישען זיי פֿאַראַן נישט מעהר, ווי אַ 25—30 משפּחות. ס'איז אַ טיפּיש קליין און לאַנגווײַליג שטעטעל. דאָרטען איז אַזוי נודנע, אַז מען קאָן ממש שטאַרבען. די מענשען (די אַמעריקאַנער, פֿערשטעהט זיך), זענען אָנגעצויגען, שטײַף אויסגעטרוקענט, אמת'ע פּוריטאַנער. מען לייענט די ביבעל, מען האַנדעלט מיט בולבעס (מײַן איז דער קאַרטאָפֿעל-סטייט פֿון אַמעריקאַ, און אַ גרויסער טייל פֿון די בולבעס, וואָס אַמעריקאַ פֿערברויכט, קומט פֿון דאָרטען). מען גע[ני]דיגט זיך און מען טרינקט. מען טרינקט דאָרטען אַזוי, ווי די בהמות. אָבער, פֿערשטעהט זיך, דאָס איז אַלץ אין געהיים. בסודי סודות. ווײַל אָפֿיציעל איז מײַן דער טרוקענסטער סטייט, און דאָ'ט העררשט פּראָהיביציאָן נישט פֿון יאָהר 1918, ווי אין גאַנץ אַמעריקאַ, נאָר מען האָט שוין דאָרט נישט טרינקען די לעצטע 75 יאָהר. און די יענקים פֿון דעם סטייט היטען טאַקע אָפּ דאָס געזעץ, ווי אַנ'אויג אין קאָפּ. זיי טרינקען נישט, נאָר זיי זויפֿען. און אַנ'אַפּטייקער האָט מיר דערצעהלט, אַז דאָס גאַנגבאַרסטע אַרטיקעל אין זײַן אַפּטייק איז בראָמאָ-זעלצער — דאָס איז אַ געטראַנק, וואָס שיכּורים געברויכען, אויף אויסצוניכטערען זיך. עס געבען אויס טעג, האָט ער דערצעהלט, אַז מען מוז בײַ איהם ממש שטעהען אין דער רייהע אויף צו בעקומען אַט די טײַערע משקה.

דער גרעסטער טייל פֿון די חשוב'ע אָבאָרנער בירגער האָבען זיך אײַנגענע „ווינקעלקערס" — לאַגערען, וואו עס זענען אָנגעגרייט פֿול-ערליי אַלקאָהאָל-משקאות. און אַט די זעלבע מענשען, וואָס האַלטען זייערע אײַגענע ווינקעלקערס, ווערען, בעת עס קומט צו רייד, די גרעסטע חסידים פֿון דעם טרוקענעם געזעץ, און זענען גרייט פֿאַר איהם צו געהן אין פֿײַער און אין וואַסער.

מען דערצעהלט, ווי מיט עטליכע יאָהר צוריק איז אויסגעבראָכען אַ שׂרפֿה אין אַ קירך אין גאַרדנער (אַ צווייט שטעטעלע, נאָר אַ קלענערע, נישט ווײַט פֿון אָבאָרן), און בעת די פֿײַערלעשער זענען געקומען לעשען די שׂרפֿה, האָבען זיי געמוזט אַרײַן אין קעלער פֿון דעם גלח. דער גלח איז, פֿערשטעהט זיך, געווען כל ימיו אַ הייליגער מענש, און ער האָט געשאָטען פּעך און שוועבעל אויף אַלקאָהאָל און אויף די מענשען, וואָס טרינקען. אָבער אין זײַן קעלער האָט מען געפֿונען אַ גאַנצען אוצר פֿון פֿלעשער בראָנפֿענס, ווײַנען און ביערען. דאָרט איז שוין געווען אָנגעגרייט אויף יאָהרען. די פֿײַערלעשער האָבען זיך דעמאָלט אַזוי אָנגעשכּור'ט, אַז זיי זענען אַרויס פֿון דעם טײַערען קעלער האַלב-טויטע, און זיי האָבען נישט געקאָנט לעשען די שׂרפֿה. די קירך האָט אָפּגעברענט — און דאָס איז געשעהען אַ דאַנק דעם גלח'ס בראָנפֿען.

די צביעות איז דאָ אָבער נישט נאָר פֿערברייט אין הינזיכט פֿון שכּרות — נאָר אין יעדער הינזיכט. דער עולם גלאָצט בסדר די אויגען צום הימעל, כאַפּט דעם אייבערשטען פֿאַר'ן באָרד, אָבער עס איז כדאי זיך דורכצוגעהן מיט אַ מאָל-צײַט איבער דער הויפּט-גאַס פֿון אָבאָרן, אָדער בעסער, לייוויסטאָן, דער געשעפֿטס-שטאָט מיט 50 טויזענד אײַנוואוינער, וואָס ליגט אַריבער'ן טײַך אַנדראָסקאָגין, און צו זעהען די זײַטיגע אײַנגעלעגער, וואָס די מיידלעך וואַרפֿען בשתיקה אויף די פֿאַרבײַגעהענדיגע יונגעלײַט, כדי זיך צו איבערצײַגען, אַז דער שטן האָט זיך אויסגעקליבען אַ ריזיגע רעזידענץ אין די נשמות פֿון די גאָטספֿאַרכטיגע בירגער און בירגערינס. מיט אײַן וואָרט — דאָ לעבט אויף די „מײַן-סטריט" פֿון דער אַמעריקאַנער פּראָווינץ וואָס סינקלער לויאיס האָט איהר אַזוי מײַסטערהאַפֿט געשילדערט, און פֿאַר וואָס די צבוע'קישע געזעלשאַפֿט האָט איהם אַרײַנגעלייגט אין חרם.

די מענשען זענען דאָ זעהר העפֿליך, אָבער נאָר צו אַנ'אָנגעקומענעם, צי צו אַ פֿרעמדען ווען מען פֿרעגט אײַנציגען אין גאַס, וועט ער ענטפֿערען מיט אַ לאַנגער אויסטײַטשונג, און נאָכדעם אַוועקגעגאַנגען אַ טריט, לויפֿט ער ווײַטער נאָך און גיט נאָך אַ ברייטערע ערקלערונג, ווי צו געהן, און אין אַ ווײַלע אַרום — מיט ער נאָכאַמאָל אַזוי. ער זאָגט נישט פּשוט „יאָ" אָדער „ניין", נאָר „יאָ, סער", אָדער „ניין, סער".

אין משך פֿון דער וואָך וואָס איך בין געווען אין דעם סטייט אָף מײַן, איז מיר אויסגעקומען צו בעזוכען מיטעלערע שטעט און שטעטלעך, ווי אָבאָרן, לייוויסטאָן, גאַרדנער, פּאָרטלאַנד, האָלאָוועל; אַגאַסטאַ (די הויפּט-שטאָט פֿון דעם סטייט) און אומעטום האָב איך געזעהען די זעלבע בעגריפֿען, פֿערדרעהטע געזעלשאַפֿט מיט די טײַכלעך און מיקראָסקאָפּישע וואַסער-פֿאַלען, מיט די הילצערנע הײַזלעך אָהן אַ שום סטיל, מיט די זעלבע שפּאַצירערס אויף די „מײַן-סטריטס" (הויפּט-גאַסען): הויכע, אויסגעדאַרטע מענער מיט פֿערטרוקענטע, טעמפּע פּנים'ער, און „מיסעס" מיט פֿערדרייטע צײן, מיט מאָדנע הוט פֿון מלך סאָביעסקי'ס צײַטען, מיט גרויליכע האָר, פֿערדרעהט אין אַ קנויל אונטער דעם הוט און די הענד אַרײַנגעשטעקט אין אַלטפֿרענקישע מופֿס — ווײַל דאָ איז שטענדיג קאַלט. צווישען איין שטאָט און דער אַנדערער איז דער מהלך אונגעפֿעהר פֿון אַ צוויי שעה נסיעה, וואָס מען מאַכט דורך אײַנ'ם טראַמוויי, און בײַם אַרויספֿאָהר פֿון יעדער שטאָט שטעהט אַ שילד מיט אַנ'אויפֿשריפֿט: „אַ מזל'דיגען וועג, קומט נאָכאַמאָל צו אונז!"

ניין, ניין. איך'ל נישט פֿאָלגען דעם שילד און נישט קומען נאָכאַמאָל זיך נודיען אין די לאַנגווײַליגע שטעטלעך פֿון מײַן.

אָבאָרן — מײַן.

-:0:-

ראַקעטען

אַ זאַמלונג קאַלאַמבורען

פֿון **אַמיק** (לאָדז)

אַ פּנים. אַז דאָס חתונה האָבען איז בײַ די הײַנטיגע מענשען געוואָרען אַ שאַנדע: עס קומען איצט פֿאָר אַזוי פֿיל — „שמוציגע" חתונות...

בײַ אונז זאָגט מען: „אַז מען קלינגט איז חגא" און אין רוסלאַנד, אַז ס'איז חגא, קלינגט מען — אויך נישט...

צום שווערסטען קומט אָן אַ סכסוך אויסצוגלײַכען מיט אַ — קרומען מענשען..

און יעדען לאַנד וואָלט געקאָנט פֿערמיטען ווערען אַ סך גט'ן, ווען עס גיט אַרויס אַ געזעץ, אַז מען טאָר נישט — חתונה האָבען...

פֿאַראַן מענשען, וואָס זייער זוכען אין יעדער זאַך לאָגיק, דערגעהט אַזש ביז — אומלאָגישקייט.

אײַדער צו לאַכען מיט יאַשטשערקעס, איז שוין גלײַכער צו ווײנען פֿון — שמחה...

די בעסטע עצה פֿאַר אַ פֿרוי אַנ'עקרה איז, זי זאָל ווערען אַנ'אַדוואָקאַט: עס וועט איהר געווים אָפֿטמאָל אויסקומען צו — „געווינען"...

טרוימערייען

(אויפ'ן וועג פון אמעריקא קיין אייראפא)

— (רייזע-איינדרוקען) —
פון ד"ר א. קאראלניק

4

פאראוס טראכט זיך מיר פלוצלינג איבער גריכענלאנד — און לארד ביי-ראן? וואס פאר א געהיימניספולע וועגען פיהרען פון איין געדאנק צום צווייטען? וואס רופט ארויס אינז גאנץ אומגערופט גראד די אידעע און נישט קיין אנדערע?

...ערען — אט דאס איז דער וועג: גערעדט וועגען מאסאריק, דעם שטאאטסמאן, — די געדאנקען-בריק האט געפיהרט צו אנ'אנדער זקן, אנ'אנדערען שטאאטסמאן פון הויכען ווערט: ווענצלאס. און ווייטער איז די סטעושקע אפען — עס געהט זיך אליין.

צוויי פעלקער, — מעהר, צוויי היסטארישע סימבאלען: גריכען און יודען, ירושלים און אטען. שטארקער און ענגער פערבינדען ווי ירושלים און רוים.

די „חכמה פון שם" און די „יפיפותי של יפת", די שעהנקייט פון יפת — די שעהנקייט פון גריכענלאנד צוזאמענגעקניפּט און צוזאמענגעוואקסען פון דורות — אפשר פון דעם אנהויב פון דער יודישער געשיכטע.

אין ירושלים, אין אנטיאכיא, אין קיסריא, האט זיך אפגעשפילט די גרויסע טראגעדיע: דער קאמף צווישען די צוויי גרונד-עלעמענטען פון דעם לעבען — פארם און אינהאלט, וויסען און גלויבען, דער פאטאס פון דעם שאפען און דער פאטאס פון דעם זיין.

דער גריכישער מענש האט געוואלט שאפען, דער יודישער מענש האט געחלומ'ט פון דעם לעבען און דער אידעע.

דער גריכישער מענש האט ענטדעקט לענדער, געגרינדעט מלוכות, געשאפען קונסט-ווערק, געפינען פארמען און פארמולעס פון וויסען, געבויט פילאזאפישע סיסטעמען, אבער דער יוד האט געזוכט בלויז איינס: גאט. און שטאל אויף שטאל די צוויי וועלטען — און א פייער האט זיך אנגעצונדען.

דערנאך צוגאנגען זיך די וועגען. גריכענלאנד „אונטערגעגאנגען" — חריב, וויסט, אונטער א פרעמדען הערשער — אונטער רוים, אונטער דער קאסמאפאליטישער קאנסטאנטינאפאל — דערנאך אונטער דעם בלוטיגען טערק.

דאס גריכישע פאלק פערגרעבט. די שפראך פערגעסען — און אזוי איבערגעשמאלצען — אז עס איז שווער צו דערקענען אין דעם „זשארגאן" פון דעם היינטיגען עפּוראט אדער טאקעראגיער די אמאליגע, געטאקטע, און געשניצטע, פראכטפולע שפראך פון אלט-גריכענלאנד

אבער די צייט איז געקומען פאר גריכענלאנד. די העלענישע לעגענדע האט געלעבט. זי האט איבערגעלעבט דעם אונטערגאנג פון גריכענלאנד, זי איז יונגער און שטארקער געווארען פון דור צו דור, פון יאהר צו יאהר.

די גריכען האבען עס געוואוסט. „פילהעלענען" — גריכען-פריינד — און דער גאנצער וועלט האבען געשטיצט די גריכען אין זייער קאמף פאר פרייהייט. פון לארד בייראן איז געקומען, און האט דורך זיין טויט אויף דעם שלאכטפעלד פון מיסאלאנגי — און דעם קאמף פאר גריכענלאנד'ס בעפרייאונג — פערזיגעלט מיט א מיסטישען חותם פון בלוט דעם בונד צווישען אלט-גריכענלאנד און דער נייער וועלט.

גריכענלאנד איז פריי געווארען. עס ווערט איצט גראד הונדערט יאהר זינט זי איז ווידער ארײַן אין דער געשיכטע. א העראאישער קאמף, א בלוטיגער.

די „פאליקארען", די גריכישע קעמפער פאר פרייהייט, די „קלעפטען" — די רעוואלוציאנערען, וואס האבען אוועקגעגעבען זייער לעבען אין די בארג-שלאכטען אקעגען דעם בלוטיגען עלי, דעם פאשא פון יאנינא — זיי זענען געווען אזוי ראמאנטיש, אזוי פאעטיש, אזוי מאלעריש, אז זייער לעבען און זייער טויט זענען תיכף געווארען א לעגענדע.

און איבער גאנץ גריכענלאנד, איבער גאנץ אייראפא האבען געקלונגען די סטראפען פון דעם גריכישען פרייהייטס-דיכטער רענוס סאלאמאס: „פון דעם הייליגען בית-עולם פון די גריכען — שטעהסטו אויף — שטארק ווי אמאל — זיי געגריסט, א, פרייהייט, זיי געגריסט"!

דערנאך יאהרען פון ענטוישונג. גריכענלאנד האט נישט דערפילט די האפנונגען פון די פאעטען און די רעדנער. פלאטאן און אריסטאטעל, סאפאקלעס און אריסטאפאנעס זענען נישט בעגייסטערט געווארען און אטען צוויי מאל אין איינענעם טאג קאן מען נישט אריינגעהן — האט דער טיפער גריכישער פילאזאף הערקליט געזאגט.

א נביאות — אויף די צייטען, וואס קומען. א נביאות, וואס איז דערפילט געווארען.

* * *

איך האב אמאל געליינט א ניי-גריכישע דראמע פון דעם פאעט פאלאמאנאס, א דראמע וועגען בייראן. בייראן קומט קיין מיסאלאנגי. דארט ווארטען זיינע פריינד — די פירערס פון קאנארים, וואס קעמפען אקעגען דעם טערק. דער שונא דערנעהנטערט זיך. „ענטלויף, ראטעווע זיך" — בעט זיך פאר ביירא'ן זיין געליבטע, דאס ברוינע, שלאנקע, גריכישע מיידעל טורעזיאס. אבער בייראן ענטפערט: איך וויל שטארבען מיט אייך, קעמפען מיט אייך אונזאיינעם פאר דער הייליגער ערד".

און בייראן פאלט — פאר דער שעהנקייט, וואס איז געווען אמאל. דער אייגענער בייראן, וואס האט פאר דעם „אנדערען", פאר דעם שותף צו דער וועלט-קולטור, פאר דעם יודען, — געפינען בלויז קלאגען פון טרויער און פון אפּסטראקטען יאוש, ווי הייסט עס דען אין די „העברעאישע מעלאדיען":

„די טויב האט איהר נעסט" — א. א. ז — „בלויז ישראל האט זיין קבר".

בעגראבען דעם אלטען ישראל — פערשאטען איהם מיט ערד — און אוועק קעמפען פאר דער מארמאר-ווייסער גריכענלאנד.

איז דאס א צופאל, איז דאס א טיפער סימבאל — וואס אין די טעג פון דעם יודישען קאמף פאר פרייהייט האט זיך נישט בעוויזען קיין איין „ביירא'ן", וואס זאל זינגען פאר אונז. און ווען נייטיג פאלען אין דעם קאמף?

איז דאס א צופאל — איז דאס ווייל די וועלט איז בכלל געווארען אזוי אוני-בייראניש, אונראמאנטיש — אדער איז דאס דערפאר, וואס ביירא'ן — דער בייראן פון היינט, אויב ער איז ערגיץ פארהאן — האט מורא פאר אונז, שרעקט זיך פאר דעם אידעאל פון דעם יודישען פאלק?

גריכענלאנד, אטען, אלימפ — דאס איז געווען דאס בילד פון שעהנקייט, דער אידעאל פון גרינגקייט, פון א טאנצענדען, גראציעזען, חג'עוודיגען לעבען.

האט נישט ערנעסט רענאן „געדראווענט" אויף דעם אקראפאלים און אטען — צו דער שעהנקייט — און אפגערוהט זיך דארט פון דעם סיני און דעם הר-הבית? וואס קאנען מיר נאך געבען? און וואס איז אונזער חלום?

ווייטער שפינען דעם פאדים פון אונזער געשיכטע? ווידער יושר, ווידער „צדק"; ווידער צארן, און פאדערן פון דעם מענשען? אלץ נאך נישט גענוג?

„ווען שוין גענוג?" — פרעגט פאטמאר בראנד. ווי ווייט נאך צו געהן? סיי-ווי-סיי קאן מען דאך נישט דערגרייכען.

און מיר פרעגען זיך אליין: וואס איז אין אונז נאך בעהאלטען? וואס רייסט זיך צום לעבען? אנ'אונגעבוירענע וועלט א נייע תורה, א נייער טויער צום לעבען? וואס?

מען רעדט פון „קולטור-ציוניזם". וואס איז דאס די „קולטור", וואס מיר ווילען אדער זאלען אדער מוזען פערווירקליכען? די קולטור פון מוסר, ווי אחד-העם האט געמיינט? ווייטער מוסר, ווידער די פינסטערע קנייטשען אויף שטערען, א נייער „רו מוזט"?

געווים — גריכענלאנד האט צוגעזאגט און גארנישט ערפילט. א דרום-מדינה, ווי יעדע אנדערע, ערגער אפשר פון א סך אנדערע. א מדינה, וואס לעבט מיט דעם זכות און אויף דעם חשבון פון איהר גרויסען אמאל.

אבער — פארט זי לעבט — און די איינזיקלעך פון די „פאליקארען" און די „קלעפטען", די קינדס-קינדער פון ביירא'נ'ס מיידעל טורעזיאס — לעבען פריי, פריי אפילו פון יעדער „מוסיע".

מיר אבער — זענען נאך אלץ מחויב מיר דארפען אלץ נאך טראגען — דעם עול פון פערגאנגענהייט, פון אחריות, דעם עול פון א וועלט, וואס איז צו שווער געווארען פאר אנדערע פעלקער.

און אנ'אומרוהע אין אונז און ארום אונז. די איינציגע, וואס זאגען נאך צו און מען האט מורא פאר דער ערפילונג.

——:0:——

צווישען די ערשטע העברעער און ציוניסטען

א קאפיטעל „בלעטער פון מיין לעבענס-בוך". — פון ראובן ברינין

אלפרעד נאסוג האט זיך צום סוף שטארק פעראינטערעסירט מיט דער פערזאן פון זעוו. צוויי עקסטרעמען (און קיין גרעסערע געגענזאצען, ווי די צוויי זענען געווען, קאן איך זיך גארנישט פארשטעלען) האבען זיך בערירט און זיך געגענזייטיג אנגעצויגען.

אייגענטליך האט נאסוג, דער פונקטליכער און אקוראטנער אין אלץ, דער זויבערער עסטעט און דער ראציאנאליזירט-אויסגערעכענטער, אפילו אין זיינע קינסטלערישע פאנטאזיעס און קאפריזען — אייגענטליך האט נאסוג אויך שפעטער נישט אויפגעהערט צו שרעקען זיך, צו ציטערן אין זיין אינערען, פאר זעוו'ן, וואס איז געווען אין זיין גאנצען וועזען און אין זיין אויפטרעטען אומפולסיוו, שטורמיש און קיינמאל נישט אויסגערעכענט, ווילד אויבער אלע מאסען און ראדיקאליש אין זיין פערקעהר מיט מענשען. נאסוג האט קיינמאל נישט געוואוסט צו בעווייזען זיך אין דער געזעלשאפט פון זעוו'ן אויפ'ן גאס, אדער, גאט בעווהוט, פארשטעלען איהם פאר זיינע בעקאנטע, מורא האבענדיג, אז ער קאן איהם חלילה קאמפראמיטירען.

פון איין זייט האט זעוו נאסוג'ן דירעקט אפגעשטויסען, פון דער אנדערער זייט אבער האט ער איהם מאגנעטיש צוגעצויגען. גראד דאס אויסטערלישע, דאס אונגעוועהנליכע און דאס ווילד-אונבערעכענטע אין זעוו'ס וועזען האט נאסוג'ן אומפאנגירט.

און עס איז געווען נאך א גרונד, וואס האט געבראכט נאסוג'ן צו פעראינטערעסירען זיך וואס מעהר מיט זעוו'ס פסיכיק אלס מענש, אפגעזעהען פון זיינע אנזיכטען און איבערצייגונגען אלס חובב ציון

און דאס איז געווען דער גרונד: נאסוג האט דאן געהאלטען אין שרייבען זיין גרעסערען פאליטישען ראמאן „יאהאן דער פראפעט", און ער האט ארויסגעפינען אין זעוו'ן געוויסע כאראקטער-שטריכען און געוויסע גייסטיגע און קערפערליכע תנועות, בעוועגונגען און העוויות, וואס האבען איהם געדינט אלס מאדעל פאר זיין העלד, אין דעם אויבענדערמאנטען ראמאן.

נאך יענער דעבאטע מיט זעוו'ן וועגען זיין שליחות אין פאריז, האבען מיר מיט איהם וועגען דעם ווייטער א ווארט נישט גערעדט. ער האט פערזוכט איינציגע מאל צו געווינען אונזער צושטימונג, הסכמה אויף זיין שליחות. אבער מיין ראט איז געווען צו איגנארירען פולשטענדיג די גאנצע אנגעלעגענהייט, ווי א זאך, וואס איז נישט ווערט מען זאל דעריבער פערלירען אפילו איין איינציג ווארט.

איך בין געווען איבערצייגט, אז וואס מעהר מיר וועלען בעווייזען זעוו'ן דעם אומזין און דעם פערברעכען, וואס עס ליגען אין זיין פאריזער פלאן, אלץ עקשנות'דיגער וועט ער זיך אין איהם אנהעגנען, און אלץ טראגי-קאמישער וועט זיין דער סוף פון דער פעררוקטער אונטערנעהמונג.

עס איז געווען אקטאבער, דרויסען — קאלט און נאס. זעוו האט קיין מאנטעל נישט געהאט; איז אומגעגאנגען איבער די גאסען אין אנ'אלטען, אויסגעריבענעם און שוין לאנג אפגענוצטען זומער-אנצוג. ער איז געווען אזוי פלאם-פייערדיג בעגייסטערט מיט זיינע נאציאנאל-ציוניסטישע פלענער און האפנונגען, אז ער האט גארנישט געפיהלט קיין קעלט און קיין דורכדרינגליכע נאסקייט. ער פלעגט אומשפּרייזען איבער די רינגען, צווישען דעם זעהר עלעגאנט געקליידעטען עולם, און פלעגט רעדען מיט זיך אליין, אדער ער פלעגט, אויף דער אפענער גאס, דעקלאמירען אויף א קול מיט זיינע געזאנגער, וועלכע ער האט זיך פארגעשטעלט אין זיין געררייצטער פאנטאזיע.

נאסוג האט נישט געקאנט צוזעהען, ווי זעוו איז געקליידעט. ער איז געווען טיף גערירט. האט ער (נאך דעם ווי ער האט זיך בעראטען מיט מיר, אים נישט צו בעליידיגען זעוו'ן) איהם, זעוו'ן, געקויפט אין איינעם פון די בעסטע געשעפטען א גוטען ווינטער-אנצוג און אנ'עלעגאנטען ווינטער-מאנטעל. ער האט פאר איהם אויך בעשטעלט וועש און זיידענע שניפסען. נאסוג האט געמיינט אנווענדען פיל טאקט און דיפלאמאטיע אום זעוו זאל זיך נישט פיהלען בעליידיגט און דערנידריגט און אום ער זאל איינוויליגען אנצונעמען אט די געשענקטע בעקליידונג. עס איז נישט אזוי לייכט אנגעקומען. ווייל זעוו איז געווען זעהר שטאלץ ביי זיך. ער האט נאר פערלאנגט, אז מען זאל איהם קויפען א רייזע-בילעט — נאר דריטע קלאס — ביז פאריז.

זעוו האט זיך געפיהלט בערעכטיגט צו פאדערן פון אונזער גרופע הוצאות ביז פאריז, וואו ער האט געזאלט צוזינגען דעם באראן הירש אפצוגעבען זיינע מיליאנען פאר'ן ישוב ארץ-ישראל. אבער פאר זיין איינענער פערזאן האט ער גארנישט פערלאנגט.

ווען מ'האט זעוו'ן געבראכט פון די געשעפטען די נייע עלעגאנטע בעקליידונג, האט ער צו מיר און גרעסטען ערנסט געזאגט: „אויף וואס דארף איך דאס אלץ? וואס איז די נפקא-מינה, און וואס פאר א קאסטיום איך וועל זיך מוזען דערשיינען אונטער די פענסטער פון בארון הירש'ס פאלאץ? איבעריגענס קאן איך אייך אלעמען פערזיכערן, אז ביז איך וועל אנקומען אין פאריז, וועלען די שפאגעל נייע קליידער אויסזעהן אויף מיר אלט און שמוציג. איך האב נישט קיין געדולד צו זיין א לאקיי פון מיינע אייגענע קליידער. עס זענען דא וויכטיגערע זאכען אין לעבען.

* * *

דורך אפטע דעבאטעס מיט זעוו'ן און געהנטערער בעקאנטשאפט מיט זיין אייגענארטיגען וועזען, איז מיר געלונגען צו געווינען זיין פולשטענדיגען צוטרוי, א זאך, וואס איז געווען נישט אזוי לייכט, ווייל ער איז געווען פול מיט חשדים געגען יודען. אומעטום האט ער געגלויבט צו ענטדעקען דיפלאמאטישע פניות און כוונות.

און געווינענדיג זיין צוטרוי, איז מיר אויך געלונגען בויסלעכוויז צו ווירקען אויף איהם, אז ער זאל זיך אפזאגען פון זיין אונזיניגער שליחות קיין פאריז, וועלכע האט געהאט אויסגעפילט זיין גאנצען וועזען א לענגערע צייט.

א חודש צייט איז זעוו געווען מיין גאסט און ווען נאסוג האט איהם געגעבען די מעגליכקייט צוריקצוקעהרען זיך קיין רוסלאנד.

אונטער זעוו'ס איינפלוס האט זיך נאסוג שטארקער פעראינטערעסירט מיט דעם ציוניסטישען געדאנק. די ווילדע ראמאנטיק, די ראמאנטיק פון א געבוירענעם פרינץ, וואס איז דורך געוויסע אומשטענדען געווארען א פאסיאק, א פאסיאק, וואס רייסט זיך ווידער צו געווינען זיין פרינצליכע ווירדע, אנ'אינטעלעקטועלער פאסיאק, וואס איז גרייט פרייוויליג אוועקצווארפען זיין לעבען, ווי א זאך, וואס האט קיין ווערט נישט, וועגען א פאנטאסטישען איינפאל, — די ווילדע ראמאנטיק פון יוסף זעוו האט געמאכט א שטארקען איינדרוק אויף נאסוג'ן. און אט דער שטימונג האט ער זיך שטארק פעראינטערעסירט מיט דעם פאליטיש-ציוניסטישען פראגראם, וואס בירנבוים און איך האבען איהם פארגעלייגט. ער האט אין אונזער געשריבענעם פראגראם אויך ענטדעקט ראמאנטיק, פאליטיש-סאציאלע ראמאנטיק, וואס איז איהם געווען פיל נעהנטער און בעגרייפליכער, ווי די צו-בעשרענקטע און גייסטיג ארימע בעוועגונג פון די חובבי ציון אויף דעם באדען פון וועלכען עס האט געקאנט ארויסשפראצען אזא משונה'דיג ווילדע פאנטאזיע, ווי זעוו'ס.

א דאנק דעם אינצידענט מיט זעוו'ן, האט נאסוג געהאט די געלעגענהייט נעהנטער צו בעקענען זיך מיט בירנבוים'ס און מיינע אנזיכטען וועגען דער יודישער רענעסאנס-אידעע, און צו בעקומען וואס מעהר אינפארמאציע וועגען דער יודישער רענעסאנס-בעוועגונג, וואס איהרע ערשטע סימנים האבען זיך דאן עקארשט בעוויזען.

נאסוג איז צוגעשטאנען צו אונזער גאנץ קליינער גרופע מיט זיין גאנצער אפפערוויליגקייט. און יענער צייט איז עס געווען א גרויס געווינס פאר אונזער בעוועגונג.

* * *

יעדען מיטוואך אווענד פלעגען זיך צוזאמענקומען אין מיין וואוינונג (אין ניינטען בעצירק, גרינגע טהאר גאסע נומער 15) ד"ר מ. שנירער, ד"ר נתן בירנבוים, ד"ר אזיאס קאקעש און ד"ר אלפרעד נאסוג. דער לעצטער איז שטענדיג געווען דער פינקטליכסטער. און דער סעקונדע פלעגט ער קומען.

נאך איינינע זיצונגען, וואס מיר האבען אפגעהאלטען, אויף וועלכע מיר האבען פאר זיך אליין קלאר געמאכט דעם פראגראם פון אונזער ווייטערדיגער טעטיגקייט, האבען מיר איבערגעגעבען בירנבוים'ען די שריפטליכע צוזאמענשטעלונג פון אונזער פראגראם און אנ'אויפרוף צו דער יודישער וועלט

צוויי זיצונגען האבען מיר פערוועגדעט אויף דעבאטען בנוגע יעדען פונקט אין דעם פראגראם. און בנוגע יעדען זאץ און יעדען אויסדרוק אין דעם אויפרוף. דער אויפרוף איז געווען פערפאסט אין דער דייטשער שפראך. מיט'ן הסכם פון דער גאנצער גרופע, האב איך איבערגעזעצט דעם אויפרוף אין העברעאיש און מיר האבען אט דעם אויפרוף, אין ביידע שפראכען, געדרוקט מיט די אונטערשריפטען פון שנירער, בירנבוים און מיר, און פיל טויזענדער עקזעמפּליארען.

נעבענביי בעמערקט: — ביז דער וועלט-מלחמה איז די דייטשע שפראך געבליבען דער העברעאישער, געווען די וועלט-שפראך פון דער נאציאנאל-ציוניסטישער בעוועגונג.

אלע מיינע חברים און דעם פאליטישען קאמיטעט האבען אהן דעבאטען אנגענומען, אלס א זאך פון זעלבסטפערשטענדליכקייט, דעם פונקט פון העברעאיש אלס די נאציאנאלע קולטור-שפראך.

אין דעם דאזיגען אויפרוף האבען מיר פארזיכטיג אנגעוויזען, אז מיט די מעטאדען פון די חובבי ציון קאן מען נישט דערגרייכען דעם ציל פון דער יודישער ווידער-בעלעבונג אין זיין היסטאריש לאנד. מיר האבען אנגעוויזען אויף דער אונבעדינגטער נויטיגקייט צו גרינדען א מעגליכע נאציאנאל-ציוניסטישע צייטונג אין דער דייטשער שפראך, אום בעקאנט צו מאכען דער גרויסער וועלט, — דער יודישער, ווי דער נישט-יודישער — אונזערע נאציאנאל-קולטורעלע און ציוניסטישע בעשטרעבונגען, אויף דער נויטיגקייט צוצוציהען צו אונזער בעוועגונג די יודישע אינטעליגענץ פון איין זייט און די ברייטע יודישע מאסען פון דער אנדערע זייט אויף דער ווירקליכקייט פון דער העברעאישער רענעסאנס און אויף דער נויטיגקייט צו בענוצען זיך מיט די אלע אויסגעפרובירטע פאליטישע מעטאדען פון א פאלקס-בעוועגונג און אונזער צייט.

און א קורצער צייט נאך דעם ערשטען פערעפענטליכטען אויפרוף האבען מיר געדרוקט א צווייטען אויפרוף, ווידער אין דייטש און אין העברעאיש, אין א זעהר מוטיגען טאן.

די אויפרופען האבען מיר פונאנדערגעשיקט צוערשט נאר צו יחידי סגולה, צו אויסגעקליבענע מענשען, אין פערשידענע לענדער און וועלט-טיילען, צו די בעקאנטע חובבי-ציון און צו געוויסע העברעאישע שרייבער אין רוסלאנד, האבען מיר צוגעשיקט אונזערע אויפרופען אין צוגעשלאסענע קאנווערטען (אום די צענזור זאל עס נישט פערהאלטען און פערבאטען אלס א געפעהרליכע שריפט) אין דער בעגלייטונג פון פריוואטע בריף אין העברעאיש צו די אנגעזעהענע פערזענליכקייטען. נאכדעם האבען מיר צוגעשיקט אונזערע אויפרופען צו אלע יודישע צייטונגען און צייטשריפטען אין די פערשידענסטע לשונות מיט דער בקשה עס צו פערעפענטליכען.

די העברעאישע צייטונגען אין רוסלאנד האבען זיך ענטשולדיגט, אז זיי קאנען נישט איבערדרוקען אונזערע אויפרופען וועגען דער שטרענגער צענזור בנוגע יעדער פאליטישער ווענדונג צו די מאסען אדער צו דער אינטעליגענץ. אין אמעריקא האט די דעמאלסטיגע העברעאישע וואכענשריפט „הפסגה", רעדאקטירט פון וואלף שור, איבערגעדרוקט אונזערע אויפרופען מיט דער בעגלייטונג פון רעדאקציאנעלע נאטיצען וועגען דער ווילטיגקייט פון אונזער פראגראם.

פון דער נאציאנאלער אינטעליגענץ אין גאליציע, פון די ברידער קארקיס, אדאלף שטאנד און מרדכי עהרענפרייז, ווי אויך פון די נאציאנאלע שטודירענדע קרייזען אין בערלין, האבען מיר דערהאלטען בעגייסטערטע בריף, אלס ענטפער אויף אונזערע אויפרופען.

(דאס ווייטערע קומט)

מאיר'ל וואסערטרעגער

א מעשה, ווי אזוי חיים ריפינער און מאיר'ל וואסערטרעגער זענען נעהאלפען געווארען דורכ'ן „ישמח ישראל" ז"ל בדרך הלצה...

(א חסידישע מעשה) — פון בנציון גרינבוים.

עס איז בעקאנט, אז גוטע יודען האבען יעדער געהאט זיין בעזונדערע התנהגות און אין יעדען „הויף" האבען געהערשט אנדערע מנהגים. אנ'אנדערער סדר ביים שלום-נעמען, אנ'אנדערער שניט פון טויש-פיהרען, אנדערע געוואוינהייטען אין די אכסניות. מיט איין ווארט: מען האט דערקענט, אז דאס איז דער און דער הויף, ווייל דארט פיהרט דער און דער גוטער יוד.

דער אלעקסאנדערער רבי ז"ל, דער „ישמח ישראל", האט געהאט א התנהגות צו העלפען יודען בדרך הלצה... עס רעדט זיך נאר אזוי בדרך הלצה. געמיינט איז: ער פלעגט זיין פונה און זיינע עצות פערקליידען אין א גלייכווערטעל. נישט בחנם רופט מען איהם אין דער חסיד'ישער וועלט „ישמח ישראל". זיין שמייכער איז געווען אויפצונעמען נצרכים מתוך שמחה און אזוי ווי דער רבי — אזוי זיינע חסידים.

צווישען די מקורבים אין אלעקסאנדער זענען עד היום בעקאנט די כארזשיצער, וואס זענען, אגב, געווען די הויף-מנגנים. פרעהליכע יודען, שארפע חסידים און צוגלייך ווערטעל-זאגער

איז אמאל געקומען ר' ישראל כארזשיצער ז"ל צום „ישמח ישראל" און איהם געפרעגט אנ'עצה מכח א שידוך. ער האט א בחור, א וואויל-לערנער, וואס איז שוין ראוי לחופה און ער זוכט פאר איהם א שידוך הגון.

האט דער אלטער ז"ל איהם געענטפערט:

— טו מיט משה ריפינער! ער האט א בת ישראל כשרה.

פערשטעהט זיך, אז עס איז אזוי געבליבען. איידער וואס, איידער ווען, האט מען געמאכט ראשי פרקים, טאקע אין אלעקסאנדער גופא. ווארום ביידע, אי ר' ישראל כארזשיצער, אי משה ריפינער זענען גאנץ אפט געזעסען אין אלעקסאנדער. און טאקע אין א קורצער צייט ארום איז געווען די חתונה.

דאס יונגע פארל האט זעהר גוט געלעבט. נאך די קעסט האט דער שווער דעם יונגען איידעם געמאכט א געשעפט הינטער ווארשא. דאס געשעפט איז גוט געגאנגען. עס איז געווען פרנסה און שפע, עס וואלט אלץ גוט געווען. ווען נישט וואס דער יונגערמאן, חיים ריפינער, איז, לא עליכם, געווען א מחוסר בנים.

עס איז ארורך א יאהר נאך א יאהר און קיין קינד איז נישטא. דער יונגערמאן וויל האבען א בן-זכר, אבער דאס ווייב איז אנ'עקרה האט ער דערפון גרויס צער, נאר ער רעדט נישט. דער אלטער ז"ל איז דאך געווען שדכן, וואס וועט ער דא רעדען!

עס זענען שוין אבער אוועק צעהן יאהר נאך דער חתונה, ווען על פי דין מעג מען אפילו די עקרה געבען א גט. האט זיך חיים ריפינער אויפגעהויבען און איז ארויבערגעפאהרען קיין אלעקסאנדער. מילא, ער וועט הערען, וואס דער שדכן וועט זאגען...

געקומען קיין אלעקסאנדער, געהט מען דאך צוערשט שלום נעמען. לאזט איהם דער משמש ארײַן אין שלום-שטיבעל און ער גיט אפ א קוויטעל. נעבען איהם שטעהען נאך יודען, אפשר א מנין און אפשר מעהר. ווארום אין אלעקסאנדער איז אנ'אנדער שמייגער, ווי אין גער. אין גער לאזט מען ארײַן צום רבי'ן נאר איינציגוויז, אין אלעקסאנדער, דאגעגען, לאזט מען ארײַן אפילו צו צוויי מנינים יודען אויף אמאל אויך. אזא התנהגות דארט..

קוקט דער רבי ארורך זיין קוויטעל און רעדט גארנישט. דערנאך קוקט ער דורך דאס קוויטעל פון אנ'אנדערען יוד. געווען איז עס מאיר'ל וואסער-טרעגער פון גלאוונא. פיר-צוויג יאהר האט ער געטראגען וואסער אין שטעטעל, פערזארגט יודען אויף שבת מיט פרומע-וואסער און פערזארגט אויך דאס אלעקסאנדערער שטיבעל אין גלאוונא מיט מים נקיים.

איצט איז ער, לא עליכם, פלוצלינג נעבעכדיג געווארען און דער רופא האט איהם פערזאגט ווייטער צו טראגען וואסער, ווייל עס שמעקט מיט סכנת נפשות. שטעהט מאיר'ל וואסער-טרעגער און מענה'ט:

— געוואלד און געשריגען, פיר-צוויג יאהר פערזארגט יודען מיט וואסער צו נטילת-ידים, צו מים אחרונים, צו קאכען בשר'ע מאכלים, סעודות שבת ויום-טוב און יעצט זאל ער, רחמנא ליצלן, בלייבען אהן ברויט. ס'מיטש. זו תורה וזו שכרה? וואלט ער כאטש געהאט פופציג קערבלעך, וואלט ער זיך געקויפט א וועגעלע מיט א פערדעל און וואלט ווייטער געפיהרט וואסער.

חיים ריפינער, ווידער, האט זיך זיין טענה און גיסט אויס זיין שווער געמיט:

— דער ישמח ישראל אליין איז געווען שדכן און דא איז ער שוין צעהן יאהר נאך דער חתונה און גארנישט. קיין קינד און קיין רינד. מילא, ביז איצט האט ער אלץ געווארט און געהאפט. דער אלטער ז"ל האט דאך געהייסען טון דעם שידוך, אבער איצט, קאן ער דאך שוין על פי דין מעהר נישט ווארטען!

הערט דער אלטער ז"ל אוים ביידנ'ס בעקלעמעניש און שווייגט. נאר מען זעהט, ווי דער שמייכעל שוועבט ביי איהם אויף די ליפען. וואס דער פשט איז פונ'ם שמייכעל, דאס ווייס מען שוין אין אלעקסאנדער..

פלוצלינג רופט זיך אן דער אלטער ז"ל מיט א הלצה:

— הער נאר, חיים, אז וואו, עס איז מיר איינגעפאלען א גוטער אויפטו. דיין ווייב וויל טראגען און זי קאן נישט און מאיר'ל דער וואסער-טרעגער וויל טראגען און ער טאר נישט. ווייסטו וואס, גיב מאיר'לען פופציג קערבלעך, ער זאל האבען אויף צו קויפען א פערדעל מיט א וועגעלע, וועט ער האבען, וועט עס זאל פאר איהם טראגען, און דיין ווייב וועט האבען א זכות פאר איהר טראגען...

און כך הוה. עס האט גארנישט לאנג געדויערט, איז חיים געקומען צו לויפען קיין אלעקסאנדער מיט דער בשורה: דאס ווייב האט איהם געבוירען א בן זכר און מען האט איהם א נאמען געגעבען פסח.

חיים ריפינער איז שוין א שוכן עפר, גאר זיין זוהן, פסח ריפינער, להבדיל בין החיים והמתים, איז עד היום א שאר פער אלעקסאנדערער חסיד און אויף יעדען יום-טוב קעהרט ער וועלטען אין אלעקסאנדער מיט זיין פרעהליכקייט און חדוה.

נישט בחנם. ער פערשטעהט א הלצה, ווארום זיין נשמה איז אראפגענידערט אויף דעם עולם אויך נאר בדרך הלצה...

——:0:——

דער דלות

פעסימיסטישע געדאנקען לויט אפטימיסטישען נוסח.

דער דלות איז אַ פֿײַפֿער. ער פֿײַפֿט לויט סדר, לויט אַ געוויסען פּלאַן און דער עיקר — מיט סיסטעם.

דער אַלטער אויסגעמאַרעטער דלות האָט ליב סיסטעם. דאָס איז אַ כאַלמער גזלן ער כאַפּט נישט. ער אײַלט זיך נישט שפּרײַזט זיך פּאַוואָלינקע אויף די לאַנגע, הויכע, דאַרע שטאָלצען, און פֿײַפֿט זיך אומעטום אַפּ שלעפֿעריג און פֿויל זײַן לידעל.

דער דלות איז זיכער אין זיך. ער האָט שוין אַוועקגעלעגט גרויסע און מעגל מינגע. גאַנץ אייראָפּאַ איז אין זײַן בײַ=גערדיגער האַנד. און אַפֿילו דאָס גאָל=דענע אַמעריקאַ מיט זײַנע פֿאָרדישע טרילאָגנען און וואָלקען=קראַצערישע געלד סאַלאָנען, האָט שוין אויך אָנגעהויבען צו הערען די ערשטע טענער פֿון דעם גרילצענדען פֿײַף.

מיר פּאַנאייראָפּעער זענען שוין גע=וואוינט צו דער דאָזיגער מוזיק. בײַ אונז האָט מען שוין מיט איהר געפּאַקט און געמאָזעלט. די אַלטע פּאַנאייראָפּע האָט שוין לאַנג חתונה געהאַט מיט דעם דלות, פֿערשטעהט זיך, אָהן חופּה וקי=דושין, נאָר סתם אַזוי, מאָדערן, אונגלע=גאַל, אויפ'ן בלויזען וואָרט, אַז מען וועט זיך עלטערען אין פֿרײַדען...

פֿאַר אונז איז שוין דער דלות נישט קיין נײַעס. מיר האָבען זיך שוין פֿאַר איהם נישט וואָס צו שרעקען. מיר כאַ=פּען שוין מיט איהם אַפֿילו אַ מצוה=טענצעל גאַנץ אייראָפּאַ געהט אַנ'עוזר דלים נאָר אָהן אַ הושיע נא. — עס איז נישטאָ בײַ וועמען צו בעטען. פֿון וועמען צו ערוואַרטען אַ הילף.

מיט אַ צעהן=צוועלף יאָהר צוריק, ווען אונזער דור איז ערשט אַריבער דעם בלוטיגען ים פֿון דער וועלט=מלחמה, האָבע זמיר אויסגעזעהן ווי נײַ=געבוירענע. און ווי נײַ=געבוירענע קינדער זענען מיר געווען נאַאיוו און געגלויבט אין דער גאולה. איינער האָט געגלויבט אין קאָמו=ניזם. אַ צווייטער אין פֿאַשיזם. פּאָעטען און דיכטער אין פֿוטוריזם. בריאַן אין פּאַנאייראָפּיזם, און אַלע — אין אַמעריקאַ.

איצט געהערען שוין די אַלע זאַכען צו דער פֿערגאַנגענהייט.

אַלע „איזמען" האָבען זיך אויסגעגלימשט, נישטאָ און פֿערשוואונדען גע=וואָרען. איבערגעבליבען פֿון אַלעם איז בלויז דאָס חזיר=פֿיסעל, דאָס כשר חזיר=פֿיסעל, פֿון יעדער אידעע, פֿון יע=דער נײַער ריכטונג און שיטה אין דער פּאָליטיק, אין דער ווירטשאַפֿט, אין דער קונסט, אין דער ליטעראַטור און דער דיכטונג. אומעטום איז בלויז איי=בערגעבליבען דאָס חזיר=פֿיסעל, וואָס טראָפּקעט אין דער בלאָטע טראָפּ, טראָפּ, און שפּרײַזט צוזאַמען מיט די לאַנגע שטאָלצען פֿון דעם בלעכענעם דזשענטעלמאַן מיסטער דלות איבער אַלע ווינקעלעך פֿון דער וועלט, און פֿײַ=פֿען אוים צוזאַמען דאָס לידעל

דער דלות,
דער דלות איבער אַלעם
בײַ פֿאַבריקאַנטען, פּראָדוצענטען,
האַנדעל=שלום לאַנטראַהענטען
און בײַ צניעות'דיגע כלות.

זעהט איהר, אין דער צניעות פֿון די בלה=מיידלעך הערשט שוין פֿון לאַנג דער דלות. די צניעות פֿון אונזערע צניעות'דיגע ווײַבער האָט שוין פֿון לאַנג אָנגעפֿײַפֿט. מען האָט אַראָפּגעוואָרפֿען די מאַסקע, דעם פֿײַגענבלאַט, מיט וועל=כען מען האָט פֿערדעקט די שאַנד. און אפשר איז די שאַנד אַליין נישט אַזוי שענדליך, ווי דער פֿײַגענבלאַט, וואָס פֿערדעקט זי.

אַ ראיה — מאַקדאָנאַלד מיט זײַנע ערקלערונגען וועגען דער נאַציאָנאַלער חיים...

אַ צווייטע ראיה — בעהאַלטענע דיק=טאַטור.

אַ דריטע ראיה — הבטחות וועגען שטייער=פֿערלײַכטערונגען.

און אַ פֿירטע ראיה — טאַקע דער דלות אַליין מיט זײַן גבירישען אָנשטעל פֿון מיניסטער קוויאַטקאָווסקי..

סאַן דלפֿון.

מען האט איהם פערברענט לעבעדיגערהייט, ווייל ער איז געווען צו פרום

פון — א. גלאנץ

א נייי בוך וועגען דעם מאנאך סאוואנאראלא, וועלכער האט געלאזט אראפברענגען „גאט'ס מלוכה אויף דער ערד".-זיין קאמף געגען פויפסט.-זיין פריוואט לעבען און זיין ליבע-ענטוישונג.-ווי ער איז פערפייניגט געווארען דורך דער קאטוילישער קירך.

1.

אין דער אונזער צײַט, ווען די וועלט איז פֿול מיט „רעליגיעזער טאָלעראַנץ", ווען אין נאָמען פֿון רעליגיעזער פֿרײַהייט מאַכט מען אַטאַקעס אויף סאָוויעט=רוסלאַנד, וואָס האָבען צו טון מעהר מיט פּאָליטיק, ווי מיט דער געטרײַשאַפֿט צום הייליגען פּרינציפּ פֿון דעם רעכט צו גלויבען, — איז אינטערעסאַנט צו כאַפּען אַ בליק אויף דער פֿערגאַנגענהייט, זעהען וואָסער פּנים דער קאַמף פֿאַר רעליגיעזער פֿרײַהייט האָט אַמאָל געהאַט צווישען די שטאַרקסטע פֿאָדערער פֿון רעליגיעזער טאָלעראַנץ געפֿינט זיך היינט צו טאָג דער פּויפּסט, דער העכסטער גײַסטליכער פֿון דער קאַטוילישער קירך. נישטאָ קיין פּראָטעסט=מיטינג געגען סאָוויעט=רוסלאַנד, וואו עפּיס אַ קאַרדינאַל, אַנ'ערץ=בישאָף און בישאָף פֿון דער קאַטוילישער אמונה זאָל נישט זײַן קיין מחותן, קיין הויפּט=מחותן. און עס איז באמת נישטאָ קיין מעהר קאָמישע זאַך אין דער וועלט, ווי דער קאַמף פֿון אָפֿיציעלע פֿיהרער פֿון דער קאַטוילישער קירך פֿאַר געוויסענס=פֿרײַהייט. דאָס דאַרף מען שוין אַפֿילו נישט בעווײַזען. די אומטאָלעראַנץ פֿון דער קאַטוילישער קירך איז אין דער מענשליכער געשיכטע פֿערשריבען מיט אַזוינע פֿײַערדיגע און בלוטיגע קאַפּיטלען, אַז עס איז אַ שם דבר.

ספּעציעל ווייסען עס דאָך מיר יודען. די געשיכטע פֿון אונזער מאַרטירערטום איז דאָך אין אַ גרויסער מאָס די געשיכטע פֿון דער קאַטוילישער קירכ'ס פֿערפֿאָלגונגען געגען יודען. אָבער עס וואָלט געווען אַ גרויסער טעות צו מיינען, אַז גאָר יודען האָט דער קאַטוליציזם פֿערברענט — פֿון גרויס טאָלעראַנץ. נישט ווייניגער קריסטען זענען געפּײַניגט און פֿערברענט געוואָרען לויט דעם קאַטוילישען דין. עס איז געווען גענוג דער קלענסטער אַרויסטרעט געגען פּויפּסט, די מינדעסטע געגנערשאַפֿט צום אָנגענומענעם קירכליכען געזעץ — און מען איז שוין געווען אַ טויטער. די קאַטוילישע קירך שטעהט באמת אויף אַ גרויסען באַרג שאַרבענס, און צווישען זיי זענען דאָ גענוג און גענוג נישט=יודישע.

איינער פֿון די מערקווירדיגסטע קריסטליכע מאַרטירער פֿון דער קאַטוילישער קירך איז געווען דער מאָנאַך סאַוואָנאַראָלאַ. אונטער אָט דעם קלינגענדיגען איטאַליענישען נאָמען האָט געברענט אַ וואולקאַנישער טעמפּעראַמענט, אַ מענש, וואָס האָט נישט אויפֿגעהערט צו ברענען מיט זײַן גלויבען אין גאָט, ביז ער איז טאַקע פֿערברענט געוואָרען אויף אַש אויפ'ן אָרדער פֿון דעם פּויפּסט

סאַוואָנאַראָלאַ'ס נאָמען ציהט בסדר צו מענשען, וואָס ווילען זיך בעקענען מיט זײַן לעבען, מיט זײַן כאַראַקטער, מיט די אומשטענדען, וואָס האָבען געפֿיהרט צו זײַן פֿריהצײַטיגען טויט. ער איז פֿערברענט געוואָרען אויפ'ן אויטאָ=דאַ=פֿע אין 1498 צו 46 יאָהר, און אַפֿילו איצט, איבער 400 יאָהר נאָך זײַן טויט, הערען נישט אויף צו ערשײַנען ביכער וועגען איהם. אַרום איהם איז דאָ אַ גאַנצע, גרויסע ליטעראַטור. דיכטער האָבען איהם גענומען, ווי טעמעס פֿאַר זייערע פּאָעמען און דראַמען. אין אַ מאַסע ווערק ווערט ער דערמאָנט, ווי אַ מוסטער פֿון מאַרטירערטום, ווי אַ קרבן פֿון אַ קאָרומפּירטער קלעריקאַלער קליקע.

ווען איך בין געווען אין פֿלאָרענץ און בעזוכט דעם אַמאָליגען סאַן=מאַרקאָ=קלויסטער, וואָס איז איצט אַ מוזיי, האָט מען מיר געוויזען די צעל, וואו ער האָט געלעבט; די ביבעל, וואָס ער האָט געלייענט; די שטוהל און דעם טיש, וואָס אַרום זיי האָט ער געוועבט זײַנע עקזאַלטירטע רעליגיעזע וויזיעס. יעדעס ווינקעל, וואָס האָט נאָר געהאַט אַ שטיקעל שייכות מיט סאַוואָנאַראָלאַ'ן, איז פֿערבונדען מיט לעגענדעס. מען ווײַזט עס אײַך און איהר טראַכט און טראַכט וועגען דעם שווערען וועג, וואָס די מענשהייט מוז דורכמאַכען צו — מענשליכקייט, פּשוט'ער, עלעמענטאַרער. איבער די טרעפּ איז דאָ אַ מאַרמאָרנער טאָוועל מיט דער אויפֿשריפֿט: „אָט אויף דעם פּלאַץ איז פֿראַ דזשיראָלאַמאָ סאַוואָנאַראָלאַ אַרעסטירט געוואָרען. פֿון דאַנען האָט מען איהם אַוועקגעפֿיהרט צו זײַן פּראָצעס, וואָס האָט איהם פֿער'משפּט צום טויט".

דאָס נײַעסטע בוך וועגען סאַוואָנאַראָלאַ'ן איז פֿון אַנ'איטאַליענער, וואָס איז צו זײַן אויפֿגאַבע צוגעגאַנגען, ווי אַ פֿרומער קריסט, און וואָס בעדויערט סאַוואָנאַראָלאַ'ס טראַגישען שיקזאַל מיט אַ „פֿרומען" קוק. אַזאַ גלויבינגער מענש, אַזאַ גוטער קריסט, אַזאַ הייליגע נשמה — און אַזוי גרויזאַם בעהאַנדעלט, אַזוי שרעקליך דער'הרג'עט! אָבער אַפֿילו, ווען מען איז נישט קיין קריסט און סתם ניט קיין רעליגיעזער מענש — אין דעם אָפֿיציעלען זין פֿון וואָרט — קאָן מען אויך בעוואונדערן דעם כאַראַקטער, די גײַסטיגע העלדישקייט פֿון סאַוואָנאַראָלאַ'ן. וואָרום ער האָט געלעבט און איז געשטאָרבען פֿאַר אַנ'אידעע, פֿאַר דעם אידעאַל פֿון אמת און יושר, ווי ער האָט איהם געזעהען, ווי ער האָט, אגב, אַנדערש נישט געקאָנט זעהען

2.

סאַוואָנאַראָלאַ איז אַליין געבוירען געוואָרען אין פֿעראַראַ, אָבער זײַן טעטיגקייט האָט זיך פֿונאַנדערגעוויקעלט אין פֿלאָרענץ, אין יענער וואונדערבאַרער איטאַליענישער שטאָט בײַם טײַך אַרנאָ, וואָס האָט דער וועלט געגעבען אַזויפֿיל גרויסע נעמען אין דער קונסט, אין דער פֿילאָזאָפֿיע, וויסענשאַפֿט, רעליגיעזער פֿערטיפֿונג. סאַוואָנאַראָלאַ'ס צײַט איז אויך געווען די פֿאַרבענרײַכסטע, די אינטערעסאַנטסטע, די ברויזענדיגסטע. איך האָב שוין געהאַט די געלעגענהייט אין אָט די אַרטיקלען צו שרײַבען וועגען פּויפּסט אַלעקסאַנדער באָרדזשיאַ דעם זעקסטען — דעם אויסגעלאַסענסטען פֿון אַלע פֿערדאָרבענע קאַטוילישע איבערגײַסטליכע. טאַקע אין זײַן צײַט האָט געלעבט סאַוואָנאַראָלאַ. מיט אַלעקסאַנדער באָרדזשיאַ'ן האָט ער געפֿיהרט אַ הייליגע מלחמה און פֿערלוירען — באָרדזשיאַ האָט איהם אומגעבראַכט.

עס איז געווען אין פֿריה פֿון דער רענעסאַנס. די אידעען און געוואוינהייטען פֿון דעם פֿינסטערען מיטעלאַלטער, ווען דאָס גאַנצע לעבען איז אַרײַנגעקוועטשט געוואָרען אין אַנ'אײַזערנער טעאָלאָגישער הענדשקע, האָבען גענומען אָפּטרעטען. הומאַניזם האָט זיך בעוויזען, מענשליכקייט — מיט מענשליכען צוגאַנג צו זאַכען, מיט מענשליכער פֿערשטענדניש און אויך מיט אַ בעגײַסטערטען אינטערעס צום לעבעדיגען מענש און זײַנע אייגענשאַפֿטען. דער עולם האָט אָפּגעאָטעמט. קייטען זענען געפֿאַלען. מען האָט זיך געפֿיהלט, ווי נאָך אַ שווערער קרענק.

די קונסטען האָבען זיך פֿונאַנדערגעבליהט, די ליידענשאַפֿטען האָבען זיך צושטורעמט נישט נאָר גרויסע ווערקען זענען געשאַפֿען געוואָרען — אויך די אײַנגעהאַלטענע אינסטינקטען האָבען זיך אַרויסגעריסען. די רענעסאַנס איז פּונקט אַזוי פֿול מיט פֿערדאָרבענקייטען — מאָרדען, תאוות, מלחמות, אינטריגעס קאַמפֿען, ווי מיט קונסטלערישע און וויסענשאַפֿטליכע אויפֿטוען.

אין אַזאַ עפּאָכע איז דזשיראָלאַמאָ סאַוואָנאַראָלאַ געקומען קיין פֿלאָרענץ מיט'ן גאַנצען פֿײַער פֿון אַ גאָט=זוכער און טיף=גלויבינגען. צו צוואַנציג יאָהר האָט ער זיך אין זײַן געבורטס=שטאָט פֿעראַרר פֿערליבט אין אַ מיידעל. דאָס מיידעל — טאַקע אַ פֿלאָרענטינערין, אַ טאָכטער פֿון דער אַריסטאָקראַטישער סטראָצי=פֿאַמיליע — האָט איהם גרויזאַם אָפּגעזאָגט. „קיינמאָל וועט אַ סטראָצי — האָט זי שטאָלץ איהם אָפּגעזאָגט מיט קאַלט וואַסער — נישט חתונה האָבען מיט אַ סאַוואָנאַראָלאַ". סאַוואָנאַראָלאַ'ס יחוס איז גאַרנישט געווען אַזוי שלעכט. זײַן פֿאָטער איז געווען אַ הויפֿליינג בײַם הערצאָג ד'עסטע פֿון פֿעראַראַ. זײַן זיידע — אַ בערימטער מעדיקער. אָבער קיין אַריסטאָקראַטען זענען די סאַוואָנאַראָלאַס פֿאָרט נישט געווען. דער יונגער דזשיראָלאַמאָ האָט דעם נאַרישען מיידעל'ס גאווה גענומען אַזוי צום האַרצען, אַז ער האָט גלײַך אויפ'ן אָרט בעשלאָסען אָפּצוזאָגען זיך פֿון דער וועלט. ע...

(ענדע זייט 11)

א פריהלינגס=מארגען

(א פלוידעריי אזא)

פון — ב. קאוונער

אַ פֿריהלינגס=מאָרגען אין פּאַרק.

אויפֿגעשטאַנען איז די זון היינט אַ פֿרעהליכע, אַ זינגענדיגע, אַ טאַנצענדיגע.

און אַז די זון זינגט, איז אַ לעבען אויף דער וועלט: איז אַ מחיה!

פֿון זונען=געזאַנגען צובליהען זיך אַלע בוימער און די גערטנער און אַלע גראָזען אויף דער ערד.

פֿייגעל צופֿליהען זיך אין אַלע ווינקעלעך פֿון דעם פּאַרק און זיי חלפֿען אַרום זינגען דער זון דאָס געזאַנג פֿון פֿריהלינג און דעם אָנקומען פֿון זומער.

איך זיץ אין פּאַרק נישט אַליין, מיט מײַן אייגען ווײַב זיץ איך, אוי...

זי קוקט אויף דער ערד און איך קוק אין דער לופֿטען; זי זעהט גרעזלעך, יונגע, ערשט אַרויס אויף דער וועלט; און איך זעה פֿייגעל און יונגע בלעטער, פֿריש און גרין.

איך טראַכט פֿון לידער און מײַן ווײַבעל טראַכט, וואו מען נעמט עטליכע טולער אויף אַ נײַע קלייד.. אַלע איהרע בעקאַנטע טראָגען שוין נײַע קליידער, לאַנגע, בײַ די זײַטען מיט שפּיצען, און זי טראָגט נאָך די אַלטע מאָדע: די קורצע, ביז דער קניע.

זי טראַכט: ווען זי האָט אַנ'אַנדער מאַן, נישט אַזאַ אָרימאַן, נישט קיין שרײַבער, וואָלט איהר היינט גאַרנישט געפֿעהלט.

איך טראַכט: ווען איך האָב אַנ'אַנדער פֿרוי, וואָס טראַכט אַנדערש, ווי זי טראַכט, וואָלט זי איצט נישט געטראַכט וועגען נײַע קליידער.

און אָט הויבט זיך אויף אַ ווינטעל. איך ווייס נישט, פֿון וואַנען עס איז געקומען. וואו האָט עס נעכטיגט, און וואו האָט עס די היים, און עס טוט זיך אַ לאָז אַרונטער אויף דער ערד און מיט אַ כאַפּ אַ יודישע צײַטונג און נעמט פֿליהען משוגע'נערוויז איבער אַלע וועגען, ווי עס וואָלט געווען פֿעראינטערעסירט צו פֿערשפּרייטען די יודישע ליטעראַטור. מײַן ווײַבעל האָט דערהערט דעם געריש פֿון דער צײַטונג, האָט זי זיך אומגעקוקט און בעמערקט: „דאָ ווינטעל מוז מאַכען אַ שעהן לעבען. עס האַנדעלט מיט צײַטונגען, האַנדעלט עס".

אָבער דאָס ווינטעל האָט נישט געהערט, וואָס מײַן ווײַבעל זאָגט, און איז ווײַטער געפֿלויגען מיט דער צײַטונג, ביז וואַנען ער האָט זי איבערגעלאָזען אויף אַ צווייג פֿון אַ גרינעם בוים.

די צײַטונג האָט זיך נאַרגיש געריבט אַז זי זאָל אַזוי דערהויבען ווערען..

און דאָס ווינטעל איז נישט געוואָרען — ערגיץ נעלם געוואָרען, ווי קיינמאָל נישט געווען.

פֿרעגט מיך מײַן ווײַבעל:

— וואו איז ערגיץ דאָס ווינטעל?

זאָג איך: אַט לוינט זיך מיר טראַכטען אַ האַלבען טאָג, וואו דאָס ווינטעל איז אַהינגעקומען. איך האָב אַנדערע זאָרג אויפ'ן קאָפּ. איבריגענס, בין איך די לעצטע צײַט ברוגז מיט אַלע ווינטלעך, איך רעד נישט מיט זיי...

— דו געדענקסט אַזאַ טאָג מיט 30 יאָהר צוריק?

— ניין, זאָג איך.

— איך וועל דיך דערמאָהנען: מיר זענען דאַן געווען אין אַ דערפֿעל, געדענקסט? אויף אַ באַרג; מיר האָבען דאָרט, אויף אַ גרויסען שטיין, פֿערבראַכט דעם טאָג. דעמאָלט האָסטו מיר דאָס ערשטע מאָל ליבע געשוואוירען. דער הימעל איז געווען אַזוי בלוי און די וועלט אַזוי שעהן, אַזוי גרין.

— נישט די וועלט איז געווען גרין, נאָר איך בין געווען אַ גרינגער..

— זאָל זײַן אַזוי. אָבער דו געדענקסט דעם טאָג?

— אַ נאַרישקייט געדענקט זיך!

— דענקסטו, אַז דאָס איז טאַקע אַזאַ נאַרישקייט?

— קיין חכמה זיכער נישט; אפשר פֿון דײַן זײַט איז דאָס נישט געווען קיין נאַרישקייט, אָבער פֿון מײַן זײַט...

— געדענקסטו, ווי דו ביזט געגאַנגען זוכען אַ וועג און דו ביזט פֿערקראָכען געוואָרען און נישט געקאָנט געפֿינען דעם וועג צוריק?

— וואָס קומט מיר אַרויס, אַז איך האָב דאַן געפֿונען דעם וועג און צוריקגעקומען צו דיר.

— אַז ס'איז בעשערט אַן אומגליק, קאָן מען זיך נישט אַרויסדרעהען.

— איך וועל דעם טאָג קיינמאָל נישט פֿערגעסען.

— איך אודאי נישט.

— האָסט חרטה?

— וואָס קומט מיר אַרויס פֿון מײַן חרטה, אַז ס'איז שוין 30 יאָהר אַריבער 30 יאָהר!...

— לאָמיר רעדען פֿון פֿרעהליכערע זאַכען

— ווער לאָזט דיך נישט?

— בעטראַכט דעם פּאַרק. איצט איז ער כמעט פּוסט. אָבער בײַנאַכט איז ער פֿול מיט פּאַרלעך. די לופֿט איז דאָ פֿול מיט ליבעס=ווערטער, מיט הייסע שבועות, מיט זיסע רייד און נאָך זיסערע קושען... יעדע באַנק איז אָנגעזאַפּט מיט פֿאַלשע ווערטער און אמת'ע טרעהרען; מיט אמת'ע און פֿאַלשע ראָמאַנען; איטליכער בוים איז שוין טויזענד מאָל געווען אַנ'עדות צו אַ פֿאַלשען ראָמאַן מיט פֿאַלשע שבועות. דאָ געהט מען אַרײַן אַ גליקליכער, און מען געהט אַרויס אומגליקליך; און אַמאָל טרעפֿט פֿערקעהרט. אָבער זעהר זעלטען. פֿון וואַנען איך ווייס די אַלע זאַכען? איך האָב אָפֿענע אויגען און אָפֿענע אויערען: איך זעה און איך הער. ווען דו ביזט אַרומגעפֿאָהרען איבער'ן לאַנד, פֿלעג איך כמעט יעדע נאַכט אַהערקומען. אַ סך מענער האָבען מיך אָנגענומען פֿאַר אַ מיידעל. איך האָב זיי געוויזען מײַן „חתונה=רינגעל", אָבער זיי האָבען נישט געקוקט אויף דעם; זיי האָבען מיר געמאַכט קאָמפּלימענטען

דערווײַל האָב איך געהאַט אַ מעגליכקייט צו זעהען, וואָס עס טוט זיך דאָ. עס איז אַ גערעטעניש מיט ליבעס ביז איינס און צוויי אַ זייגער פֿאַרטאָג און עס איז אַ יאַריד, אַ מאַרק.

און די דרײַ וואָכען, וואָס דו ביזט נישט געווען אין דער היים, האָט מען מיר געמאַכט אָט דאָ, אין דעם פּאַרק, זעקס פֿאָרשלאָגען וועגען חתונה האָבען און פֿיר האָבען געוואָלט פֿרײַע ליבע, גלאַט אַזוי...

אינאיינעם, הייסט עס, האָבען זיך געמשעפּעט צו מיר צעהן מענער. צווישען זיי דרײַ נאָך נישט פֿערהייראַטע און זיבען. וואָס האָבען פֿרויען און קינדער...

אָט אַזוי האָט מײַן ווײַבעל גערעדט און גערעדט, און מיר דערצעהלט די גרויסע גליקען, וואָס ליגען בעהאַלטען אין דעם פּאַרק.

אַ גליק, וואָס פֿון פֿריהלינג ווערט מען נישט זאַט. ווען ס'האָט אונז אָנגעהויבען הונגערן, האָבען מיר פֿערלאָזען דעם פּאַרק און אַוועק אַהיים אָנזעטיגען דעם מאָגען..

פערקויפטע נשמות

שפאנענדער ראמאן

(33 פאָרטזעצונג)

— נעהמט אײַך אַרויס דאָס בעגנעדיגונגס=פּאַפּיר און פֿערלאָזט די קאַרעטע. איהר טאָרט דאָ נישט זײַן און זעהען, וואָס סדאָ קומט פֿאָר. מאַכט עס וואָס שנעלער. איך וועל שוין זאָרגען דערפֿאַר, אַז עס זאָל אײַך גאַרנישט געשעהען. זאָל זיך נאָר ווער וואַגען אײַך עפּיס שלעכטס צו טון, דעם בין איך שוין נישט מקנא.

ליזא האָט זיך נישט גערירט פֿון אָרט. זי האָט נישט אַראָפּגעלאָזט איהר בליק פֿון דאָזיגען, שרעקליכען מאַנספּערשוין, וואָס האָט אַ וואָרף געטון דעם פּאָרטפֿעל אויף איהרע קניע. צווישען די דאָקומענטען, וואָס זענען אַרויסגעפֿאַלען, איז פֿון אויבען געלעגען דעם סינדיק'ס בעגנעדיגונג. זי האָט שנעל אַ כאַפּ געטון דאָס פּאַפּיר, אויף וועלכען עס איז געווען אויפֿגעשריבען איהר פֿאָטער'ס נאָמען.

— איך וועל איהר ראַטעווען,— האָט זי געטראַכט — זי איז אָבער ווײַטער געבליבען זיצען אין דער קאַרעטע

— זאָל אַזוי זײַן — האָט ברײַטשווייד געשעפּטשעט — די אַלעע איז גענוג לאַנג און אויב דאָס מיידעל וועט יעצט פֿערלאָזען די קאַרעטע, קאָן זי נאָך דער לאַקײַ. אָדער דער קוטשער בעמערקען.

פֿלוצלונג האָט ליזא זיך האַסטיג אויפֿגעשטעלט. צי זי האָט מורא געקראָגען פֿאַר'ן פּרעפֿעקט, צי גאָר פֿאַר דעם מאַנספּערשוין, וואָס האָט אָנגעוואָרפֿען אַ שרעק אויף גאַנץ פּאַריז? גענוג, אַז בעהאַלטענדיג דעם דאָקומענט אונטער'ן קאָרסעט, איז זי שנעל אַרויסגעשפּרונגען פֿון דער קאַרעטע און געבליבען שטעהן אין אַ שאָטענדיגער אַלעע.

ברײַטשווייד'ן האָט קיינער נישט בעמערקט, בעת ער איז אַרײַנגעשפּרונגען אין דער קאַרעטע, נישט דער לאַקײַ און נישט דער קוטשער. זיי האָבען נאָר בלויז בעמערקט, ווי ליזא פֿערשווונדט אין דער שאָטען=אַלעע, האַלטענדיג דאָס פּאַפּיר אין בוזים.

— אַך, דאָס איז שוין איינמאָל אַ מויד — האָט זיך אָנגערופֿען דער לאַקײַ, זעהענדיג דאָס לויפֿענדיגע מיידעל — דאָס מאָל, מיין איך, האָט מען אונזער אַלטען אָבגעטון אויף טערקיש.

— דאָס איז טאַקע אַ וואונדער — האָט אָפּגעענטפֿערט דער קוטשער — ווײַל אייביג געלונגט אונזער אַלטען אַדורכצופֿיהרען אַליין, וואָס ער וויל נאָר. יעצט וועלען מיר אַראָפּכאַפּען פֿון איהם דעם אמת'ן פּסק. דו וועסט זעהען, ער וועט זײַן אין כעס!

אינגעוועניג אין דער קאַרעטע האָט ברײַטשווייד אַליין נאָך געהאַלטען דעם פּרעפֿעקט פֿאַר'ן האַלז און איהם געשטיקט.

— דו פֿאַרזעצער אויסוואורף! — האָט ברײַטשווייד זיך צו איהם געווענדעט — דו האָסט שוין לאַנג פֿערדינט, אַז מען זאָל דיך אַפּרוימען פֿון דער וועלט! איך האָב מיך שוין גענוג אָנגעהערט וועגען אַלע דײַנע געמיינע שטיקלעך, איך האָב עס געהערט מעהר, ווי איינמאָל, ווען איך בין נאָך געווען אַ נאַלדשמיד. איך געדענק, ווי מען האָט דיך אומעטום גערופֿען — פֿאַרזעער בלוט=זויגער. — אַך, דו נידערטרעכטיגער, וואָס האָסט אַזויפֿיל מענשליכע לעבענס אַוועקגעפּטר'ט אויף יענער וועלט, דו טיראַן, פֿרויען=פֿערפֿיהרער יעצט איז געקומען דײַן סוף, דײַן לעצטע שעה אויסצושלאָגען.

דער פּרעפֿעקט האָט מורא'דיג געקרעכצט. ברײַטשווייד האָט אַליין נישט אָפּגעלאָזט זײַן קרבן, און מיט דער רעכטער האַנד האָט ער אַרויסגעצויגען דעם שטילעט.

— לאָזט מיך — האָט דער פּרעפֿעקט אַרויסגעקרעכצט.

דאָס זענען אָבער געווען זײַנע לעצטע ווערטער. ברײַטשווייד האָט מיט איין שטויס דעם שטילעט טיף אַרײַנגעזעצט אין זײַן קרבנ'ס ברוסט.

דער לאַקײַ איז אַראָפּגעשפּרונגען פֿון געזעס, ער האָט בעמערקט, אַז די קאַרעטע האָט זיך אַ שטאַרקען וואַקעל געטון און זיך שיער נישט איבערגעדרעהט. אַרײַנקוקענדיג אין דער קאַרעטע, האָט ער בעמערקט, ווי צוויי מענשען קעמפֿען צווישען זיך. ער האָט זיך שטאַרק דערשראָקען, בעמערקענדיג, ווי אַ פֿרעמדער מאַנספּערשוין שטיקט זײַן הער.

— אַ מאָרד! באַנדיטען! — האָט ער אויסגעשריגען, רופֿענדיג נאָך הילף.

ברײַטשווייד האָט זיך בערוהיגט, זעהענדיג, אַז זײַן קרבן איז שוין טויט. דעמאָלט איז ער ערשט אַראָפּגעשפּרונגען פֿון דער קאַרעטע. דער קוטשער האָט אײַנגעהאַלטען די פֿערד.

— אָרימע, געבעכדיגע בעשעפֿענישען — האָט ער צום סוף אויסגערופֿען — גיט אַ קוק, ווי אַזוי איך בעשטראָף מענשען=טיראַנען — האָט ער געשריגען אַ צווילדעוועטער — זעהט: וואָס איז פֿערבליבען פֿון אײַער הער! — זאָגט דעם קעניג, אַז דאָס בין איך געווען דער מערדער, איך, לודוויג ברײַטשווייד! דער פּרעפֿעקט איז געפֿאַלען דורך מײַנע הענד. ער שטילעט האָט אַדורכגעלעכערט זײַן האַרץ, דאָס האַרץ, וואָס האָט נישט געוואוסט פֿון קיין רחמנות=געפֿיהל. יעצט זאָלען זיך היטען פֿאַר מיר די איבריגע טיראַנען, איך האָב זיי אַלע אויפ'ן אויג.

— הילף! אַ מאָרד! — האָט דער לאַקײַ געלאַרעמט, ווי אַ משוגע'נער.

עס האָבען זיך אָנגערופֿען שטימען. טריט פֿון אַדורכגעהענדע מענשען האָבען זיך דערנעהענטערט. עס זענען געקומען צו לויפֿען זעלנער, וואָס זענען געשטאַנען אויף דער וואַך בײַ די פּאַרק=בנינים.

— נקמה! נקמה! — האָט ברײַטשווייד זיך געפֿרעהט, פֿאָכענדיג מיט'ן פֿערבלוטיגטען שטילעט און שטילענדיג זיך ענטגעגען אַלע, וואָס זענען געקומען צו לויפֿען. מיט אַ ווילד געלעכטער פֿון שנאה האָט ער אָנגעוויזען אויף דעם טויטען קערבער, וואָס איז געלעגען אויסגעצויגען צווישען די קושאַקעס.

קאפיטעל 16

אין דער באסטיליע

איבער'ן קליינעם קאַנאַל פֿון דער סעקוואַנאַ, געגען אַנטאָני=טורם. האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ הויכער, פֿינסטערער בנין, וואָס איז עהנליך געווען צו אַ פֿעסטונג, אַרומגערינגעלט פֿון אַלע זײַטען מיט אײַזערנע שטאַנגען, אויף וועלכע עס זענען געווען אויסגעשטעלט האַרמאַטען. די באַסטיליע דאָס איז געווען די שרעקליכסטע תפֿיסה, אין וועלכער טויזענדער מענשען האָבען געפֿוילט, מענשען, וואָס זענען יאָהרען=ווײַז אָפּגעזעסען צוליב די קאַפּריזען פֿון די קעניגליכע פֿאַוואָריטען, אָדער זענען פֿער'משפּט געוואָרען צוליב אַנדערע סבות. פֿערשטענדליך זענען דאָרטען אויך געזעסען פֿערשידענע אַנדערע פֿערברעכער פֿון אַלע מינים

צו די לעצטע האָבען געהערט צוויי פֿערזאָן, וואָס זענען געזעסען אין בעזונדערע קאַמערען און אונטער אַ פֿערשטאַרקטער וואַך. דאָס איז געווען „סאַווע" און טאַנג. „סאַווע'ן" האָט מען געהאַלטען אונטער אַ שטאַרקער שמירה, דערפֿאַר, ווײַל בעת מען האָט איהם געכאַפּט אויף דער מאַגדאַלענאַ=גאַס, האָט ער זיך פֿאָרגעשטעלט אַלס ברײַטשווייד, ווילענדיג אַזוי אַרום ראַטעווען דעם רויבער=הערשער. „סאַווע" איז געפּײַניגט געוואָרען אויף אַ שרעקליכען אופֿן. יעצט איז געקומען די רייה אויף טאַנג'ן.

עס איז נאָך געווען גענוג פֿריה, ווען עס האָט זיך דערנעהנטערט דער עקוויפּאַזש, אין וועלכען עס איז געפֿאָהרען דער מיניסטער מאַרקיז קאַלינו.

געוויס, וועלכער האָט, ווי געוועהנליך, אייביג אויסגעהערט די אַרעסטאַנטען פֿון דער באַסטיליע, איז לעצטענס קראַנק געוואָרען. דעריבער האָט איהם געמוזט פֿערטרעטען זײַן פֿרײַנד קאַלינו.

(פאָרטזעצונג קומט)

חוזק
הומאר און סאטירע • פון דער וואך •
צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק

נאך יום-טוב
פון גראפ כאלי.

נאך יום-טוב, רבותי, אויס ווייַן און אויס קניידלאך
און ווידער געבויגען, געשפאנט אין דעם יאך...
א וועק די פאעזיע, געקומען די פראזע,
די בייזע, די שווערע פראזייאישע וואך...

איהר פרעגט מיר, צי איך בין א מלך געוועזען?
א מלך, רבותי, פון הונדערט פראצענט,
צו קליין נאר געוועזען איז מיין טעריטאריע-
די עלענדע קליינע און שמאלע פיר ווענט...

א פאלק פון מלכים, מיר זענען דאך... ליידער,
די איינציגע צרה, די איינציגע קלאג,
אז טאמער מיר פראווען א מאל שוין א סדר,
געדויערט די גאנצע מלוכה צוויי טאג...

א וועק איז דער פסח, דער יום-טוב פון פרייהייט,
אין דרויסען איז פריהלינג, אין דרויסען איז שעהן—
מיין ווייבלע זיפצט שוין א ביסעלע אונטער—
דאס שמעקט מיט ווישניאווע... איך וויים דאך איהר מיין...

וואס חלש'ן ווייבער אזוי נאך די דאטשעס?
איך וויים נישט, רבותי, איך קלער און איך טראכט:
צי מיינען זיי טאקי די לופט און די גרינסען,
צי אפשר די ראנדקעס אין וועלדער פאר נאכט?...

מ'גרייט זיך שוין...
אנ'אויפגעכאפטע דעקלעראציע פון די „פועלי אמוני ישראל"

צוליב דעם, וואס מ'רוקט זיך היינטיגע נען זומער אויף סיים-וואהלען, איז די מען פארגעקומען א בעראטונג בייַ די „פועלי אמוני ישראל". אויף דער בעראטונג איז ארויסגעטרעטען מיט א פאליטישער דעקלאראציע ר' אימשעלע צע-רעבוימעל, און ער האט אזוי געטון זאגען:

— רבותי, פראלעטאריער פון אלע שטיבלעך, מקוה'ס און פון אנדערע פרא-פעסיאנעלע ארגאניזאציעס! אזוי ווי „ער זאל לעבען" האט שוין געמאכט א פיום אויפ'ן סיים, און היות ווי איך האב א בריפעל צו ווערען א פאסעל בישראל, וועל איך דא פאר ענק אויס-ווייקלען מיין פאליטישע פלאטפארמע:

איך וועל פערלאנגען פון סיים א אויס-געהאלטענע פאליטיק אויף אלע געבי-טען. אויב מ'וויל ראטעווען די סיטוא-ציע אין פוילען, מוז מען מיר שטעלען אין דער שפיץ פון דער רעגירונג. דעמאלט וועט אלץ נארמירט ווערען.

קודם כל די דירות-פראגע. די וואוי-נונגס-פראגע וועט ווערען געלעזט דער-מיט, וואס איך וועל אלע רעכטע פועלי-ציון ארויסשיקען קיין ארץ-ישראל. אזוי אנאך וועלען בעפרייט ווערען מיג-רעסטענס א דרייַ קאוואלערסקע מיעש-קאניעס.

בילדונג. מיר יודען פערלאנגען א יודישע, ל'מיין א פוילישע, ס'הייסט א וועלטליך-רעליגיעזע העברעאישע שול. פאר יודישע ארבייטער מוז די רעגירונג גרינדען אוונט-קורסען, וואו ס'זאל גע-לערנט ווערען פאליטישע עקאנאמיע, חומש-רש"י, ש"ס, פוסקים, שלחן ערוך, עין יעקב וכד"ל.

כדי די אלע רעפארמען זאלען ווערען ארורגעפיהרט, דארף מען א חוץ מיר אויך וועהלען מיינעם א צווייטען קולעגע, וואס איז כמעט אזא פעלזענפעסטער מענש, ווי איך, דאס מיין איך דעם ספרא רבה לייבעלע שמשעפאס.

זאל לעבען די ציציאלע רעוואלוציע במהרה בימנו ונאמר אמן.

מיט ספירה און אהן ספירה
פון צעהלען ספירה ווערט מען נישט קיין זאטער.

מיט צעהלען ספירה פטר'ט מען נישט דעם סעקוועסטראטאר.

מיט צעהלען ספירה, דינגט מען נישט קיין דירה.

מיט ספירה-צעהלען, קאן מען קיין פרוי בערוויילען.

ספירה צעהלען געהער צו די זאכען, וואס מ'קאן דערמיט קיין שבת נישט מאכען.

סאקראמעם

ווערטלעך
ווענען ליבע, פרויען און אנדערע אומגליקען

איינס פון די ביידע
— דו האסט געזעהען, ס'ארט טמערען ברילאנט ס'טראגט מיין מיידעל? וואס זאגסטו צו דעם?

— אויב דער ברילאנט איז אנ'עכטער, איז דאס מיידעל נישט קיין עכטע, און אויב דער ברילאנט איז נישט קיין עכ-טער, איז דאס מיידעל אנ'עכטע.

צניעות
זי: מיין צניעות איז מיין איינציגער נדן.

ער: ארומע פרוי...

זי: גלויבט מיר, אז דאס צניעות איז מיין גאנצער שוץ.

ער: און איהר ווערט נישט נעפרוי-רען?

מאדערן
דער מאן: מיין מיידעל, נאר דער קאלטער דיך גישט אזוי שמארק, די צייט פון ענטדעקונגען זענען שוין לאנג פארביי.

ווייב: יא, אבער אנשטאט זיי זענען איצט צייטען פון אויסשטעלונגען!

פון יערע עפעס
ברוך: וואסערע שעהנע אויגען הנח האט

זרח: זי האט עם גע'ירש'ענט פון איהר מוטער.

ברוך: און וואסערע שעהנע געטאפ-טע נאז!

זרח: דאס איז פון איהר פאטער.

ברוך: און וואסערע וואונדערבארע בלאנדע האר!

זרח: דאס האט זי פון פריזיער...

„ג.א.ב." א נייע אקציען-געזעלשאפט אין לאדז
— האסט שוין געזעהען דאס נייע זוי-דען-געשעפט אויף פעטריקאווער נאס פון דער אקציען-געזעלשאפט נער-אלעק-סאנדער?

— וואו איז דא אויף דער פעטריקא-ווער גאס אזא געשעפט?

— נו, דאס נייע געשעפט „ג.א.ב."

— ווי קומט דאס צו נער מיט אלעק-סאנדער?

— דאס זענען דאך ראשי-תיבות: „ג. א. ב." מאכט: נער, אלעקסאנדער, בעלז. האנוג-פויגעל

אי, דאס שדכנות!
איבערגעכאפטער בריוו פון א שדכן צו זיין פריינד אין אמעריקא

לכבוד הנגיד והנביר המפורסם ה"ה ר' מענדעל גרונם נ"י בק"ק אמעריקא!

וואס זאל איך דיר זאגען, מענדעל גרונם, פון שדכנות קאן מען שוין קיין לעבען נישט מאכען. ס'איז לעצטענס גע-ווארען אזא יקרות, אז צו קיין שמיקעל זלר איז שוין נישט צוצוקומען.

דער פרייז-קוראנט איז איצט אזעל-כער:

א חתן ערשטע קאטעגאריע (נעגרו-וועטע שוסטער, לעקיר-בעקער, דאמען-שניידער) — דרייַ טויזענד דאלאר, 5 שטובען מיט א קוך מיט 2 שוקסעם: איינע צו דער קוך און איינע צו ר'ימען.

צווייטע קאטעגאריע: (באנק-דירעק-טאר, ביורא-שעף, דעפוטאט) — 2 טוי-זענד דאלאר, 3 שטובען מיט א קוך.

דריטע קאטעגאריע (ליטעראט, ראק-טאר, פיל-אזאף, אנגשטעגער מעכאניק און קאנסטמאלער): — אחן נדן. רא איז נעגוג א שטוב מיט איינציגע קעסט.

אזוי, פערשטעהסטו מיר, מענדעל גרונם, דרעהט מען זיך ארום ווי א דע-פוטאט נאכ'ן שלוסען דעם סיים און מען שלינגט שפייעלע, אזוי לינט ס'געשעפט אין דער ערד, פלוס ווערען מעהר און חתנים ווענינגער, און אזוי נאך ווערט ס'נעבוריך גרעסער און דער אומזאצ'ן ווערט קלענער.

הער, מענדעל גרונם, אויב דו ווערסט זיך נישט מרחם זיין און צושיקען א פאר טולער, וועל איך חלילה שטארבען פון הונגער, ווי עם ווינשט דיר פון טופען הארצען

דיין סערדעשנער ידיד
יאסעל שדכן.

דיאלאגן צווישען יאסל חברו און יעקעל שכרו
אותות און מופתים
יאסל: זאג מיר וואס איז גרעסער: „אות" צי „מופת"?

„אות" איז גרעסער.

פארוואס?

ווייל מ'זעהט א סך מאל א רבי וואס קען נישט קיין „אות" און דאך בע-ווייזט ער „מופתים"...

ליטווישע סעפ
ערקלער מיר יעקעל, פון וואנען נעמט זיך דאס, וואס א ליטוואק האט א גוטען קאפ?

וואס פערשטעהסטו נישט – ווייל ער האלט זיך אין איין „חזר'ן"...

אויפ'ן ארט
לעהרער: זאג נאר, יענקעלע, אז רעלטם פון דער הייסט מזרח, לינקס — מערב, פון פארענט — צפון, וואס זשע איז פון הינטען?

יענקעלע: ארום און די הויזען...

אין פוילישע טעאטער
אונטערגעהערטער געשפרעך אין שטאטישע טעאטער
איינ'ער עמדעק צום צווייטען: וועהסט? דער ארקעסטער א יודישער, דער סופ-לער איז א יוד, דער רעזשיסער — א יוד, דער מחבר — א יוד, די אקטיארען — יודען, ס'טעאטער געהער אויך צו א יוד, נאר בלויז „מירא עפראס" איז א קא-טוילישע.

ווערטלעך און בריקלעך
אמאל האט מען געזאגט: „ער איז א נהנה מיגיע כפיו" — היינט זאגט מען: „ער איז א נהנה מיגיע כאפאָ".

* * *

דער פרק זאגט: „לא כל המרבה בסחורה מחכים", טייטשען עם די היינ-טיגע לאדזשער סוחרים: „לא כל המחכים מרבה בסחורה".

שמן המשחית

די אמת'ע סבה
— זאג מיר, פארוואס איז מאנופאק-טור אזוי נזררינ נעפאלען?

— ווייל עס איז געווען: „אין בית אשר אין שם מת" (מ"ת — מאנופאק-טור-סחורה).

פריהלינג... פריהלינג...
אז דער פריהלינג איז געקומען
האב איך דאך א סימן גלייך:
אז ער ברענגט אונז נישט קיין בלימען,
נאר א גרויסע בלאטע מיך...
נאך א סימן, אז ס'איז פריהלינג,
איז מיין וועבעל און די טעג...
עפיס ווערט זי מיר ראמאנטיש
און זי רעדט בכלל פון וועג..
וואו א וועלדעל — דארט איז ליסינג,
וואו א הארץ — דארט איז מוזיק...
מערדער! עפענט מיר יוליאנאוו —
כ'קאן נישט ווארטען אויפ'ן גליק...
דער פלאנ'רער.

די חזנ'טע
א טעאטער-חכמה אויפ'ן אר-רעם פון אננא יאקובאוויטש
— האסט געהערט ווי די ארטיסטקע אננא יאקובאוויטש זינגט חזנ'ישע שטיק-לעך — זי מאכט דאך דאס בעסער פון קווארטיג'ען!...

— יא, ווייבער חזנים האבען מיר שוין, בקרוב וועלען מיר שוין מסתמא האבען ווייבער מוהלים אויך.

כמעט דאס זעלבע
מאן: און איצט איז א מאדע, אז בעפאר מען קומט ארייַן אין הויז, טוט מען אוים די שוך.

פרוי: דו בוזט נישט קיין אוי'ם. און דו טוסט אויך דאס זעלבע, ווען דו קומסט אהיים צווי ביינאכט...

כ'זוך א שותף
א געוועזענער מאנופאקטוריסט, האב א לעדיג געוועלב אין צענטער-שטאט זוך איך א שותף צו עפענען

א כלאדניע וולאסקע
כ'האב אלע נויטיגע קוואליפיקאציעס צו א כלאדניע. האב אייזערנע נער-ווען, מיין ווייב איז א געפרוירענע, און אז מ'קוקט אן מיינע טעכטער ווערט מען געסטויעט.

אפערטען אפצוגעבען אין „חוזק" פאר'ן האניג פויגעל

לעזט און אבאנירט דאס „לאדזער טאגעבלאט"

גאלדע פייגעל'ס פענסיאנאט
דערצעהלט פון א לאדזער יוד, א מאנופאק טוריסט, וואס זיין ווייב איז געוואר צו א פענסיאנאטנישקע

פון י. אבערזשאנעק.

אוי, דער פריהלינג. ווער דארף דעם פריהלינג, ווער? וואלט דען נישט א סך בעסער געווען, וואלט דען נישט א סך גע-וונדער געווען, ווען ס'וואלט א גאנץ יאהר געווען ווינטער. וואס וואלט מיר גע-פעהלט, ווען א גאנץ יאהר, ווען גאנצע צוועלף חדשים וואלט געשניי א שניי? ווער דארף די פריהלינגס-זון, ווער?

איהר הערט, אז איך זעה די פאנקעס אויף די ביימער, אזוי הויבט מיר אן צו פאנקען און הארץ. אז איך זעה די גרוי-נע בלעטלעך, ווערט מיר גרין און געל פאר די אויגען. אז איך הער ווענען פריה-לינג, ווערט מיר קאלט... אז איך זעה די זון, הויבט מיך אן שוידערען ווי אין א קדחת... און פארוואס זאל מיך נישט שוידערען? פארוואס זאל מיר נישט ווערען גרין און געל פאר די אויגען? — דער פריהלינג, די פריהלינגס-זון האט דאך מיך בדיל הדל געמאכט. צוליב די פאנקעס מיט די גרינע בלעטלעך האב איך דאך נאך ביז'ן היינטיגען טאג צו זינגען און צו זאגען. צוליב'ן פריהלינג האב איך דאך געמוזט באנקראטירען...

יא, יא, דער פריהלינג, דער פריהלינג האט מיך געמאכט פאר אוים קאפעלוש-מאכער.

איהר זאגט משוקאווע צו ווייסען, ווי אזוי דער פריהלינג האט מיך בדלות גע-מאכט, וועל איך אייך באלד דערצעה-לען:

ווי איהר ווייסט, איז מיין יודינע, גאל-דע פייגעל, זאל געזונד און שטארק זיין, שוין אנ'אלטע ליעטניטשקע. אהן א לעט-ניסקא איז „אני רוש" פונקט אזוי ווי א היינטיגע מעגושאטקע קאן נישט לע-בען אהן „פאוואדזעניע". פונקט ווי א היינטיגער סוחר קאן נישט עקזיסטירען אהן א „גארזאר" פונקט אזוי קאן מיין גאלדע פייגעל נישט לעבען אהן א לעט-ניסקע, און איך אליין? איך האב דען נישט א גאנצען ווינטער געצעהלט די טעג? האב איך דען נישט געהאפט אויף די גליקליכע זומער-חדשים? איז דען דא פאר א בעוויַבטען מאן א גליקליכע-רע צייט, ווי די גאלדענע זומער-חדשים? ווען נאך קאן א בעוויבטער מאכען א לעבען א לעבען אויב נישט אין די פאר גאלדענע זומער-חדשים? אמת, מיר מענער מאכען טאקע אנ'אנשטעל, אז די זומער-וואוינונג איז פאר אונז א קוואל, אנ'אפקומעניש, אז מיר טוען דאס נאר פאר זיי, פאר די ווייבער, הייסט עס, פאר זייער געזונד ווענען. אז מיר ווערען אין דער שטאט נעבוך פערשווארצט און פערפינסטערט, אז די פאר חדשים זע-נען פאר אונז נעבוך אנ'אפקומעניש, אבער מיר ווייסען דאך יא דעם סוד, אז מיר טוען דאס מעהר פאר אונזער געזונד ווי פאר די ווייבער'ס געזונד. מיר ווייַ-סען דאך יא, אז מיר „סקאזשישטשען" מעהר אין דער שטאט, ווי די ווייבער אין דארף... מיר זעמער דאך עפיס איי-גענע מענשען, מיר דארפען זיך דאך אליין נישט נעבארען. עפיס זענען מיר דאך אלע „ווראזאנגע" מאנספערשוינען. מיר קענען זיך דאך, הא, נישט אזוי?..

וועלכער מאנספערשוין (לייען: בע-ווייבטער מאנספערשוין) האפט נישט אויף דעם גליקליכען זומער? אלע. יונ-גע מענער און אלטע מענער. ווער ס'האט א ווייב, צעהלט שוין די טעג, ווען ער וועט זי זעהען אויף יענער זייט ראגאט-קע. יעדער מאן (לייען: פערהייראטער מאן) וויל זיך דערמאנען אין יענע גליק-ליכע, קאוואלערסקע צייטען. יעדען מאן בענגט זיך נאך די גאלדענע בחור'שע יאהרען, ווען ער איז געווען א פרייער פויגעל און נישט געהאט קיין דעה-זא-גערס און נאלקוקערס. יעדער מאן וויל אויף א ווייַלע פערגעסען, אז ער איז א איינגעשפאנט פערד און טראגט א בא-מעט אויפ'ן האלז. יא, אלע, אלע מענער. יונגע מענער און עלטערע מענער, אלע ווילען זיך אויף אביסעל בעפרייען פון דעם עול-ווייב.

חברים, מענער, איהר וועט דאך מיר מסתמא מוחל זיין, וואס איך האב דא פערשוים ס'מאסמאטען. דאס דערצעהל איך דאך נאר פאר אייך, מענער. פאר די ווייבער וועל איך דאך דאס נישט דער-צעהלען. זאלען זיי מיינען, אז דאס זענען מיר זיך טאקע אזוי שטארק מוסר נפש פאר זיי, און נאר פאר זיי. אויב איך דערצעהל עס אייך, איז עס נאר צוליב דעם, וואס איך וויל אייך דערצעהלען, ווי אזוי איך בין צוליב'ן פריהלינג בדיל הדל געווארען. איך דערצעהל עס אייך טאקע דערפאר, איהר זאלט זיך היטען פאר ווייבער, וואס ווילען ווערען פרנסה-געבערינס ענטלויפט פאר ווייבערישע פרנסות!...

געווען איז עס היינט א יאהר. די גע-שעפטען זענען שוין געגאנגען א ביסעל ראסיג. ס'האבען זיך אנגעהויבען צו יאי-וויען די ערשטע נארזארען. דער וועקסעל-פארטפעל איז געווארען גרעבער, און די קאסע האט אנגעהויבען צו קרענ-קען אויף א גאלאפ-שווינדזוכט. און דרוי-סען איז פריהלינג, די זון שיינט און אין דער קעשענע בלאזט א ווינד. זאגט צו מיר מיינע: וואס וועט זיין דער תכלית פון דעם זיצען גאנצע טעג אין דער קראם און געניצען? ווייסטו וואס? זאגט זי, איך האב א געשעפט פאר אונז.

— א געשעפט? היינטיגע צייטען א געשעפט. משוקאווע, זאג איך, צו ווייסען וואסערע געשעפט.

— הער מיך אוים — האט זי געזאגט — איך האב א געשעפט, אז אלע, די גאנצע פאמיליע, איך, דו און די קינדער, זאלען מיר א גאנצען זומער זיין אויף דער פרישער לופט און מיר זאלען נאך דערבייַ פערדינען געלד.

— הע? — זאג איך — דו, איך און די קינדער אויף פרישער לופט, און נאך דערבייַ פערדינען? וואס איז דאס ס'ארט געשעפט אדרבה, לאמיר הערען.

— אזוי ווי איך בין — זאגט זי — א פריה און הלכות אכילה. כ'קען מיך אויף די אלע פאטראוועס, וועל איך מיר מאכען א פענסיאנאט. איז אז מיר וועלען זיין אויף פרישער לופט, אז מיר וועלען נאך דערבייַ אפלעקען א בייגדעל. נו, וואס זאגסטו צו מיין איינפאל?

— דער איינפאל האב איך געזאגט, איז טאקע אנ'איינפאל, מיט דעם איינ-פאל קאן מען אבער האבען א דורכפאל.

— וואס הייסט? — זאגט זי — ווי אזוי קאן מען האבען בייַ א פענסיאנאט א דורכפאל? אז מ'האט א פענסיאנאט קומען עסערס, אז ס'קומען עסערס, גיט מען עסען, גיט מען זיי די ביינער און אליין עסט מען ס'פליויש. זיי זענען נישט חולה צו טרינקען די זויער-מילך און מיר וועלען האבען דעם שמאנד — אזוי ווי אלע פענסיאנאטניקעס טוען..

וואס זאל איך אייך א סך דערצעהלען. און א פאר וואכען שפעטער איז געווען א פענסיאנאט. א פענסיאנאט מיט א נא-מען, און נאך וואסערע נאמען — „זלאטי פטאק". פארוואס עפיס „זלאטי פטאק"? דא סאיז געווען אויף איהר, אויף מיין ווייב'ס נאמען. אזוי ווי זי הייסט גאלדע פייגעל, איז עס אויף פויליש — „זלאטי פטאק".. נו האב איך עס געהאט פון דעם „זלאטי פטאק", איך ווינש עס נים קיין שום יוד. צוליב דעם „זלאטי פטאק" בין איך בדיל הדל געווארען, איהר מעגט עס הערען:

דערוויסענדיג זיך, אז מיין ווייב האט א פענסיאנאט, איז געקומען צו פאהרען א שכנ'טע צו גאסט. און אז ס'קומט א שכנ'טע פון לאדז, דארף מען זי דאך מכבד זיין, אזוי ווי ס'פאסט פאר א פענ-סיאנאטנישקע. האט זיך טאקע מיין ווייב נעפארעט, מ'האט געלופערט פון כל טוב, און זי, די שכנ'טע האט זיך טאקע נגישט געזשאלעוועט. דאס האט זי געוואלט ווייזען, אז די לופט „דזשא-לעפי" אזוי שטארק אויף איהר אפעטיט..

אז די שכנ'טע איז אהיימגעקומען, האט זי עס דערצעהלט פאר די אנדערע שכנ'טעס. זענען שוין געקומען דרייַ שכנ'טעס מיט א מאל, און דורכא נישט אליין. איינע איז געקומען מיט'ן מאן, א צווייטע האט מיטגעבראכט צוויי קינ-דער. די דריטע דעם מאן מיט די קינ-דער, מיין ווייב חאט ווידער געוויזען, וואס זי קען, און זיי האבען זיך גענומען צו דער מלאכה. מ'האט געריבען אויף אלע „זאוויאסעס". זיי האבען געלויפט מיין ווייב'ס בריה'שקייט, און מיין ווייב האט געקוואלען פון נחת, צוקוקענדיג, ווי זיי עסען אהן עין הרע מיט אפעטיט מיין ווייב האט געקוואלען. און איך האב געפלאצט פאר צרות, צוקוקענדיג, ווי זיי פרעסען מיין פראצע.

און אז מיין ווייב האט פערבעטען געסט, מא פארוואס זאלען נישט מיינע מעלמער אויך „זאפראשען" „קאלעגעס" און „קאלעזשאנקעס". איז טאקע ביים ווייב'ס „זלאטי פטאק" געווארען דער אמת'ער פענסיאנאט. שכנים און שכנ'-טעס, יונגען און מיידען. מיין ווייב האט געלויפערט אויף רעכטס און אויף לינקס, און דערבייַ צוגעוואונשען: עסט נעזונ-דערהייט, זאל אייך וואויל בעקומען.

אז איך האב געזעהען, ווי זיי רייסען די גענזענע פולקעס, ווי אזוי די זעקס פונטיגע ברייטלעך מיט די טעם פוטער און שמאנד ווערען פערבערענט אונטער די הענד, האט דאס מיך געריסען ביים הארץ.

אז איך האב געזעהען איין וואך, נאך א וואך. אלץ די אייגענע „פענסיאנערען", אז א חוץ די שכנים און שכנ'טעס, א חוץ מיינע מעלמער'ס „קאלעגעס" און „קא-לעזשאנקעס", וואס פרעסען מיר אפ די ביינער, זעהט מען נישט א-יין קיין לע-בעדיגען נפש, האט איך געפרעגט מיין יודענע: זאג מיר, גאלדע פייגעל, וואס וועט ווערען פון דיין „זלאטי פטאק"? צי דעם האסטו דיך געמאכט א פענסיא-נאט צו פאשען בחנם פרעמד'ע ווייבער מיט פרעמדע יונגען מיט מיידען? — איך וועל דאך בדלות ווערען!

— געה שוין, דו נאר, האט זי מיר נעענטפערט, דאס פט איך דאך נאר צו-ליב רעקלאמע. א געשעפט, דאט זי גע-זאגט, מעשה סוחר, מוז מען איינארבייַ-טען.

— דאס הייסט, זאג איך, פט דיר „רעקלאמע"? פרעמדע מענשען געבען צו עסען אויפזועגענדיג, הייסט רעקלא-מע? א גאנץ וואוילע רעקלאמע. פאר וואס זאלען דיינע שכנ'טעס נישט מאכען קיין „זלאטי פטאקעס" און זאלען זיי דיך נעמען אויף רעקלאמע?..

הקיצור, וואס זאל איך אייך א סך מאריך זיין. מיין ווייב האט געמאכט „רעקלאמע" און איך בין ארוים, ווי פון א שרפה. מיין מאנופאקטור-קרעמעל האט איינגעשלונגען דער „זלאטי פטאק"

נו, און וואס איז איצט? איצט הייבט זיך אן א נייע צרה: מיין ווייב, מיין גאלדע פייגעל גרייט זיך צו „אדנאוויען" איהר „זלאטי פטאק". איצט, זאגט זי, האט זי שוין אנ'„איינגעארבייט" גע-שעפט. „רעקלאמע" האט זי, זאגט זי, געמאכט פערגאנגענעם זומער, און איצט האט זי א „ברוים מיט א מעסער".

נו, פרעג איך אייך: מילא פערגאנ-גענעם זומער האב איך נאך געהאט א מאנופאקטור-קרעמעל, וואס וועל איך איצט ארייַנפאקען אין מיין ווייב'ס „זלא-טי פטאק"?...

איהר הערט, אז איך זעה די פאנקעס אויף די ביימער, פאנקעט מיר אין הארץ. אז איך זעה די גרינע בלעטלעך ווערט מיר גרין און געל פאר די אויגען. אוי, דער פריהלינג, דער פריהלינג האט מיך בדיל הדל געמאכט!...

לאדז 25 אפריל 1930
זון-אויפגאנג: 4.29
זון-אונטערגאנג 6.41
פרייטאג כ"ז ניסן תר"ץ פ' שמיני
ליכט-צינדען 6.33

טאג-כראניק

נאכט-דיזשורען אין די אפטייקען

מ. עפשטיין, פעטריקאווער 225; מ. נא-מאיעווסקי, פעטריקאווער 95; מ. ראזענבלום, ציגעל גאס 12; נארפווין, וואלבארניא 54; י. קאפראווסקי, גאוואמיעיסקא 15.

וואס איז דאס „Togal" ?

„טאגאל"-טאבלעטקעס זענען א ווירקזאם מיטעל נעגען רעוומאטיזם, פאדאגרע, גריפע, נערוועז-שמערצען און קאפ-וועהטאג, מיגרענע און פערקיהלונגען. מאכט אייך נישט אליין קיין היזק בענוצענדיג אנדערע מינדערווערטיגע מיט-לען.

לויט א רעיענטאלער בעשטעטיגונג פון העכער 6000 דאקטוירים האבען אויסגעדריקט זייער אנערקענונג פאר דער ווירקזאמקייט פון טאגאל, צו בעקומען אין אלע אפטייקען רעגיסטרירט אונטער'ן נומער 1364 פרייז 2 זלאטים.

ענטדעקט א גרויסע אפערע פון סוחרים, וואס זענען קיין סוחרים נישט

(פ) לעצטענס זענען צו א רעה לאדזשער פירמעס געקומען 2 הערען, וועלכע האבן איינגעליפערט דרעליכעס פלי-מרשט צו זייערע טיכער-פאבריק דעם קויף האבן זיי אומעטום נעדעקט מיט משעקן אויף דער סוחר'ישער קרעדיט-באנק. די טשעקן זענען אויך נעווען אונטערגעשריבען דורך דער פירמע „רעדוטאן" אויף ציגעל-גאס 38 און דער טיכער-פאבריק אויף פלינארסקא 4. די ערשטע משעקן זענען געצאהלט געווארען און די סוחרים האבן געווינען צוטרוי. מיט צוויי וואכן צוריק האבן די דאזיגע סוחרים פאגעל און גערשענפיש איינגעקויפט גרעסערע טראנספארטען דרעליכעס און געצאהלט מיט טשעקען, וואס זענען נישט בעצאהלט געווארען. עס איז נישט געווען קיין דעקונג. און דער באנק האבן זיך גענומען שפטען מענישען מיט די זעלבע טשעקן אויף עטליכע צעהנדליג טויזענד זל. אז מ'האט גענומען זוכען דאס געשעפט אין די פאבריק, האט מען געזעהן, אז די פאבריק איז קיין פאבריק נישט און דאס געשעפט קיין געשעפט נישט. פאגעל איז אנטלאפען פון לאדז. אויך גערשענפיש איז נעלם געווארען. נעגען זיי ווערען פונאנדערגעשיקט שטעק-בריף.

געשטראכען 4 מיליאן זל. פאזיציעס פון לאדזער שטאט'ישע בודזשעט

(פ) דאס אינערן-מיניסטעריום האט שוין בעטראכט דעם שטאטישען בודזשעט פון לאדז און מעהרערע פאזיציעס אויף אן'אלגעמיינע סומע פון 4 מיליאן זל. זענען געשטראכען געווארען דורך דער אויפזיכטס-מאכט.

שטראפען פאר חטאים אין שטעמפעל-מארקען קאנען אנולירט ווערען
פעראָרדנונג פון לאדזער פינאנץ-קאמער

(פ) די לאדזער פינאנץ-קאמער האט ארויסגעגעבען א פעראָרדנונג, לויט וועלכער אלע שטעמפעל-אמטען און אונזער שטאט האבען די רעכט און די גרענעצען פון זייערע קאמפעטענצען צו אנולירען אלע קלענערע שטראפען פאר שטעמפעל חטאים. די, וואס ווילען אויסנוצען די דאזיגע הנחה דארפען ארייננטראגען מא-טיווירטע בקשות און נעהעריגען אמט. און די מאטיוון מוזען אנגעוויזען ווע-רען, אז דער בעשטראפטער איז נאך קיינמאל נישט נעווען „פערזונדינט" פאר שטעמפעל-חטאים און אז ער איז נישט נענוג בעהאווענט אין אופן פון אויסשטעלען רעכנונגען און פערזעהן זיי מיט שטעמפעל-מארקען.

באנקראט פון... א יודישע וויץ
(אנשטאט א פעליעטאן)

יודען זענען שוין בעקאנט מיט זייער וויץ, און וועלכען עס לינגט א נישט קליי-נע מאס קאמיזם און אפילו טראגיזם. נישט אומזיסט איז פון דער יודישער פאלקס-שוים געבוירען געווארען אזא פקח'דיגער פאלקס-טראגיקער, ווי שלום-עליכם, וועלכער האט דערגרייכט צו די שפיצען פון אונשטערבליכקייט א דאנק זיין בערימטען געלעכטער דורך טרעהרען.

לאמיר זשע נענוג האבען מיט אט דער קורצער הקדמה און צוטרעטען צום ענין יודישער וויץ, וועלכער קומט צום אויסדרוק אפילו אין די צייטען פון יודישער קוועלעניש.

און קוועלעניש איז דאך, כידוע, אויך א יודיש ארטיקעל. דערויף האבען מיר שוין א היסטארישע טראדיציע...

נאר היות מיר האבען אוצט נאך פסח, וועלכער האט ביים גרעסטען רוב יודען, און פון די ארימעלייט אודאי, אויסגעשעפט די לעצטע געלד-„רעזערוואציע", ווילען מיר רעדען וועגן א נאך-פסח'דיגען יודישען וויץ.

„וואס טו איך?" איז זינט אלטע צייטען יעדען נאך פסח נעווען אויף די ליפען פון פיל יודען. נאך פסח איז דאס נעווארען פאר די מעהרסטע בעלי-מלאכות אן'ערנסט פראבלעם, בפרט אין אונזער גרויסער ארבייטס-שטאט. אין פיל בראנזשעס פלעגט זיך אין נארמאלע צייטען אנהויבען נאך פסח א שטיל-שטאנד, סעזאנען האבען אויפגעהערט און יודישע ארבייטס-הענד זענען געבלי-בען אהן בעשעפטיגונג.

דעריבער איז אין אלטע צייטען נאנג-באר געווען נאך פסח דאס ווארט: „וואס טו איך?"

און אין וויץ פון יודישען פאלקס-מויל קומט ארוים די דאזיגע אונבעהאלפענ-קייט אויף אזא אופן, אז עס ווערט אפ-געחוזק'ט פון א יודישען ארטיקעל, דהיינו:

— „מ'האט שוין ווידער וואלוועל מועד (נעמליך: טוך): וואס טו עך, ווען טו עך? עס ליגט אין יעדענ'ס מויל און עס איז שווער פון דעם ארטיקעל פטור צו ווערען..."

היינט קאן מען דעם וויץ שוין נישט ארויסברענגען פאר'ן מויל. דער שטענ-דיגער קריזיס האט אוהם צוגערויבט זיין צייטענגעוויזע אקטואליטעט דעה „וואס טו איך?" איז אלט געווארען, און דאס מויל איז שוין מיד פון איבער'חזר'ן עס, מחמת יאוש.

עס איז משמעות, א רעזולטאט דערין פון, וואס אויך טוך (נישט טועך) איז געווארען א בבל-סחורה...

פארהאן נאר א האפענונג, אז ווען טוך וועט ווידער ווערען א קוראנט ארטיקעל, וועט אויבלעט דער יודישער וויץ („וואס טו עך, ווען טו עך, מ'קאן דערפון נישט פטור ווערען"), וואס לאכט קלוג פון געצוואונגענעם יודישען לעדינ-געהען, צו-רוקבעקומען זיין איינגענטליכען, אור שפרינגליכען יודישען חן און טעם.

דערווייל לעבען מיר אין פעריאד פון באנקראטען, און דער יודישער וויץ איז אין צאהלונגס-שווערינקייטען...

א. תוגר.

ראדיא פראגראם

פרייטאג 25 אפריל

ווארשא (1412)

11.58 שפה צייכען, 12 10—13.10 גראמאפאן פליטען מוזיק, 15—15.15 בעריכט פון קלוב פון ראדיא אמאטארען, 15 16—17.15 גראמאפאן פליטען מוזיק, 17.45—18.45 שלאגערס און טאנץ מוזיק (כאר פון „קווי פרא קווא"), 19.10 לאנדווירטשאפטליכע בעריכטען, 19.25 גראמאפאן פליטען מוזיק, 19.40—19.58 פרעסע ידיעות, 20 פראגראם אויף שבת, 20.05 מוזיקאלישער פארטראג, 20.15—22.30 סימפאניע קאנצערט פון דער ווארשאווער פילהארמאניע, 22.30 הידעשער, פאליציי, ספארט בעריכטען און נייעס, 23 טראנסמיסיע פון אויסלענדישע ראדיא סטאציעס

אויסלענדישער ראדיא-פראגראם.

וויען (517) 20 קאנצערט פון וויענער שטאטס-אפערן כאר, קאפענהאגען (1154) 20 „שאול" (אראטאריום פון הענדעל), קעלן (473) 20 מאצארטס הערליכע אפערע „דאן-זשואוואני", פאריז (1725) 21.30 אפערע טראנסמיסיע, אסלא (493) 20 סימפאנישער קאנצערט, מאילאנד (501) 20,30 סימפאנישער קאנצערט.

שבת 26 אפריל

ווארשא (1412)

11.58 שפה צייכען, 12.10—13.10 גראמאפאן פליטען מוזיק, 16,35—17.15 גראמאפאן פליטען מוזיק, 17,15 פונק בריף קאסטען, 17.45—18,45 קינדער פונק, 19.25 גראמאפאן פליטען מוזיק, 19.40—19.58 פרעסע ידיעות, 20 פעליעטאן, 21 —20.15 פיאנא קאנצערט אויסגעפיהרט פון ר. פירקוסני, 21 נייע ערינ-קייטען, 21.15—22 פארטזעצונג פון פיאנא קאנצערט, 22 פארטראג, 22.15—23 וועטער, פאליציי, ספארט בעריכטען און ידיעות, 23—24 טאנץ מוזיק.

אויסלענדישער ראדיא-פראגראם.

קעלן (473) 13.05 ארקעסטער קאנצערט (עסט-רייכישע קאמפאניסטען) קעניגסבערג (276) 20.30 „באיאדערע" (אפערעטע) רוים (441) 21.20 אפערע טראנסמיסיע פון סאן קארלא טעאטער.

טעאטער און קונסט

פון יודישען טעאטער

אין יודישען טעאטער אין „פילהארמאניע" נעהט שוין זייט א פאר וואכען די אפערעטע „די אמעריקאנער חתונה", מיט דער גאסט-שפילערין אננא יאקובאוויטש אין דער הויפט-ראל.

דאס שטיק ווערט יעדעס מאל גע-שפילט פאר אויספערקויפטע הייזער, דער טעאטער עולם בעשענקט דער גאסט-שפילערין מיט שטורמישע אפלאדיס-מענטען.

היינט, פרייטאג און מארגען שבת ווערט ווידער געשפילט „די אמעריקא-נער חתונה". מארגען, שבת ביי טאג געהט גאלדפאדענס „שולמית" מיט אננא יאקובאוויטש אין דער טיטעל-ראל. עס בעטייליגט זיך אויך דער בע-קאנטער זינגער א. קליין.

שטעטיש טעאטער

היינט, פרייטאג ווערט געגעבען די „פערברעכער". שבת נאכט. „די וואונ-דערליכע וואנדערונגען פון סאלאמאנ-זער". אוונד — „די פערפיומען פון מיין ווייב".

קאמעראל-טעאטער

היינט און מארגען אוונד נעהט די קאמעדיע „די פרוי פון דער עלעגאנטער וועלט". שבת נאכט. ווערט געגעבען א פארשטעלונג פאר קינדער עס ווערט גע-שפילט ווערען דאס קינדער-מעשה'לע „די פורשטין אויף דער ארבעס".

פאפולארני

היינט „מענער אויף אורלויב". מאר-גען — „דער מאן אויף דער דינסט פון געליבטען".

התהדרות צעירי „מזרחי" קילינסקי 44.

שבת 3 א זייגער נ. מ. פינקטליך קומט פאר די פארטזעצונג פון תנ"ך לערנען פסוק ירמיהו דורכ'ן ח' ד"ב מארעק אין מסבת עונג שבת קומט פאר 6 א זייגער וועגען פרשת השבוע ווע-לען רעדען די חברים קארמאזין און ראזענבערג

הוועד

שבת 4.30 א זייגער קומט פאר אין לאקאל פון „צעירי מזרחי" א כנוס פון שומר הדתי" אלע שומרים ווערען אויפגעפאדערט פינקטליך צו קומען.

ראש הקן

FARBKIE OBUWIE
i INNE WYROBY SKÓRZANE
NAJLEPSZEMI KRAJOWEMI FARBAMI
KOLORYT

דאס עלעגאנטסטע קלאנג-פילם-קינא
CASINO
היינט און וויטערדיגע טעג!
דער ערשטער פוילישער קלאנג-פילם
די צניעות פון פרוי דולסקא
לויט ג. זאפאלסקא.
— אין די הויפט-ראלן — Zofja Batycka
DELA LIPIŃSKA, LUDWIK FRITSCHE,
TADEUSZ WESOŁOWSKI א. אנד.
די פרייזען פון די פלעצער זענען ערמעסיגט:
ערשטער סעאנס: III פל. — 1 זל., II פל. — 1.50, I פל. — 2.50
וויטערע סעאנסען III פל. — 1.50, II פל. — 2.50, I פל. — 3.50
אנהויב פון די סעאנסען 4, 6, 8 אין 10 אוונד.
שבת און זונטאג פריהמארגען 12 אזייגער.

חנוכת הדגל-פייערונג פון לאדזער „בר-כוכבא"

אלע פארפערייטונגען צו דעם גרויסען יודישען ספארט-יום-טוב, דעם 4 מאי, אין צוזאמענהאנג מיט דעם חנוכת-הדגל פון „בר-כוכבא", זענען אין פולען גאנג. ס'קומען כסדר אן מעלדונגען פון ווארשא און פון אלע פראווינץ-שטעט וועגען זייער אנטייל אין דער פייערונג.

אינ'ם צוג, וועלכער וועט פארקומען מי טארקעסטער'ס איבער די גאסען פון שטאט, וועלען אויך אנטיילנעמען אלע נישט-יודישע ספארט-פעראיינען אין לאדז.

דער גרויסער ערפאלג, וואס „בר-כוכבא" האט נעהאט בעת די לעצטע שווער-אטלעטישע מייסטערשאפטס קאמפען אין קראקא, האבען בעוויזען, אז דער דערמאנטער פעראיין האט אין פערלויף פון זיין טעטיגקייט בעוויזען צו ערציהען א מחנה געזונדע, שטארקע, שטאלצע און פראהליכע יודען.

דער יום-טוב פון בענייען דעם גרוי-סארטיגען בלוי-ווייסען פאהן, וואס איז געשענקט געווארען דורכ'ן פערוואלטונגס מיטגליד ה' אדאלף אקסענבערג, וועט האבען פאר א ציל וויטער צו דואפא-זירען די פיזישע אויפלעבונג פון דער יודישער יוגענד.

קראנקע פרויען דערגרייכען דורכ'ן בענוצען Franciszka Józefa ביטער-וואסער א לייכטע אונגעשטערטע אויס-לערונג פון די קישקעס, וואס האט א זעהר גרויסע און גוטע ווירקונג אויף די קראנקע ארגאנען. די מחברים פון די קלאסישע לעהר-ביכער פון פרויען-קרענקהייטען שרייבען, אז די גינסטיגע ווירקונגען פון Franciszka Józefa ביטער-וואסער, זענען אויך דורך זייערע אונטערזוכונגען בעשטעטיגט געווארען.

LUNA-PARK
פיעטריקאווער 317 — גייערס מארק.
טעגליך אפען פון 5 נאכמ. אין חגאות פון 1 א זייגער נאכמ.
פולשטענדיג פראגראם-ענדערונג.
► בארג-באהן. ◄

א גוט געטראנק אויפ'ן טיש.

א גוטע משקה איז בלי ספק ביער. די גוט בעקאנטע ביער-ברויעריי גוס-טאוו קייליך עמפעהלט איצט א נייע סארט ביער וואס ווערט צוזאמענגעשטעלט לויט'ן מוסטער פון פילזנער ביער א דאנק דעם גוטען טעם האט זיך דער „יאסני קרישטאל" ערווארבען א גרויסען קרייז פון ביער-ליבהאבער און עס ווערט פערלאנגט אין אלע ביער-שענקען און רעסטאראציעס. אויך די איבעריגע סארטען פון דער דאזיגער ביער-פאבריק זענען זעהר בעליבט.

8-טונג!
דאס
לאדזער טאגעבלאט
בעקומט מען טעגליך 6 א זייגער פריה
אין אלע באהן-קיאסקען
„רוך"
(„Ruch")

יודיש טעאטער אין פילהארמאניע זאל — נארוטאוויטש 20 —
אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאן
גאסטראלען פון די אמעריקאנער סטארס
אננא און היימאן יאקובאוויטש
15.000 מענשען האבען בעוואונדערט די „אמעריקאנער חתונה" 15.000
הונדערטער מענשען זענען אוועק נישט בעקומענדיג קיין בילעטען
פרייטאג, ד. 25-טן 915 אוונד שבת ד. 26-טען זונטאג ד. 27. 9 אוונד
היימאן יאקובאוויטש'ס גרויסע אויפיהרונג
די אמעריקאנער חתונה
אין 2 אקטען מיט א פראלאג פון היימאן יאקובאוויטש
הויפט-ראל סאסעלע—אננא יאקובאוויטש.
געזאנג פון אמעריקאנער חתונה
1) זאלסט מיך גערענקען 2) לערנט קינדערלעך 3) מיין חתונה נאכט 4) חוה'ס טעכטער 5) בראשית 6) ששון ושמחה 7) אוי קינדער-טעג
8) מזל טוב חתן כלה 9) מיין מאן הייסט מיך טאנצן 10) לעבעדיג לוסטיג פריילעך 11) אמעריקאנער מיידלעך 12) מאמענטען טאנץ 13) ליבעס ראמאנס 14) עך חיל, ער נישט
15) זיסע ליבע דועט 16) מענער, מענער, מענער 17) צרות אויף כפרות 18) פופען דועט 19) אמעריקאנער חתונה 20) פינאל.
עס איז ספעציעל אנגאזשירט געווארען דער ארטיסט און זינגער פון ווארשא מיכאל קליין, און כאראקטער-קאמיקער שלמה הערשקאוויטש.
שבת, 4 נאכמיטאג צו ביליגע פרייזן שולמית היסטארישע אפערעטע פון גאלדפאדען שולמית — א. יאקובאוויטש
מאנטאג, דעם 28-טען 9 אוונד פאפולערע פארשטעלונג פון 1 ביז 250
איהר גרויסער סוד אין 3 אקטען מיט געזאנג נינא — א. יאקובאוויטש, זיידעל — ה. יאקובאוויטש
בילעטען אויף אלע פארשטעלונגען צו בעקומען אין דער קאסע פון פילהארמאניע.

לאדז האט מיליאנען שאדענס פון באנקראטען אין בידגאשטש און ביאליסטאק.

(ב) קיין לאדז איז אנגעקומען א ידיעה, אז די גרויסע בידגאשטשער פירמע „מארגענשטערן און סטאלינסקי" האט אפגעגעבען א ביטע וועגן א „נאדזאר". לאדזער פירמעס זענען אנגאזשירט ביי דער פירמע מיט א פאר מיליאן זל. עס איז אויך אנגעקומען א ידיעה [illegible] וועגען צאהלונגס שווערינקייטען פון דער ביאליסטאקער מאנופאקטור הורט-פירמע אפפעלבוים.

מוזיקאלישע נאטיצען
—:0:—
קאנצערט פון וויטאריא וויינבערג

דאכט זיך, אז עס איז נישט פארהאן קיין שום פאך אויף דער וועלט, וואו עס זאל הערשען אזא קנאה-שנאה, ווי אין טעאטער. דער יונגער שוישפילער, דער יונגער זינגער, טרעפט אן אויף יעדען טריט און שריט אויף אנגערייטע שטרו-רונגען, וואס ליגען, ווי שטיינער אויפ'ן וועג. איבער וועלכען ער קען נישט אריבער. דער מין: „אונטערשטעלען פיס-לעך". איז אויפ'ן סדר היום, און נישט איין גרויסער קינסטלער, שטעהט אויס געברענטע צרות, ביז ער קומט צו צו א הויכער מדרגה, און איז מנצח די אלע שווערינקייטען.

אויך ביי דעם ערשטען דעביוט, פון וויטאריא וויינבערג אין דער ווארשאווער אפערע האט מען איהם פראבירט אונטערשטעלען א „פיסעל".

קודם כל האט מען איהם נעגעבען א פארטיע, וואו ער זאל זיך נישט „קע-נען בעוויזען". און, והשנית, זענען גלאט אלע אקטיארען, וואס זענען פריי נעווען דעם דאזיגען אוונד, געשטאנען אונטער די קוליסען און געהערט צווישען זיך: „אט וועט מען זעהן, וואס פאר א מפלה עס וועט כאפן דער „ווידעק" פון פאלעסטינע".

אבער, ווי גרויס איז, נעבעך, געווען זייער ענטוישונג, ווען נאך דעם ערשטען פינאל, האט דער זאל פון דער גרויסער אפערע נעדונערט פון אפלאדיסמענטען. זיי אליין האבען אויך געמוזט מודה זיין, אז ער איז א פיינער זינגער.

מיט זיין ערשטען קאנצערט אין דער לאדזער „פילהארמאניע", האט זיך דער יודישער זינגער ווענינער רעקאמענדירט אלס ערשטקלאסיגער אפערן-זינגער. ער פערמאגט א הערליך-לירישען באריטאן פון א וואונדערבארען טעמבער. ער בעהערשט מייסטערהאפט זיין שטים אין אלע רעגיסטער, און אמייסטען ווירקט ביי אים זיין פרעכטיג פיאנא. זיין אינטערפרעטאציע, דערמאנט זעהר אפט אן דעם גרויסען רוסישען זינגער פעאדאר שאליאפין.

מען האט שוין לאנג אין לאדז נישט געהערט, אזא טיפע און מייסטערהאפטע נעזאנגס-אויפפאסונג. די ערשטע 3 לידער נעמאכט דעם געהעריגען איינדרוק, הגם וויינבערג האט זיי זעהר פיין פארגעטראגען. דאס זענען לידער, וואס זענען שוין פון לאנג אפגעלעבט און גלויבט מיר, עס לוינט זיך נישט ארייננצולעגען אין זיי אזוי פיל הארץ. דאס זענען אלטע אנטיקען, וואס דארפען געהן אין מוזעום, אבער נישט עפענטליך געזונגען ווערען.

דאנעגען, האבען די לידער פון גוסטאוו מאהלער געמאכט א קלאסאלען איינדרוק. אמת, זיי געהערען צו די שענסטע לידער פון דער לעצטער דייטשער מוזיק-ליטעראטור. אבער וויינבערג האט זיי אזוי פרעכטיג איבערגעגעבען, אז איך גלויב נישט — אויב וועלכער ס'איז נישט-דייטשער זינגער וועט זיי אזוי אומשטאנד זיין צו איבערפרעטירען.

מיט א גרויסער שפאנונג האב איך געווארט, ווי אזוי ער וועט אויפלעזען די שווערע אויפגאבע פון דער גרויסער אריע: „בארים גאדונאוו" פון דעם גע-ניאלען רוסישען קאמפאזיטאר: מוסארג-סקי. די פארטיע איז געשריבען פאר באס-באריטאן, און זי געהערט צו די דראמאטישסטע אריען פון דער וועלט-ליטעראטור. מוסארגסקי, דער פאקטישער שעפער פון דער מאדערנער רוסישער מוזיק, — האט אין דער דאזיגער אפערע ארייננעלעגט זיין גאנצען מהות און בעזונדערס אין דער דאזיגער אריע שטעקט די גאנצע קווינטעסענץ פון זיין געניאלער נשמה זיין גרויסע פערבוטערטקייט — דריקט זיך אוים אין דער שטארקער כראמאטיק, און דער טונקעלער דרייסטער מאדולאציע.

און איך מוז זאגען: אז אויסער שאליאפינען, איז קיינער נישט אומשטאנד געווען די דאזיגע אריע צו זינגען. און דאך האט מיר וויינבערג איבערראשט— הגם די אריע האט זעהר פיל פערלוי-רען, מחמת זי איז נישט געזונגען געווא-רען אין ארגינאל, דאך האט ער אונז איבערגעגעבען די אלע טראגישע מא-מענטען פון דעם מעכטיגען דעספאטי-שען הערשער בארים גאדונאוו.

נאך דער אריע, אז דער עולם, ווי עלעקטריזירט געווארען און בעשאנקען דעם גרויסען זינגער מיט געוואלדיגע אפלאדיסמענטען.

אזוי זאך איז נאר פערדרוסליך, וואס איז אויסגעשטראכען געווארען פון פראגראם מילנער'ס: „און תדר". אבער מיר האפען, אז ביי דעם צווייטען קאנ-צערט וועט ער אונז מהנה זיין אויך מיט א פאר יודישע לידער.

זעהר גוט האט אקאמפאנירט דער פיאניסט גאמולקא.

הענעך קאן.

אָרימער יודישער אימיגראַנט גרעסטער פּאַרלאַמענטאַריער אין אַרגענטינע

(ענדע פון זייט 5)

שטורמע אַריין.

דאָרטען טרעפט ער זיך צונויף מיט ד״ר לואַן ב. בוסטא, דעם גרינדער פון ארגענטינער סאָציאַליזם.

שפּעטער האט ער אין דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי אָנגעהויבען צו פערנעמען פעראַנטוואָרטליכע אַמטען, שטענדיג זיך, א דאַנק זיין טאַלאַנט, אין די ערשטע רייהען פונם ארגענטינער סאָציאַליזם, עטליכע מאָל איז ער געוועהלט געוואָרען אלס מיטגליד פונ'ם עקזעקוטיוו קאָמיטעט פון דער סאָציאַליסטישער צייטונג „לא וואַנגואַרדיא" און בכלל, האט ער גערעדט, געשריבען, אָרגאַניזירט און געהאָלפען מאַכען פון דער פּאַרטיי דאָס, וואָס זי איז היינט צו טאָג.

אין יאָהר 1914 ווערט ער געוועהלט אלס נאַציאָנאַלער דעפּוטאַט אינ'ם אַרגענטינער פּאַרלאַמענט; צום צווייטען מאָל ווערט ער געוועהלט אין יאָר 1916; צום דריטען און פערטען מאָל אין די יאָהרען 1920 און 1924.

אין קאָנגרעס, ווי אין דער פּאַרטיי, ווערט ער א דאַנק זיינע פעהיגקייטען איינער פון די אָנגעזעהענסטע פּאַרלאַמענטאַריער און ציהט אויף זיך און אויף זיין געזעצגעבערישער ארבייט די אויפמערקזאַמקייט פונ'ם גאַנצען לאַנד. די טיפע סימפּאַטיע, וואָס דאָס פאָלק פיהלט צו איהם, ווערט אויסגעדריקט אין דעם פסדר'דיגען אויסקלייבען איהם אין נאַציאָנאַלען קאָנגרעס.

חוץ זיין אַלגעמיין פּאָליטישער ארבייט איז ד״ר דיקמאַן א וואַרימער אָנהענגער פון דער ארץ ישראל אידעע, און פאַר די ציוניסטישע קאַמפּיינס טרעט ער פון צייט צו צייט אַרויס אויף יודישע פערזאַמלונגען.

עס איז אינטערעסאַנט איבערצוחזר'ן דעם אויסדרוק פון ד״ר דיקמאַן, בעת עס האט זיך געהאַנדעלט וועגען דעם, פאַרוואָס ער נעמט נישט קיין אַנטייל אין יודיש-געזעלשאַפטליכער ארבייט אויף דער ראַזיגע פראַגע, האט ער געענטפערט:

„מיין אַלגעמיינע פּאָליטישע טעטיגקייט אין פּאַרלאַמענט און אין דער עפענטליכקייט, גלויב איך, האט נישט פערשאַפט קיין אומכבוד דער יודישער געזעלשאַפט אין ארגענטינא, און איך גלויב, אַז איך האָב אומדירעקט געדינט די יודישע אינטערעסען נישט ווייניגער, ווי איך וואָלט געאַרבייט אויסשליסליך אויף דעם געביט פון דער יודישער געזעלשאַפטליכקייט".

ד״ר דיקמאַן איז א גלענצענדער שריפטשטעלער און האט מיטגעאַרבייט אין א סך צייטונגען און זשורנאַלען; אויך איז ער דער מחבר פון א גאַנצע רייע ביכער און בראָשורען, און וועלכע זיין אינטערעסאַנטע אַלזייטיגע פערזענליכקייט קומט צום אויסדרוק.

דאָס ארגענטינער יודענטום האט אין ד״ר ענריקע דיקמאַן, א ווירדיגען פערשטעהער פון יודישען גייסט אין דער נים-יודישער וועלט. (יטא)

מען האט איהם פערברענט לעבעדיגערהייט

ענדע פון זייט 8.

איז געוואָרען א מאָנאַך. א דאָמיניקאַנער. ווייל דער דאָמיניקאַנער קלויסטער-אָרדען איז געווען קריגעריש, פערטרעטער די מיליטאַנטע, קעמפערישע קירך, פעראייניגט א שווערט מיט'ן קרייץ. און סאַוואָנאַראָלא, לויט זיין טעמפּעראַמענט, איז געווען א קעמפער, א קעמפער פאַר גאָט און גלויבען.

און אַזא שטימונג איז ער געקומען אין פלאָרענץ, וואו מען האט ליב געהאַט לעבען צו לעבען, וואו לאָרענצאָ מעדיטשי האט געפראַוועט פאָלקס-קאַרנאַוואַלען, און וועלכע ער האט זיך אליין בעטייליגט, אַלע זיינען געזונגען זיינע איינענע לידער און טענץ, אָפּטמאָל אויסגעלאַסענע לידער; וואו די מאָלערס האָבען שוין נישט געמאָלען קיין אויסגעדאַרטע, אַסקעטישע הייליגע, נאָר פול-בלוטיגע קורטיזאַנען און תאוה'דיגע פּרינצען; וואו די רייכע האָבען פערפּאַסט לוסטיגע חתונה-לידער און בעשריבען די קערפּערליכע רייצען פון ווייבער געליבטע און מעטרעסען.

וואָס האט אין אַזא שטאָט געהאַט צו טון א שטרענגער און אויפריכטיגער מאָנאַך, א פייערדיגער גלויביגער, א שונא פון דעם וועלטליכען הבל הבלים, א געגנער פון אַלע איינעלקייטען? ער האט אין זיך דערזעהען א גרויסע מיסיע. ער מוז רייניגען די שטאָט. ער מוז זי שטראָפען און רופען אומצוקעהרען זיך אויף גאָט'ס וועגען. די מערדערטען, די אויסגעפּאַסקעטע, די אונטערדריקונגען פון די אָרימע דורך די רייכע — דאָס זיינען אַלץ זינד, וואָס מיט זיי פּרובט גאָט די שטאָט. די שטאָט דאַרף דערזעהען די צייכענס און ווערט ווערען גוט און פרום.

מיט דעם פייער פון אַן'אַלטען יודישען נביא האט ער אָנגעהויבען צו פּרעדיגען. ער האט מאַקע אין זיך געזעהען א ביבלישען נביא. ער האט ליב געהאַט צו רעדען מיט די פּסוקים פון עמוס, חבקוק, חגי, הושע. ער האט געדראָהט געגען זינד. ער האט אָנגעזאָגט גרויסע אומגליקען, וואָס א סך פון זיי זיינען טאַקע מקוים געוואָרען אויך. עס איז נישט שווער געווען און יענער צייט צו זאָגען נביאות. מלחמות האָבען נישט אויפגעהערט, אַרמעען האָבען בסדר געטראַמפּעלט איבער וועגען, פעלדער, שטעט. קיין וואַסער-ראַמבעס זיינען נישט געווען, און די טייכען פלעגען אָפט אַמאָל איבערפלייצען. קיין מעדיצין איז נישט געווען, און עפּידעמיעס האָבען תמיד געבושעוועט. ווען מען זאָל צו יענע צייט נישט פעראויסזאָגען א טויט דורך פייער און שווערד, צו א מגפה, צו א פערפלייצונג, האט עס נישט געקענט לאַנג מקוים צו ווערען. היינטיגע צייטען איז אויך נישט שווער צו זיין א נביא — באַטש אויף אַן'אַנדער פעלד, אויפ'ן סאָציאַלען. ווייל אונזער צייט איז די עפּאָכע ווען די ארבייטענדיגע מאַסען קעמפען פאַר מאַכט, קען א קאָמוניסט, למשל, לייכט פעראויסזאָגען גרויסע סטרייקס, אויסברוכען, צוזאַמענשטויסען, רעוואָלוציעס.

אָבער און סאַוואָנאַראָלא'ס צייטען האט מען און סאַוואָנאַראָלא'ס רייד נים געזעהען קיין אַנדער אויף נאַטירליכע מעגליכקייטען, אויף זאַכען, וואָס האָבען בסדר פּאַסירט. דער גלויבען און אָבערגלויבען זיינען פאָרט געווען זעהר שטאַרק — מען האט געזעהען מקוים-געוואָרענע נביאות — און סאַוואָנאַראָלא'ס רוהם איז געגאַנגען ווייט און ברייט. ער האט בעקומען נאָכפאָלגער. ער איז בופלען ווייז געוואָרען א מאַכט. די מאַכט האט איהם נישט פערדרעהט דעם קאָפּ, ווי עס איז צו זעהען פון זיינע בעציהונגען מיט לאָרענצאָ דע מעדיטשי, דעם דיקטאַטאָר פון פלאָרענץ. סאַוואָנאַראָלא האט נישט ליב געהאַט דעם גרויסאַרטיגען לאָרענצאָ. ער האט איהם געהאַלטען פעראַנטוואָרטליך פאַר דער זינדיגקייט פון פלאָרענץ און ער האט געדונערט געגען איהם און זיינע דרשות, וואָס האָבען צוגעצויגען אַלץ מעהר און מעהר טויזענדער צוהערער. לאָרענצאָ האט אין אָנהויב געזוכט נושא-חן צו זיין ביי סאַוואָנאַראָלא'ן דורך אינדירעקטען לאַבער. ער האט געגעבען מתנות סאַוואָנאַראָלא'ס קלויסטער, איהם אָנגעבאָטען הויכע שטעלעס. אָבער דער עהרליכער מאָנאַך האט זיך נישט געלאָזט פערפיהרען. ער האט נישט אויפגעהערט לאָרענצאָ'ן צו אַטאַקירען. און לאָרענצאָ צו זיין אָנערקענונג מוז עס געזאָגט ווערען — האט פאַר'ן קאַנ'ישען מאָנאַך געהאַט דרך-ארץ. ווען לאָרענצאָ איז געלעגען אויפ'ן טויטען-בעט, האט ער געלאָזט רופען צו זיך סאַוואָנאַראָלא'ן, כדי צו קריגען ביי איהם א פערגעבונג פון זיינע זינד. סאַוואָנאַראָלא האט געשטעלט דריי בעדינגונגען: 1) אַז לאָרענצאָ זאָל חרטה האָבען און תשובה טון אויף אַלע זיינע חטאים און עבירות. לאָרענצאָ האט מסכים געווען. 2) אַז לאָרענצאָ זאָל אָפּגעבען זיין אַנגערויבט רייכטום. דערויף האט דער פּרינץ אויך מסכים געווען — כאָטש נישט אָהן קווענקלונג. 3) אַז לאָרענצאָ זאָל צוריקגעבען פלאָרענץ איהרע רעפּובליקאַנישע פרייהייטען. דערויף האט לאָרענצאָ גאָרנישט געענטפערט, נאָר זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו דער וואַנד. סאַוואָנאַראָלא האט געוואַרט עטליכע מינוט און איז אוועק — אַן'ענטשלאָסענער און שטיינענער. לאָרענצאָ איז באַלד דערויף געשטאָרבען אָהן דעם עהרליכען מאָנאַכ'ס זינד-פערגעבונג.

3.

פון דעם איז שוין צו זעהען, וואָס פאַר א מין מענש סאַוואָנאַראָלא איז געווען. אודאי איז ער געווען א פאַנאַטיקער; אָבער אַן'אויפריכטיגער, א גלויביגער אַן'אַבסאָלוט-עהרליכער. זיין קאַמף געגען דעם פּויפּסט אַלעקסאַנדער דעם 6-טען בעווייזט עס נאָך שטאַרקער. דער אַלטער פעדערדאַרבענער בארדושיא האט און אָנהויב פּראָבירט איינצושפּילען סאַוואָנאַראָלא'ן אויף דעם געוועהנליכען אופן — לאַבער, דערהויבונג, טיטולען. ער האט איהם אָנגעבאָטען דעם ראַנג פון א קאַרדינאַל. סאַוואָנאַראָלא האט נישט געוואָלט הערען. ער האט נאָך מעהר געשטורעמט געגען פּויפּסט, געגען דער גאַנצער קאָרופּציע און מיאוס'קייט, וואָס האט זיך פעסט בעזעצט און דער קאַטוילישער קירך. ער האט געפאָדערט גרונדליכע רעפאָרמען פון דער קירך. ער האט גערופען אַלעקסאַנדער דעם 6-טען צו אַבדיקירען. ער האט נישט געוואָלט פאָלגען אַלעקסאַנדער'ן, וואָס האט איהם כסדר גערופען קיין רוים, וואו דער געוויסענלאָזער בארדושיא-פּויפּסט וואָלט איהם מסתמא באַלד אָפּגערוימט פון וועג. און און דעם אַלעם האט ער געהאַט די שטיצע פון די פלאָרענטינער מאַסען און אויך פון דער פלאָרענטינער רעגירונג.

מען דאַרף נישט מיינען, אַז סאַוואָנאַראָלא איז געווען בלויז א רעליגיעזער פאַנאַטיקער. ער האט רעליגיע נישט אָפּגעטיילט פון לעבען. ער האט רעליגיע געזוכט צו פעראייניגען מיט פּאָליטיק. ער האט געפּרעדיגט א נייעם שטאַאַטס-סיסטעם, א מין טעאָקראַטיע, וואו פּאָליטיק זאָל זיין און אַבסאָלוטען הסכם מיט דער קירך, געפיהרט ווערען לויט די דינים פון דער ביבעל און לויט יעזוס'עס לעהרען.

דאָס מערקווירדיגסטע איז, וואָס סאַוואָנאַראָלא האט אויסגעפיהרט אויך. נאָך לאָרענצאָ מעדיטשי׳ז דער הערשער פון פלאָרענץ געוואָרען זיין זוהן פּיערא — א גאָרנישט, א שוואַכלינג, אָהן איין מעלה פון זיין פאָטער און מיט אַלע זיינע חסרונות. די רעגירונג אונטער איהם איז געווען גאָר שלעכט און דערצו נאָך זעהר שוואַך. פלאָרענץ איז אַריינגעפאַלען אין די הענד פון פראַנצויזישען קעניג קאַרל דעם 8. די מעדיטשיס זיינען פערטריבען געוואָרען. ווען די פראַנצויזישע אַרמעע איז ענדליך אַרויס פון דער שטאָט, איז סאַוואָנאַראָלא פאַקטיש געוואָרען דער דיקטאַטאָר פון פלאָרענץ.

אָבער ער איז אַלץ פערבליבען דער פּשוט'ער, עהרליכער און בעשיידענער מאָנאַך. ער האט פון פלאָרענץ געמאַכט א געוואַלטיג פרומע שטאָט. אַנשטאָט קאַרנאַוואַלען האט ער איינגעפיהרט תעניתים און הייליגע פּראָצעסיעס אין שטאָט ווייט און געזאַנגען — תפילות און ביבעל-לייענונגען. אַנשטאָט הוליאַנקעס — טעג פון העלפען אָרימע, הייליגע קראַנקע, טון גוטס. מאַסען מענשען זיינען דעמאָלט געוואָרען מאָנאַכען און מאָנאַשקעס. פרויען האָבען פערלאָזען די מענער און אוועק און קלויסטער. מענער זיינען געוואָרען די דינער פון יעזוס'ן און זיך געגעבען צו פּרעדיגען. פרומקייט האט געזיגט, און סאַוואָנאַראָלא האט געזיגט.

לאַנג האט דאָס אָבער נישט געקאָנט אָנהאַלטען. מען מאַכט נישט קיין מלאכים פון מענשען איבערנאַכט. ווען און רוים האט געקוקט אַזא געוויסענלאָזער גאָרנישט פרומער לעבעיונג, ווי פּויפּסט אַלעקסאַנדער, האט סאַוואָנאַראָלא'ס גאָטספערלטיגקייט אודאי נישט לאַנג געקאָנט האַלטען די לעבענס-לוסטיגע פלאָרענטינער און צוים. דער פּויפּסט האט געגראָבען אונטער איהם מיט אַלע זיינע פּאָליטישע מיטלען, און פלאָרענץ גופא — טאַקע צווישען די ווייסטליכע און מאָנאַכען — האט סאַוואָנאַראָלא געהאַט שונאים געהאַט. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט — ביז סאַוואָנאַראָלא — ווי נישט איין דיקטאַטאָר פאַר איהם און נאָך איהם — איז אַרעסטירט געוואָרען. דאָס ווייטערע איז שוין געקומען פון זיך אליין. מען האט איהם גע'משפּט. די שופטים זיינען אַלע געווען אַלעקסאַנדער'ס לייט. מען האט איהם געפונען שולדיג — און אפּיקורסות, און גאָטס לעסטערונג, פערשטעהט זיך, און פערמורטיילט צום טויט. ער איז געגאַנגען צו דער תליה און צום פייער מיט גרויס מוט און גייסטיגער שעהנקייט. ער האט אַליין אַנגענומען פאַר ליב און געזאָגט, אַז עס איז זיין גרעסטע פרייד צו שטאַרבען פאַר גאָט.

דער פלאָרענטינער המון, דער זעלבער וואָס האט ערשט נישט לאַנג צוריק געהערט פון סאַוואָנאַראָלא'ס דרשות, האט פון דער פערברענונג געמאַכט א הוליאַנקע, און גע'שיכור'ט און געטאַנצט פון שמחה. אַזוי איז עס געווען און אַזוי — ווערט טאַקע אַלעמאָל זיין אַזוי?...

——:0:——

קלאַנג-פילם-טעאַטער
GRAND-KINO
הויפּט-ראָלען: Maurycе Chevalier דער אַפּגאַט פון פּאַריז און די רייצענדע Sylvia Beecher
היינט „דער פּאַריזער זינגער" און טעגליך!
— איז דאָס מעכטיגסטע ווערק פון דער אַמעריקאַנער פילם-פּראָדוקציע.
— איז א פילם, וועמענס אַקציע עס מוז יעדען ריהרען ביז צום טיפסטען.
— איז א ליד פון צוויי זיך ליבענדע מענשען.
אויסערן-פּראָגראַם: אויסגעצייכענטע שטריך-טריק-קלאַנג-קאָמעדיע א.נ.: „היראַטס-שבועות", ווי אויך 2 אַריעס פון „טראַוויאַטא"
דער דאָזיגער פילם ווערט איבערצייגען דאָס ג' פּובליקום אין דער וואָרטפולקייט פון אונזער קלאַנג-אַפּאַראַט. — אָנהויב 4.30 נאָכמיטאָג

LUNA
היינט צום לעצטען מאָל! האַררי ליעדטקע „די שוואַרצע דאַמינאַ" אין פילם א. נ.
מאָרגען רעוואָלוציע-פּרעמיערע!! „אויפ'ן פראָנט קיין נייעס"
שוידערליכע טראַגעדיע פון א פרוי א שפּיאָן. הויפּט-ראָל דער העלד פון פילם „נח'ס תבה" George O'Brien
— — אויסערדעם: פריהלינגס-פּאַראַדע. — —

CAPITOL
היינט און טעגליך! א פילם, וואָס אילוסטרירט די געהיימנישען פון סעקסועלען לעבען און קאַמף מיט ווענערישע קראַנקהייטען
„סעקסועלע היגיענע"
די אויפנאַמען זיינען געמאַכט געוואָרען אין די אינסטיטוטען: אַנאַטאָמישע, דערמאַטאָלאָגישע, ווענערין-קליניקס און ווענערישע בעראַטונגס-שטעלען.
פאַר הערען: דאָנערשטאָג, פרייטאָג שבת און זונטאָג. פאַר פרויען: מאָנטאָג (אָנהויב 6 נאָכט.)
פאַר קינדער אונז יוגענד פערבאָטען. — לויט א פעראָרדנונג פון דער מאַכט ווערט דער פילם דעמאָנסטרירט בעזונדער פאַר מענער און בעזונדער פאַר פרויען

קינא ZACHĘTA זגערזשער 26
היינט און טעגליך! דאָס „שווייצאַרער מעדל" מעכטיגע עראָטישע דראַמע — א. נ.
גרויסער שלאַגער — מיט עוועלינא האָלט
אין דער הויפּט-ראָל. פילם-פאַבריק: „Hegwald" קודליך: „קעניגסמאַרק"

Dr. med. M. Heller
ספּעציאַליסט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקע און מענער-שוואַכע
נאַווראָט 2, טעל. 179-89
נעמט אָן ביז 10 פריה, און פון 4—8 אָוונט
פאַר פרויען פון 4—5 נאָכמ.
אונבעמיטעלטע — לעטשניצע פרייזען.

לעזט, אַבאָנירט דאָס „לאָדזער טאַגעבלאַט"

Dr Z. RAKOWSKI
ספּעציאַליסט פאַר אויערן, נאָז, האַלז און לונגען-קראַנקהייט
קאָנסטאַנטינער 9 טעלעפאָן 127-81
שפּרעכשטונדען 12—2 און פון 5—7 נעמט אויך אָן אין לעטשניצע זגערזשער 17, פון 2 ביז 3 נאָכמ.

Dr. A. Mazur
וואָסקאַדניאַ 65, — טעל. 166-01
נעמט אָן פון 12.30—1.30 און 4—6 אָוונט.

Dr. L. Suchowczycki
כירורג
נעמט אָן טעגליך פון 2 ביז 3 און פון 6 ביז 8
Pl. Dąbrowskiego 2, tel. 123-47

Dr. med. D. RAWICZ
ספּעציאַליסט פאַר קינדער און אינערליכע קראַנק
צוריקגעקערט אין איבערצויגען
קילינסקיעגאָ 49 טעל. 154-36
נעמט אָן פון 3—5 נאָכמ.

Dr. Ludwik Falk
ספּעציאַל-ארצט פאַר הויט און געשלעכטס-קראַנקהייטען
נאַווראָט 7, טעל. 128-07
נעמט אָן פון 10—12, 5—7 אָוונט.

Dr. med. J. LUBICZ
Ortopeda
גדאַנסקאַ 28, טעל. 183-17
ספּעציאַליסט פון ביינער און געלענק-קראַנקהייטען און פערקריפּלונגען פון גלידער און הענט

PORADNIA. WENEROLOGICZNA

פון דאקטוירים ספעציאליסטעו

זאוואדזקא 1.

גאר פאר וועגערישע הויט־קראנקהייטעו און מענער־שוועכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אוראלאנישע און נערוועז־קראנקהייטעו.

קווארץ לאמפ־עלעקטרישער היל־מאגינעט־קאסמעטיק

טעטיג פון 8 א זייגער ביז 9 אווענד

זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג

בעזונדער ווארטע צימער פאר פרויען

וויזיט 3 זלאטעס

עלטערן!

אין מיין **חדר־שולע** ווערען נאכמיטאג אנגענומען קינדער, וואס לערנען אין פאוושעכנע שולעו צו לערנען: חומש, רש"י, תנ"ך, משניות־גמרא, היסטאריע, רעדען און שרייבען העברעאיש און יודישע בריף זעלבסט צוזאמענשטעלען. ס'ווערן אויך אנגענומען אנפענגער פון 5 יאהר אן, ווי ס'ווערט אין פערלויף פון 5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך דאוונען. שטרענג, רעליגיעזע ערציהונג! צוגענגליכע פרייזען! איינשרייבען טעגליך 4 ביז 7 אווענד.

יחיאל דוד ראזענפעלד

פל. וואלנאשטשי (נייע שטאט) 6

קווער אפיצינע, רעכטס, 2 שט.

אהא!!!

העל קרישטאל

אנערקענט

אלס נישט־איבערשטייגבאר גוט עמפעהלט

BROWAR GUSTAW KEILICH, ORLA

פערלאנגט איבעראל! — פערלאנגט איבעראל!

אכטונג פאבריקאנטעו און סוחרים פון רעפארמעו און העמדהויזען

מיר נעמען אן אויף לוין אויף קעטטענשטול־שנעלצופער אלעארט זיידען און בוימוואללע טריקאט, פיר רעפארמען און דאמען וועש און אלע פערהאנענע מוסטער אין פאסען און גלאטע. אויך נעמען מיר אן זייד צום שפולען אויף די נייעסטע אויסלענדישע שפול־מאשינען, פינקטליכע און רעעלע בעהאנדלונג

A. Kröning, Piotrkowska 136, tel 139-90.

דער בעוואוסטער ערשטקלאסיגער

פענסיאנאט „עלבינגער"

לאסק, (ביי לאדז)

מאכט בעקאנט מיינע ג' געסט, וועלכע היילען זיך מיט מיר פערזענליך פערשטענדיגען וועגען פענסיאנאט, ווי אויך וועגען וואוינונגען מיט מיטאגען, האב איך בעשטימט דינסטאג, ד. 29|IV, מיטוואך, ד. 30|IV און דאנערשטאג, ד. 1|V פערזענליך צו עמפאנגען אין לאדז קאמיענא 1, ביי ה' עפשטיין פון 11–1 און פון 4–6.

מיט אכטונג

עלבינגער, לאסק.

וויכטיג

פאר שניידער־מייסטער און קאנפעקציאנערען

מיר טיילען מיט דאס מיר האבן געעפענט איין געשעפט פון פערשידענע

דאמען און הערען שניידער־צודאטען

וויקטאריאס	ראססהאר	ספעציאל אפטיילונג
בעק	מושלין	פון דאמען מענער
ערמעל פוטער	לייווינד	קינדער
וואלאשאנקאס	קעפער	קנעפ
זיידענע פוטערס	קרויזע	שנאללען
גאלפאסא	זשאגאנעט	

זאוויע זעמטליכע גארנע קנאפף לאך זיידע עטצ.

אלעס געפינט זיך אויף לאגער און גרויסער אויסוואהל צו ביליגע פרייזען.

קומט און איבערציינט אייך. מיט אכטונג

„BAZAR KRAWIECKI", Łódź

Nowomiejska 8 פראנט־געוועלב

אים הויז וואו עס געפינט זיך דאס טוך־לאגער פון בנימין מאראקקא.

הערט לעזט!

אכטונג! — אכטונג!

קאנקורענץ־פרייזען!

כדי צו ערמעגליכן די ברייטסטע קרייזען פון ג' פובליקום צו בעקומען א ביליגע און גוטע קינסטלערישע אויפנאהמע' זענען די פרייזען אין מיין פאטאגראפישן אנשטאלט געווארען פערקלענערט ווי:

12 שטיק	(„Express pictures")	זל. 2
6 „	פאסט־פאטאגראפיעס	„ 2
6 „	פאסט־ „ ברוין	„ 6
6 „	„ „ אויף זייד	„ 8

אכטונג צו א 1/2 טוץ זיידענע פאסט־פאטאגראפיעס גיט מען צו **אכטונג**

אן'אריגינעלען פארטרעט בחנם!!

ס'ווערען אויך אויסגעפערטיגט פארטרעטען אין ראהמען און אויך א פערקויף פון ראהמען.

קומט און איבערצייגט אייך!

מיט אכטונג

„PARISIEN"

קונסט־אנשטאלט

פראנצישקאנער 30.

איך קאלושקי

צווישן שאסע און באהן־ליניע קאלושקי—סלאטוויני, צו פוס פון דער סטאציע קאלושקי 8 מינוט גאנג נעבען וואלד צו פערקויפן

פלעצער

אויף זומער־וואוינונגען.

אינפארמאציעס ערטיילען אין קאלושקי ה' נאוואקאווסקי, זשעראמסקי (ביים שעכט־הויז), אין לאדז ביי ה' פעטצאלד גלובנא 8

חדשה בספרות העברית!

יצא לאור זה עתה ספר מדעי־אמנותי יחיד במינו, המענין, מענג ומושך את לב הקורא בתוכנו ובסגנונו, בשם

„המוסיקה בכתבי הקדש, בתלמוד ובקבלה"

מאת י. קיהן

הספר נדפס בהידור על נייר משובח ומכורך יפה. מחירו עם המשלוח 1 דולר. להשינו אצל המחבר

J. Kühn, WIEN XX, Karl Meisslstr. 1.

טוך־ און קארט־לאגער

H. WEKSLER

58 PIOTRKOWSKA 58

TELEFON 209-89 .... I PIĘTRO, FRONT.

עמפפעהלט צום פריהלינגס־ און זומער־סעזאן

אינלענדישע און אויסלענדישע שטאפען פון ערשטקלאסיגער קוואליטעט אויף מענער־ און דאמען־גארדעראבע

צו צוגענגליכע פרייזען.

Reklamy świetlne w Parku kolejowym

Na mocy koncesji, wydanej przez MAGISTRAT m ŁODZI urządzamy

reklamy świetlne na słupach miejskiego parkanu,

taczającego Ogród Kolejowy ze strony ulic: Narutowicza Kilińskiego i Skwerowej.

Park Kolejowy znajduje się przy samym dworcu, między trzema najruchliwszemi ulicami naszego miasta,

Reklamy świetlne, wykonane najestetyczniej, oświetlone będą **od zmroku w przeciągu całej nocy.**

Reklama świetlna jest tania i celowa.

Reklamy świetlne w Parku Kolejowym

6-go Sierpnia № 1. tel. 120-77 | 188-53.

Dr. Med. E. Reicher

ספעציעל ארצט

פאר הויט האר און וועגערישע קראנקהייטען דיאטערמיע־בעהאנדלונג און עלעקטרא־טעראפיע

פאלודניאווא 28 נעהמט אן פון 8–10 פריה 12–2; 7–8.30 אוו. זונטאג פון 9–2

פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען

אנאנסעו אין „לאדזער טאגעבלאט"

האבען דעם גרעסטען ערפאלג.

ממונו של אדם מעמידו על רגליו! (פסחים קי"ט)

אלע יודען דארפען געדענקען, אז קלויזולעס און זאבעזפיעטשעניעס אויף אלע שטעט פון פוילען, אלע ארט פאדאניעס ווי: סאנדאווע, סקארבאווע און אדמיניסטראצינע אויף שותפות־אקטען, וואוינונגס ־ אקטען, אפעלאציעס, ווילאנטשעניעס איבערזעצונגען (אויך העברעאיש) א. ז. וו. שרייבט און ערלעדיגט לויט'ן אוסטאוו

רעכטס־קאנסולענט: **י. ח. בוזין**

לאדז אגראדאווא 3.

צוגענגליכע פרייזען (עגזיסטירט זייט 1910.)

Miejski Kinematograf Oświatowy

Wodny Rynek, Tel. 18-26.

Od dnia 20 do dnia 28 kwiet. 1930 r

KOBIETA NA KSIĘŻYCU

Dramat miłości i nienawiści, zazdrości i wierności na księżycu.

Akcja toczy się na ziemi i na księżycu oraz we wnętrzu międzyplanetarnego statku rakietowego podczas lotu na księżyc. W rolach głównych: **GERDA MAURUS i W. FRITSCH**

Następny program: KSIĄŻĘ STUDENT

Dr. Wołkowyski

צעגיעלניאנא 25

טעלעפאן 126-87

ספעציאל־ארצט פאר הויט וועגערישע קראנקהייטען און מענער־שוועכע. אלע־ארט אנאליזען בעהאנדלונג מיט קווארץ־שטראהלען.

נעמט אן פון 8–2, און פון 6–9 אווענד.

בעזונדער "ווארטע־זאל פאר פרויען.

Dr. med. J. BETTE

ספעציאל־ארצט פון אינערליכע און קינדער־קראנקהייטען

Piotrkowska 6, tel. 44-95

צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אווענד

Dr. B. DONCHIN

ספעציאל־ארצט פאר אויגען־קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

Moniuszki 1, tel. 209-97.

נעהמט אן פון 10–1 און פון 4–7 אווענד

Dr. med. H. Różaner

ספעציאליסט פון הויט־ און וועגערישע קראנקהייטען און קינדערלאזיגקייט

נארוטאוויטשא 9, טעל. 128-98

נעהמט אן פון 8–10; 5–8 אווענד

א ספעציעלער ווארטע־זאל פאר פרויען.

Dr. med. Z. Datyner

ספעציאליסט פאר נירען־בלאז און אורין־קראנקהייטען

Piramowicza 2, tel. 148-95

נעמט אן פון 1 ביז 2 פריה און 6–8 אווענד

לאזשי

פאר אן'אנשטענדיגען יונגערמאן פון זאפארט איבערצוגעבען. צו ערפאהרען ביי שפיריטוס, קאמיענא 18. 1130

Sz. Maroko, Łódź

נאוואמיעסקא 2 פראנט 1 שטאק טעל. 15948

עמפפעלט צום פריהלינג־סעזאן א גרויסען אויסוואהל פון די נייעסטע און בעסטע דאמען־ און מענער־שטאפען.

רעקורסען

געגען צו הויך אבגעשאצטען אומזאץ־שטייער פאר'ן יאהר 1929

(podatek obrotowy)

אויף די נאכאן פלאטניטשע, וואס ווערען איצט צוגעשיקט, שרייבט פאכמעניש און געוויסענהאפט, ביוראו „ארגוס" זאכאדניא № 36 פראנט, פארטער. טעלעפאן 108-47.

א נייע־געבויטע הויז

מיט א פלאץ איז צו פערקויפן. בעקוועמע בעדינגונגען. ערפאהרען לאגעווניצקא 64

א מיטעלמעסיגער מלמד

וועלכער קען לערנען תנ"ך גפ"ת קען איבער נעמען א פאסטען אין א חדר זאפארט אפערטען אפצוגעבען אין אדמ. פון ל־ט אונטער „M."

קארעספאנדענץ

און איבערזעצונגען אין ענגליש, דייטש, פראנצויזיש, פאלניש, רוסיש און העברעאיש ערלעדיגט לעהרער דער ענגלישען שפראך און ליטעראטור Markowicz, Cegielniana 66

— עס איז — **א געוועלב** צו פערדינגען

אין בעסטען צענטרום אויף זאדע וואסער מיט לאדעס צו ערפאהרען ביי היללער ווסכאדניא 44.

בוכהאלטעריע איינפאכע און דאפעלטע (איטאליענישע און אמעריקאנישע)

ווי אויך מאשין־שרייבען און רעכנען לערן איך אויס גרינדליך פאר 80 זל. בלויז מאשין־שרייבען 10 זל. צעגיעלניאנא 55 — רעכטע אפיצינע 1 ארייגנאנג וו. 15

מיר ערטיילען אויך קארעספאנדענץ, האנדעלס־אריטמעטיק און סטענאגראפיע

וויכטיג פאר דאמען!

מאכע איך די עלעגאנטעסטע דאמען־הוטע נאך דער לעצטער פאריזער מאדע און די עלטעסטע היטע איבערארבייטע איך אויף געגצליך ניי. געדענקט די אדרעס:

פאר נאר 2.50 זל.

23 זאוואדזקא 23

בעמערק.: ניי היטען די לעצטע נייהייטען אין פיינער בילינער. **50 פראצ.** ווי איבעראל ביליגער. א ויספערטיגונג

„TOLA"

א 17־יעהריגער יונגערמאן

זוכט א פאסטען אין א געשעפט די ערשטע 3 חדשים אומענטגעלטליך. אפערטען אין אדמ. פון „לאדזער טאגעבלאט" אויטער „M. L."

הלא חכמה תקרא, ותבונה תתן קולה,

בצדק כל אמרי פי, אין בהם נפתל ועקש, אשרי אדם שמע לי, לשקד על דלתותי יום יום. איבער דעם זאלסטו קומען אין מיין

רעכטסקאנסולענטען־ביורא צו **ה' מאנעלא**, זאכאדניא 52 פיעטריקאווער 17

טעלעפאן 148-79

וואו ס'ווערט פינקטליך און געוויסענהאפט ערלעדיגט און געשריבען אלערליי ביטעס: ציווילנע, קארנע, האנדלאווע, אפעלאציעס אדוואלאניעס, קלאוזולעס, זאבעזפיעטשעניעס. אויף אלע שטעט אין פוילען, וועגן דירות אין אוזשאנד ראזיעמטשע, ווי אויך איבערזעצונגען אין אלע שפראכען.

מיט אכטונג

ד. מאנעלא, רעכטסקאנסולענט

פיעטריקאווער 17

אבאנאמענטס־פרייזען

אנאנסען־פרייזען

Redaktor-wydawca B. Hamburski

Tłocznia: B. i M. Hamburskich w Łodzi Piotrkowska 18.